

ŽIVOT

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS * AUGUST * SIERPIEŃ 1996 * Č. 8 (459) * CENA 85 GR. (8500 zł)

Vystúpenie súboru Rombaň z Chyžného na III. dňoch slovenskej kultúry na Orave. Podrobnejšie o tomto podujatí na str. 16-17. Foto. P.Kollárik

V ČÍSLE:

Súdna ochrana menšíň v medzinárodnom práve	3
Naši v povstaní	5
Na druhej strane frontu	6
Kedy krajanská karta?	7
Z dejín Jurgova	8
Matica slovenská a Štefan Moyses	9
Život v tieni	10
Slovenský deň v Krakove	11
Sviatok čiernohorských hasičov	12
Prehliadka dychoviek	13
Zamagurské folklórne slávnosti	14
Pamiatke kráľa	15
III. dni slovenskej kultúry na Orave	16-17
Poviedka na voľnú chvíľu	18-19
Čitatelia - redakcia	20-22
Poľnohospodárstvo	23
Mladým - mladším - najmladším	24-25
Šport a hudba	26
Móda	27
Naša poradňa	28-29
Psychozábava - humor	30-31
Stáva sa	32

ŽIVOT

**MIESIĘCZNIK
SPOŁECZNO-KULTURALNY**

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 33-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POĽSKU

ÚSTREDNÝ VÝBOR

31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 34-11-27, fax: 33-09-41

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury i Sztuki

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespól:

Peter Kollárik, Jozef Pivovarčík

Spoleczne kolegium doradcze:
Augustín Andrašák, Žofia Bogačíková,
Jozef Čongva, František Harkabuz,
Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík,
Lýdia Mšalová, Anton Pivovarčík

Skład, łamanie i druk:
Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze
roku bieżącego

**Cena prenumeraty dla kół
i oddziałów Towarzystwa:**

1 miesiąc - 85 gr (8.500 zł)
kwartalnie - 2.50 zł (25.000 zł)
rocznie - 10 zł (100.000 zł)

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%

Do ceny prenumeraty indywidualnej doli-
cza się koszty wysyłki

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian tytułów
nadanych tekstu.

AKO SME ZAČÍNALI

**JOZEF
BRIJA**
z Novej Belej

Počiatky formovania našej krajanskej organizácie boli t'ažké. Musíme pritom brať do úvahy dva fakty. Jedným z nich je neu-skutočnený plebiscit, v dôsledku čoho o našom osude, teda o pripojení hornej Oravy a severného Spiša k Poľsku rozhodli iní - západné mocnosti. Začali sa represálie. Už v roku 1920 za svoju národnosť boli v Novom Targu uväznení Ján Nemec, Vojtech Lukáš, Alžbeta Klukošovská a Valent Kalata. Úrady potláčali všetko, čo sa spájalo so Slovenskom, či vtedy s Československom. Okrajanskej organizácii nemohlo byť ani reči. Taká možnosť vznikla až po druhej svetovej vojne, a najmä po podpísaní medzištátnej zmluvy medzi vtedajším Československom a Poľskom. Dodatkový protokol k zmluve povoloval pôsobnosť Spolku Slovákov a Čechov v Poľsku a Poliakov v Československu.

Aké boli počiatky? Ľudia žili v strachu. Báli sa opäťovných represálií, ale aj bánd. Oprávnene, lebo onedlho z ich rúk stratili životy 4 krajania z Novej Belej: Ján Krak, Ján Šurek, Ján Lapšanský a Jozef Chalupka. Preto sme s krajanskou činnosťou začínali opatrne. Našli sa odvážlivci, ktorí sa začali stretávať, diskutovať o založení krajanského Spolku a neskôr aj zháňať členov. Medzi nich v našej obci patrili: Jakub Lojek, Ľudmila Majerčáková, Alojz Kalata, Andrej Bednarčík, František Chalupka, ja a ďalší. Prípravné schôdze sa konali zakaždým na inej spišskej dedinke. Pamäťam sa na takú schôdzku v Nedeči, kde sme už rokovali o budúcom usporiadani obvodu a miestnych skupín. Samozrejme doprava vtedy nefungovala ako dnes. Na schôdze sme chodili peši, keď bolo bližšie, a keď ďalej - povozom. Vari najviac krajanských schôdzí sme mali v Nižných Lapšoch. Boli tam veľmi aktívni krajania. Pamäťam si istú nedelu roku 1947, keď sme sa stretli u P. Gorela, aby sme prerokovali spolkové záležitosti. Utkvelo mi to v pamäti, keďže tamojší krajanský aktiv, medziiný Anton Kovalčík, Jozef Kravontka, Anna Chalupková, Andrej Špirka a ďalší pripravili na stole nevelký oltárik, na ktorom horeli sviečky a v prostredku bola fotografia zavraždeného prezidenta Slovenskej republiky J. Tisu.

Vznik Spolku bol inšpirovaný predovšetkým národným povedomím, snahou mať vlastnú organizáciu, ktorá by bránila práva Slovákov na Spiši a Orave. To sa podarilo, aj keď možnosti Spolku neboli až také veľké, ako sme očakávali. Mohli sme však rozvíjať

kultúrnu činnosť a mali sme aj slovenské školstvo.

Vraťme sa však k našej miestnej skupine. Začala pôsobiť v júli 1948. V tom istom roku, čo treba zvlášť zdôrazniť, vznikla aj škola so slovenským vyučovacím jazykom a na jej založenie sa podielali krajania z prípravného výboru MS. O krajanskom hnutí v súčasnosti sa neobávam. Mladých nasledovníkov, aspoň v našej MS, máme dosť. Treba len s nimi umne spolupracovať. Nazdávam sa, že sa treba vrátiť k pôvodnej, osvedčenej metóde. Kedy si sme v obci častejšie robili schôdze a pozývali sme na ne aj mladých. Keď bol richtárom Andrej Bednarčík, dal po dedine vybubnovat, a každý vedel, že treba prísť.

**ANNA
PASTORKOVÁ**
z Pekelníka

U nás v dedine sa do krajanskej činnosti pred vznikom Spolku najviacej zapájali Ignáč Tomala, Ján Švientek, Ján Konš, Ján Ďubek, a aj môj brat EUGEN ĎUBEK. Viem, že mnohí ich stretnutia sa konali práve u brata, ale aj u Ignáca Tomala a u ďalších. Boli to t'ažké roky, ktoré osladzovalo len vedomie, že konečne nastal mier. My, Slováci, sme však t'ažko znášali to, že sme pripadli k Poľsku. Veľmi dobre sme sa pamätali na to, ako s nami zaobchádzali pred vojnou. Môjho brata Eugena mala milícia, ako sa hovorí „na oku“, a neraz ho prichádzala vyšetrovať. Pamäťam sa, že pákrat chytil aj sekeru, keď ho chceli brat. Dlhú sa potom neukázali, a tak mali naši pokoj, a stretnutia mohli prebiehať bez väčších obáv. Museli sa však mať na pozore pred niektorími „vlastencami“, ktorí spolupracovali s milíciou a často nám strpčovali život. Brat nám často hovoril, že po vojne budeme opäť pri Slovensku, aby sme sa nebáli. Žiaľ, na tieto slová neprišlo, ale vznikla organizácia Spolku Slovákov na Orave a Spiši, ktorá združovala presvedčených krajanov. Viem, že sa robili aj podpisové akcie, kto sa hlási k slovenskej národnosti. Vtedy to bolo u nás vyše 90 % ľudí. V organizovaní krajanov pomáhali aj Ján Čiž a Martin Kotlár (nás neškorší richtár), ktorých ešte počas vojny zabrali na Sibír. Po návrate domov sa aj oni začali zapájať do našej činnosti. Na založenie našej organizácie sa významne podielal aj otec mojej známej, Anny Veselovskej - Jozef Baniak. Poľskí žandári však krajanov sledovali, a viem, že boli vyšetrovať aj Jána Sedláčka, ďalšieho z našich aktivistov. Počiatky vzniku Spolku v Pekelníku siahajú do roku 1947, ale o tom, že je potrebné niečo robiť pre rozvíjanie

slovenskosti v obci i na celej Orave, sme hovorili už oveľa skôr. Naša prvá klubovňa bola otvorená rok po vzniku Spolku, t.j. v roku 1948, a slovenské vyučovanie sa začalo asi v roku 1951. Ochotnícky divadelný krúžok u nás viedla Lídya Mšalová, ešte keď vyučovala v pekelníckej škole. Ján Švientek viedol zase hudobný súbor. Boli to pekné časy, a aj preto je škoda, že slovenčina sa u nás už nevyučuje asi dvadsať rokov. Náš terajší predseda MS Ján Švientek sice robí čo môže pre rozvoj krajanskej činnosti, ale bola by potrebná aj väčšia aktivita celého výboru, a treba tiež zapojiť viac mladých ľudí...

**JÁN
REPIŠČÁK**
z Repíšk

Keď vznikala naša MS, bol som ešte veľmi mladý, veď som len vtedy končil jurgovskú meštiansku. Preto som sa do spolkovej činnosti zapojil trocha neskoršie. Stalo sa tak vďaka dnes už nežijúcim vtedajším aktivistom, ktorí videli silnú potrebu zapájať mládež do krajanského hnutia.

Naša miestna skupina bola založená za veľkej pomoci krajanov zo susedných spišských obci, a zvlášť Jurgova a Čiernej Hory. Došlo k tomu, ako sa pamäťam, na jar 1947. Jej zakladateľmi boli: môj otec Jozef Repiščák, Vojtech Brija, Andrej Malec, Michal Malec, Ján Kuruc, Jakub Mazurek, Ján Jurgošian a ďalší. Prvoradou úlohou pre každú organizáciu je nábor členov. My sme s tým nemali žiadne problémy. Z každej repišskej domácnosti bol niekto členom Spolku. Vtedy sme nemali klubovňu, ako je tomu dnes, preto sa repišskí krajania schádzali v starej škole. K hlavným tématom rokování na prvých schôdzach patrilo najmä slovenské školstvo a rozvíjanie kultúry. Veľa nám práve v kultúrnej činnosti pomohli slovenskí učitelia. Musím povedať, že sme mali výborných učiteľov A. Andrašáka a V. Balčíraka, potom A. Slabyovú, A. Kalatovú a ďalších, ktorí sa aktívne podielali na krajanskej činnosti. Pôsobili ochotnícke divadielka, ale aj folklórne súbory. Táto činnosť krajanov upevňovala a spájala. V roku 1959, teda krátko po založení celoštátnnej krajanskej organizácie, sa v našej obci pristúpilo k výstavbe krajanskej klubovne. Bola to veľká radosť pre našich členov, keďže sme sa konečne mali kde schádzať. Taktiež v tom istom roku som bol zvolený za predsedu MS a túto zodpovednú funkciu plním podnes.

Čo by som si želal pri tomto významnom jubileu Spolku? Predovšetkým to, aby sme v krajanskom hnutí mali čo najviac mládeži, ktorá by nahradila nás a tým zaistila budúcnosť Spolku Slovákov v Poľsku.

**EUGEN
ŠPERLÁK**
z Jablonky

Spomienky na obdobie vzniku nášho Spolku sú v živej pamäti ešte aj dnes, veď to bola pre nás Slovákov, obyvateľov Oravy a Spiša, ktorí sa nepriazňou osudu dostali do druhého štátu, výnimočná udalosť. Položili sme však základy d'alšieho sľubného rozvoja našej národnej kultúry, tradície a vzdelania, hoci už, žiaľ, mimo Slovenska. Pričinili sa o to mnohí naši krajania. Nechýbal medzi nimi ani môj brat, ALOJZ ŠPERLÁK. Spolu s Andrejom Cisárikom z Veľkej Lipnice, Jánom Kovalíkom a Eugenom Kottom z Dolnej Zubrince a d'alšími patril k hlavným organizátorom krajanského hnutia na Orave. Pamätam sa na mnoho vecí z tej doby. V pamäti mi o.i. utkvela spomienka na zimu 1946 (asi v januári), kedy som brata viesol do Pekelnika k Eugenovi Ďubekovi na jedno zo stretnutí. Tiež si spomínam, že ma brat poslal pospisovať ľudí, hlásiacich sa k slovenskej národnosti do Bugaja, Ďubkovky a Vicaňovky (časti Jablonky). Pochodil som okolo 40 domov a nezapísali sa len v troch či štyroch. Potom, ako išiel za nimi Alojz, a presvedčil ich o dôležitosti tejto veci, dopísali aj oni. Ja, vtedy 15-16 ročný, som aspoň takto pomohol dobrej veci. Vedel som, že to, čo robia, je v prospech všetkých Slovákov. Že som sa cítil ozajstným Slovákom som vyjadril o.i. v roku 1951, kedy som odmietol narukovať do armády. Bol som za to samozrejme stíhaný. Zavreli ma na tri mesiace. Potom som sa vyše roka kade-kde skrýval, kým ma znova chytili a 9 mesiacov som strávil v bani v Jawiszowiciach (ned'aleko Osviečimu). Neskôr ma znova zobraли do vojska, takže d'alších 26 mesiacov som si „odslužil“ už v Sosnovci, takisto v bani.

Vráťme sa však do obdobia vzniku Spolku. Po skončení vojny sa v mnohých oravských obciach vytvorila slovenská milícia, ktorá mala brániť naše záujmy. Hlavný „stan“ mali asi 2 týždne v Chyžnom, kde bol s nimi aj brat - Alojz. Neskôr, pretože sme bývali ned'aleko cest, videli som väčšiu skupinu po zuby ozbrojených poľských milicionárov, ako idú smerom na Chyžné. Nebolo možnosti, ako brata a d'alších varovať, ale poradili si aj sami. Bez jediného výstrelu ich všetkých pochytali. Bolo to ešte pred udalosťami pri podvŕšianskom kostole, kde potom došlo k ozajstnej ozbrojenej zrážke. Dvaja z našich tam žiaľ padli, a mnohí d'alší museli neskôr ujsť na Slovensko. Viem, že zbrane potom odovzdali v Trstenej. Keďže im po návrate hrozilo zatkutie, či aj niečo horšie, viacerí sa už domov nevrátili. Zostali pracovať a žiť na

Slovensku. Snahy o vznik Spolku však neuštali, hoci bolo potrebné veľa opatrnosti, aby sme sa vyhli prezradeniu a zatknutiu. Viem, že o.i. Eugen Ďubek a Ignáč Kašprák „vyskúšali“ pobyt na milícii, kde boli pri vypočúvaní surove bití. Žiadne zastrašovanie, ani prekážky však už nemohli zmariť začiaté dielo. Bratovi a jeho priateľom sa na koniec podarilo to, o čo sa snažili. V roku 1947 bola vytvorená krajanská organizácia. Začala sa rozvíjať kultúrna činnosť. Zakladali sa slovenské školy, súbory, vznikali klubovne. Z iniciatívy brata bolo založené v Jablonke aj slovenské lycée. Na Orave vznikol OV Spolku a jeho predsedom sa stal Andrej Cisárik. Za tajomníka bol zvolený môj brat, Alojz Šperlák. Schválené boli Stanovy krajanskej činnosti, a v obciach Oravy a Spiša sa zakladali Miestne skupiny Spolku. Teraz u nás máme aj slovenské omše, skrátka činnosť sa rozvíja. Dávame o sebe vedieť čoraz viac. Je dobré, že snahy z minulosti sa podarili, a naša Organizácia funguje už päťdesať rokov.

**SEBASTIÁN
MLYNARČÍK**
z Čiernej Hory

Hned' vám musím povedať, že Čierna Hora je tak trocha zvláština. Našu obec tvoria vlastne dve časti a rozdeľuje ich rozsiahly Liptovský kopec. Preto aj pôsobíme trocha inak. Tak bolo aj v spolkovej činnosti. Miestna skupina Spolku Čechov a Slovákov v Čiernej Hore vznikla najprv v časti od Tribša a to už v septembri 1946. Jej prvým predsedom sa stal Milan Sobek. Preto naša činnosť spájala krajanov z oboch vzdialených častí obce. Medzi našich popredných aktivistov patrili Jozef Sarna, Andrej Košút, Jozef Pavlik a d'alší. Po vojne, keď vznikal Spolok, boli neisté časy. Mnohí sa báli, preto sme sa scházali v súkromných domoch, o.i. u prvého podpredsedu MS Andreja Košúta. Po večeroch sme navštevovali krajanov a zapisovali ich za členov Spolku. Ľudia sa obávali štátnej bezpečnosti, ale aj tak získali veľa členov.

V roku 1975, na návrh krajanov Jozefa Václava, sme MS rozdelili na dve časti. Bolo to pre nás pohodlniešie. Predsedom našej MS č. 2 som sa stal ja a túto funkciu plním podnes. Som rád, že náš Spolok už onedlho oslávi polstoročné jubileum. Preto by som pri tejto príležitosti chcel pozdraviť všetky členky a členov našej MS, ale aj čitateľov Života, a popriať im veľa úspechov v krajankej práci, ale aj šťastia a zdravia v osobnom živote.

**PAVOL
KUČKOVÍČ**
z Oravky

Ťažko sa mi spomína na minulosť, hoci myšlienky na ňu z pamäti stále nevymizli. Ako pamätník mnohých udalostí (nar. 8.1.1908 - pozn. redakcie), mal som 12 rokov, keď došlo v roku 1920 k tej, pre nás Slovákov na Spiši a Orave tragickej udalosti, že sme boli pripojení k Poľsku, pamätam na mnohé veci, ktoré sa odvtedy stali. Prežil som dve svetové vojny a dobre sa pamätam o.i. aj na obdobie rokov 1939 až 1945. Od jesene 1944 až do príchodu ruských vojsk v januári 1945 u nás šarapatiли rôzne bandy, vydávajúce sa za partizánov. V obci sme na obranu proti nim vytvorili aj ozbrojené skupiny. Aké však bolo naše prekvapenie, ba aj rozhorenie, keď viacerých krajanov potom kdesi zobraťi. Až neskôr sme sa dozvedeli, že do Ruska. Mnohí tam boli niekol'ko rokov, kým sa vrátili domov. Ďalší úder pre nás prišiel už po skončení vojny. Po druhýkrát sme sa ocitli nedobrovoľne v Poľsku. Bolo potrebné začať niečo robiť, organizovať sa znova, snažiť sa o zmenu tejto situácie. V mnohých obciach Oravy sa spontánne vytvorila milícia, ktorá zviedla boj pri kostole v Podvŕši, ale v júni 1945 poľské vojsko obsadilo Oravu, takže mnohí museli hľadať záchrannu v útek už na Slovensko. Napriek tomu sme nerezignovali. Začali sme chodiť za ľudmi, pripravovali sme zo znamy Slovákov, ktoré malí pomôcť vytvoreniu našej krajanskej organizácie. V Oravke sa nám vtedy podpísalo vyše 90 % občanov. Našimi organizátormi boli: Peter Juráček, neskôr predseda MS v obci, d'alej to boli bratia Jozef a Anton Cegelník, Ján Laciak, Ignáč Kučkovič - vtedajší richtár a d'alší. Pamätam sa na viaceré stretnutia s Eugenom Kottom z Dolnej Zubrince a mnohými d'alšími, na ich obetavosť a prácu pre všeobecné dobro. Nehľadeli na hrozbu zo strany poľských žandárov, ktorí sa ich snažili pochytať a tak im znemožniť d'alšiu činnosť. Ja som v tom čase bol už na Ostravsku, pretože doma mi hrozilo zatkutie, ale priatelia mi stále dali včas vedieť, čo a kedy sa bude diať, takže som sa aj ja mohol zúčastňovať, hoci v tajnosti, rôznych stretnutí a organizovať našu prácu. Taktôto prišiel vytúžený rok 1947, a s ním vznik nášho Spolku, pre ktorý veľa spravil aj vtedajší československý konzul v Katoviciach, dr. Matej Andráš. Začala sa rozvíjať krajanská činnosť. Na Orave, ale aj na Spiši vznikali slovenské školy, v Jablonke bolo za aktivity krajanov založené slovenské Lycée, vznikali klubovne, súbory a podobne. Vracal sa život do našich dedín, hoci myšlienky o tom, že nie sme pri Slovensku, nás sprevádzali po celé tie dlhé roky, a sú v mnohých z nás až dodnes. Sú v nás aj preto, že na mnohých

SÚDNA OCHRANA MENŠÍN V MEDZINÁRODНОM PRÁVE

Otázka národnostných, etnických, jazykových alebo religióznych menšín sa po skončení doby „stojatých vôd“ komunizmu opäť dostáva do popredia záujmu medzinárodnej politiky. Je tomu tak okrem iného i preto, že novoprebuďené národy strednej a východnej Európy majú s riešením tejto otázky značne problémy, ktoré na jednej strane ohrozujú mier a bezpečnosť v Európe (štáty bývalej Juhoslávie a oblasť bývalého Sovietskeho zväzu), alebo na strane druhej spôsobujú nedorozumenia medzi niektorými štátmi (Maďarsko verus okolité štaty včítane Slovenska). S prihliadnutím na „tradičné“ menšinové problémy a konflikty v rôznych častiach sveta (Severné Írsko, Cyprus, Srí Lanka a pod.) sa otázka ochrany menšín javí ako latentný problém, sústavne ohrozujúci stabilitu v oblastiach obývaných multietnickými spoločenstvami. O to viac by sa v tejto oblasti mohli uplatňovať jestvujúce medzinárodnoprávne mechanizmy vyvinuté v rámci OSN alebo v rámci regionálnych zoskupení, ako je napr. Rada Európy.

Účelom tohto príspevku je stručný exkurz do oblasti súdnej ochrany menšín v zmysle tých medzinárodnoprávnych mechanizmov, ktoré umožňujú jednotlivcom, alebo i skupinám osôb dovolávať sa porušenia svojich práv na medzinárodnej úrovni. Čitateľovi, ktorý je znalý problematiky, je ihned jasné, že takýchto medzinárodnoprávnych mechanizmov nie je veľa. My sa v našom príspevku zameriavame na oblasť súdnej ochrany menšín, ktorú umožňujú platné normy vypracované v rámci OSN a taktiež na možnosti súdnej ochrany menšín v zmysle Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd z roku 1950.

I.Organizácia Spojených národov

Organizácia Spojených národov sa hneď po svojom vzniku postavila k problematike menšín veľmi rezervované, k čomu ju sčasti oprávňovali skúsenosti niektorých menšín pred a počas II. svetovej vojny. Nahradila systém medzinárodnoprávnej ochrany menšín, ktorý bol v móde v medzivojniovom období, novou - širšie chápavou koncepciou medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv. Iste je však zaujímavé aspoň v krátkosti sa zmieniť o možnosti súdnej ochrany menšín v rámci prvej Spoločnosti Národov, na ktorej činnosť OSN nadvázuje. Práva menšín boli v tomto období garantované mierovými zmluvami (St. Germainská, Trianonská, Neu-

lyská, Lausannská), zvláštnymi menšinovými zmluvami (malá Versailleská zmluva a malá St. Germainská zmluva), uzavretými medzi mocnosťami víťaznej Dohody na jednej strane a porazenými a novoznknutými štátmi na strane druhej a taktiež jednostrannými prehláseniami voči Rade Spoločnosti národov (Albánsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Fínsko) a rôznymi dvojstrannými zmluvami.¹

Uvedené normy obsahovali asymetrický model záväzkov len pre nové a porazené štáty, ktoré postupom času začali aj z tohto dôvodu napádať celý systém ochrany menšín požadujúc jeho zrušenie alebo zrvnoprávnenie. Odhliadnuc od týchto nedostatkov možno uvedeným zmluvám vyčítať značnú nekonkrétnosť a vágnosť pri formulácii pojmov. Na druhej strane nemožno poprieť, že systém Spoločnosti národov (ďalej „SN“) zaručoval aspoň niektoré zo základných práv menšín² a poskytoval možnosť ich súdnej ochrany prostredníctvom konania pred Radou SN. Rada SN sa mohla zaoberať porušením menšinových práv, či už z podnetu člena Rady SN alebo na základe individuálnych alebo kolektívnych petícii príslušníkov menšiny. Petičné právo príslušníkov menšiny malo povahu „kolektívneho práva“³, pričom sa vopred vylučovali petície smerujúce k secesii. Menšiny toto právo aj v hodnej miere využívali, o čom svedčia stovky petícii od príslušníkov maďarskej menšiny v Rumunsku a nemeckých menšín v Poľsku a bývalom Československu. Konanie pred Radou SN malo povahu konania zmierovacieho a mohlo viest' nanajvýš k doporučeniu Rady SN. Ak sa nedosiahlo riešenie, Rada SN mala právo postúpiť vec Stálemu dvoru medzinárodnej spravodlivosti (ďalej „SDMS“). Menšiny samy o sebe nemali prístup k SDMS, avšak ich záležitosť mohol na seba prevziať niekterý zo súverenných štátov, ktorý potom predložil SDMS v zmysle svojich oprávnení. V prípade predloženia sporu Radou SN bola jurisdikcia SDMS obligatórnou. SDMS boli týmto spôsobom postúpené tri prípady, z ktorých vzišlo iba jedno rozhodnutie (napr. prípad práv menšín v Hornom Sliezku týkajúci sa menšinového školstva⁴), pretože ostatné dva prípady boli neskôr stiahnuté. SDMS vydal v danej oblasti i niekoľko posudkov (advisory opinions). Za všetky spomenieme posudok SDMS z 31. júla 1930 ku grécko-bulharskej zmluve o emigrácii (tzv. prípad grécko-bulharských komunit⁵), v ktorom sa súd okrem iného pokúsil o definíciu menšiny (komunity) a ďalej posudok zo 16. apríla 1935 o menšinových školách v Albánsku, kde súd potvrdil právo menšín na špeciálne školy.⁶

úradoch sme museli znášať rôzne príkoria. A to všetko len preto, že sme nezabudli na svoj slovenský pôvod, ku ktorému sa hlásime aj dnes.

Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JOZEF PIVOVARČÍK

Súdna ochrana menšín v rámci SN nebola univerzálna, ani dokonalá. Okrem skôr spomenutých nedostatkov je potrebné spomenúť, že i samotné konanie pred orgánmi SN bolo často veľmi zdihavé a zložité.

Slabosti celého systému plne odkryl medzivojnový vývoj medzinárodnej situácie, kde rozdúchavanie menšinovej otázky bolo jedným z nástrojov na dosiahnutie imperialistických cieľov niektorých štátov. Zánikom SN zanikol i jej systém ochrany menšín. Sekretariát OSN v r. 1950 konštatoval, že platnosť menšinových záväzkov z obdobia SN skončila a nepreberá za ne zodpovednosť. Na druhej strane nemožno popriť historický význam celého systému. Bol to fakticky prvý medzinárodnoprávny systém v histórii, ktorý sa systematicky zaoberal problematiko u menšín. Bol to i dôležitý a zaujímavý experiment, ktorý zlyhal z vonkajších politických dôvodov, úzko spätých s celým Versailleským systémom.⁷

Nasledujúci vývoj medzinárodnoprávnej úpravy ochrany menšín v rámci Organizácie Spojených národov vychádzal z už spomenutej koncepcie univerzálnej ochrany ľudských práv na základe ich individuálneho poňatia. Záväzky prijaté počas existencie SN neboli prevzaté s výnimkou prípadu Alandských ostrovov a menšín v Turecku a Grécku.⁸

Medzinárodnoprávne dokumenty prijaté na pôde OSN môžeme rozdeliť na dve základné skupiny. Prvú skupinu tvoria dokumenty, ktoré stanovujú generálny zákaz diskriminácie bez toho, aby sa zmieňovali o právach menšín. Sem môžeme zaradiť Charter OSN, Univerzálnu deklaráciu ľudských práv z r. 1948, Medzinárodný pakt o ekonomických, sociálnych a kultúrnych právach z r. 1966, Deklaráciu o eliminácii všetkých foriem neznašanlivosti a diskriminácie začiatnej na náboženstve a viere z r. 1981 a Deklaráciu o rase a rasovej predpojatosti z r. 1978.

Druhú skupinu predstavujú dokumenty, ktoré zakotvujú práva menšín, alebo sa o nich zmieňujú. V tejto súvislosti je potrebné spomenúť, že v súčasnosti neexistuje platný medzinárodnoprávny dokument, ktorý by pojednával výlučne o menšinách. Práva menšín sa uvádzajú v dokumentoch, ktoré sa týkajú všeobecnej ochrany ľudských práv. Ide o nasledovné dokumenty: Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach z roku 1966 so svojim článkom 27, Konvenčia o predchádzaní a trestaní genocídia z r. 1948, Konvenčia o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie z r. 1965, Konvenčia práv dieťaťa z r. 1989 a tiež Konvenčia proti diskriminácii vo vzdelaní z r. 1960. Z deklarácií je potrebné spomenúť Deklaráciu principov medzinárodnej kultúrnej spolupráce z r. 1966 a Deklaráciu o právach osôb, patriacich k národnostným, etnickým, náboženským a jazykovým menšinám (Rezolúcia VZ OSN č. 47/135 z decembra 1992).

V súvislosti s kodifikačnou činnosťou OSN a jej orgánov v oblasti práv menšíň nie je možné nepomenúť prácu Subkomisie pre zábranenie diskriminácie a ochranu menšíň (ďalej „Subkomisia“) - orgánu nezávislých expertov zriadeného v roku 1947 ako pomocného orgánu Komisie pre ľudské práva (ďalej „Komisia“). V rámci Subkomisie sa prijalo viacero podnetných správ a odporúčaní, ktoré boli použité pri príprave viacerých dohovorov z oblasti ochrany ľudských práv. Správy a vedecné názory členov Subkomisie, meno-vite Francesca Capotortiho, Julesa Deschenes, Asbjörna Eideho či Claira Palle-yho, významne prispeli k rozvoju a výkladu noriem týkajúcich sa ochrany práv menšíň⁹. V tejto súvislosti je samozrejme nutné pripomenúť, že odporúčania rôznych pomocných orgánov OSN ako aj deklarácie prijaté na úrovni hlavných orgánov, nemajú pre štátu právnu záväznosť až dovtedy, kým nenabudnú formu niektorého z hlavných prameňov medzinárodného práva, t.j. medzinárodnej zmluvy alebo medzinárodnej obyčaje. Platné konvencie OSN, ktoré sme uviedli, neobsahujú veľmi široký katalóg menšinových práv. V uvedených dokumentoch možno nájsť len všeobecné formulácie zakazujúce diskrimináciu etnických, náboženských alebo jazykových menšíň v oblasti užívania svojej kultúry, vyznávania alebo vykonávania svojho náboženského presvedčenia a používania svojho jazyka.

Osobitnú pozíciu tu má Dohovor o predchádzaní a trestaní zločinu genocídia z roku 1948, ktorý zakotvuje pria-

mu ochranu menšíň pred genocídjom vo svojom čl.2.

Niekteré z konvencií umožňujú jednotlivcom i skupinám (teda aj zástupcom menšíň) domáhat' sa ochrany nimi poskytovaných práv pred medzinárodnými orgánmi súdnej povahy, ktoré sú spravidla zriadené na základe príslušnej konvencie. Iniciatívy poškodených jednotlivcov a skupín môžu mať rôzne formy:

1. stážnosti (adresované Výboru pre ľudské práva, Výboru pre odstránenie rasovej diskriminácie a pod.),
2. upozornenia na situáciu rozsiahleho, dlhodobého porušovania ľudských práv väčšieho okruhu ľudí (tzv. procedúry 1235 a 1503 v OSN),
3. petície (petičné konanie v prospech menšíň pred Radou bývalej SN, či obyvateľstva území začlenených do poručenského systému OSN pred Poručenskou radou OSN).¹⁰

V rámci prvej skupiny iniciatív je nesporné najdôležitejším systém stážnosti zakotvený Medzinárodným paktom o občianskych a politických právach z r. 1966. Ustanovenia tohto paktu vychádzajú z dvoch základných princípov, na ktorých spočíva ochrana menšíň v medzinárodnom práve:

1. z princípu nediskriminácie (čl.26),
2. z princípu špecifických práv a preferenčného zaobchádzania (čl.27).

Článok 26 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (ďalej „MPOPP“) stanovuje: „Všetci sú si pred zákonom rovní a majú právo na rovnakú ochranu zákona bez akejkoľvek diskriminácie. V tomto zmysle zákon zakáže každú diskrimináciu a zaručí všetkým osobám pevnú a účinnú ochranu proti diskriminácii z akýchkoľvek dôvodov ako sú rasa, farba, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické alebo iné presvedčenie, národnostný alebo sociálny pôvod, majetok, rod alebo iné spoločenské postavenie“.

Výbor pre ľudské práva vo všeobecnom komentári o nediskriminácii v r. 1989 uviedol, že výraz „diskriminácia“ tak, ako je používaný v MPOPP, zahrňa každé rozlišovanie, obmedzovanie alebo preferenciu na základe horeuvedených dôvodov, ktoré má za cieľ alebo ktorého účinkom je zmarenie alebo obmedzenie uznania, používania alebo výkonu všetkých práv a slobôd všetkým osobami na rovnom základe. Výbor ďalej konštatoval, že rovnosť neznamená ne-

vyhnutne identické zaobchádzanie v každom prípade a nie každá diferenciácia v zaobchádzaní bude diskrimináciou, ak je cieľom dosiahnuť účel, ktorý je podľa paktu legitimny a použité kritériá sú rozumne objektívne.¹¹

Článok 27 MPOPP stanovuje nasledovné: „V štátach, kde existujú etnické, náboženské alebo jazykové menšiny, nesmie byť ich príslušníkom upierané právo, aby v spoločnosti s ostatnými príslušníkmi menšíň užívali svoju vlastnú kultúru, vyznávali a vykonávali svoje vlastné náboženstvo alebo používali svoj vlastný jazyk“.

Výkladom tohto článku sa budeme zoberať v ostatných častiach tohto príspevku s tým, že sa najprv zameriame na možnosti súdnej ochrany uvedených práv v zmysle ustanovení MPOPP na základe stážnosti príslušníka menšíny.

JUDR. Juraj JANKUV-
Právnická fakulta UPJŠ, Košice
POKRAČOVANIE NASLEDUJE

POZNÁMKY:

- 1/ Pozri MRÁZEK, J.: *Ochrana menšíň z hľiska mezinárodního práva*. Právnik, 1993, č. 6, s. 478.
- 2/ Blížšie pozri LERNER, N.: *The Evolution of Minority Rights in International Law. Peoples and Minorities in International Law*. Kluwer Academic Publishers, 1993, s. 84.
- 3/ Dielo cit. v poz. 1 s. 483.
- 4/ Permanent Court of International Justice, Ser. A, No. 15, 1928, Advisory Opinion, PCIJ, Ser. A/B, No. 40, 1931.
5. PCIJ, Ser. B, No. 17, 1930, s. 33.
- 6/ PCIJ, Ser. A/B, No. 64, 1935, s. 5.
- 7/ Dielo cit. v poz. 2, s. 85.
- 8/ Tamtiež, s. 86.
- 9/ Pozri UN Doc. E/CN.4/1985/3, E/CN.4/Sub2/1984/43, E/CN.4/Sub2/1990/46, E/CN.4/Sub2/1991/43, E/CN.4/Sub2/1984/43 a Human Rights Study Series No. 5 (UN pub. Sales No. E.9IXIV.2).
- 10/ MALENOVSKÝ, J.: *Mezinárodní právo veřejné*. Nakl. Doplněk Brno, 1993, s. 87.
- 11/ Dielo cit v poz. 1, s. 484.

DAR SRDCA

Naša akcia DAR SRDCA po-kračuje. Tentoraz prispela do nej krajanka Anna Bendiková z Novej Belej, ktorá na potreby Spolku venovala 50 zł. Ďakujeme.

Ktokoľvek by chcel podpo riť nás Spolok, môže prispievať na adresu: Zarząd Główny Towarzystwa Słowaków w Polsce, ul. św. Filipa 7/4, 31-150 Kraków. Konto: BDK w Lublinie, II/O w Krakowie, nr. 333401-2017-132.

NAŠI V POVSTANÍ

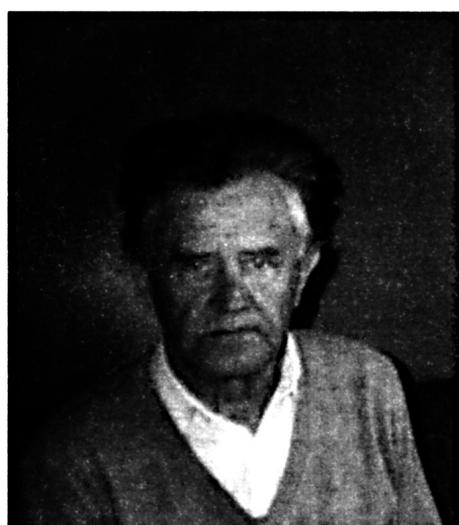
29. august je jedným zo štyroch štátnych sviatkov v Slovenskej republike. Tento deň sa natrvalo zapísal do nášho povedomia, pretože vtedy, v roku 1944 slovenský národ povstal so zbraňou v ruke, aby zo svojej vlasti vyhnal hitlerovských vatrelovcov. Vy-puknutie Slovenského národného povstania oznamilo slobodný vysielač v Banskej Bystrici 30. augusta o 11,00 hodine. Na jeho vlnách sa ozvali revolučné verše slovenského národného básnika Sama Chalupku MOR HIO!, ktoré sa stali symbolickým heslom SNP.

Toto oznamenie sa rozletelo do celého sveta, ktorý sa dozvedel, že Slovensko začalo boj za svoje oslobodenie. Preto sa povstanie stalo jednou z najvýznamnejších udalostí v našich dejinách. Do povstaleckého zápasu sa zapojili po boku Slovákov aj príslušníci ďalších národov, o.i. Česi, Rusi, Poliaci, Francúzi, Maďari, Bulhари, Srbi, Rumuni a ďalší, ktorí svojou medzinárodnou solidaritou a účasťou v bojoch na Slovensku prispeli k porážke fašizmu a k rýchlejšiemu ukončeniu II. svetovej vojny.

Pripomeňme, že hlavné centrum povstania bolo v srdci Slovenska, v Banskej Bystrici, a že povstalci už 29. augusta obsadili baštu povstania - letisko Tri duby. Proti nim útočili vycvičené a dobre vyzbrojené hitlerovské jednotky, podporované leteckom a tankami, spočiatku v počte asi 15 tisíc mužov a v polovičke októbra už 35-40 tisíc mužov, patriacich k 8 diviziám.

Proti nim bojovalo 60 tisíc príslušníkov slovenskej armády a približne 18 tisíc partizánov, ktorým však chýbali najmä ľažké zbrane. Vyznačovali sa však bojovou odhodlanošťou, nadšením a vierou v celkové víťazstvo. SNP sa zúčastnilo aj mnoho našich krajanov, ktorých osudy dnes chceme priblížiť.

Ferdinand Ďurčák z Hornej Zubrice

Z Oravy to boli o.i. František Svetlák z Malej Lipnice, Andrej Kucek, Alojz Skočík a Karol Michalák z Veľkej Lipnice, Ferdinand Ďurčák, František Grobarčík, Viktor Mišinec a Jozef Solčava z Hornej Zubrice, Eugen Rapáč z Podsrnia, Karol Kulak z Dolnej Zubrice, Vladislav Karvačka z Bukoviny-Podsklia, Ján Záhora z Jablonky, Ignáč Gribáč z Podvŕka a ďalší.

Zo Spiša napríklad: Andrej Vojtas z Jur-gova, Sebastián Milon z Čiernej Hory, Silve ster Moš a Alojz Galuš z Krempáčov, František Magera z Kacvínna, Ján Blachut z Nedele-Zámku a iní. Nektorých z týchto hrdinov sa nám podarilo nájsť osobne. Chceme priblížiť ich osudy počas II. svetovej vojny, a hlavne účasť v SNP. Mnohí z nich sa totiž po vypuknutí vojny ako slovenskí vojaci dostali na východný front, ale pretože nechceli bojať na strane Nemcov zbehli, a zapojili sa do boja proti nim. Bojovali na mnohých úsekok frontu po boku sovietskej armády a po vypuknutí povstania prišli na pomoc povstalciam.

Františka SVETLÁKA z Malej Lipnice osud zaviedol do SNP ako vojaka slovenskej armády. V Jefremove pod Moskvou po zbehnutí na stranu Červenej armády dostali parášutistický výcvik. Ako hovorí, absolvoval 6 skokov, z toho 4 z balóna a 2-krát skákal z lietadla. Spomína aj na jednu nešťastnú udalosť, keď sa kamarátovi pri cvičnom zoskuku padák neotvoril a on sa, žial, zabil. Po výcviku boli zosadení na letisku Tri duby. Jeho prápor bol potom nasadený v oblasti: Hronská Dúbrava-Jalná a Pliešovce-Sása-Kriváň, od kiaľ ich po ľažkých bojoch stiahli, aby sa nedostali do nemeckého obklúčenia. Po ústupe jednotky do hôr pôsobili na úseku Staré Hory-Donovaly-Prašivá-Kozí Chrbát. Počas jedného prieskumu ho aj s kamarátom zastavila nemecká hliadka a vzala do zajatia. Po krátkom vyšetrovaní ich na druhý deň prevezli do Ružomberka, odkiaľ už putovali do nemeckého tábora v Lansdorfe a potom (v januári 1945) do Bremesfeldu pri Osnabrücku. Tu sa dočkal konca vojny potom, ako tábor osloboďili americké jednotky. Po 5 - rokoch sa konečne mohol vrátiť domov.

- Po pobýte v nemeckomtábore, - hovorí František, - som mal len 38 kg. Bol som doslova kost' a koža.

Poznamenajme, že F.Svetlák je nositeľom viacerých vyznamenaní, o.i. pamätnej medaily SNP a odznaku 2.čs. paradesantnej brigády.

Ďalším účastníkom SNP, ktorého sme navštívili, je Ferdinand ĎURČÁK z Hornej Zubrice. Základnú vojenskú službu nastúpil v roku 1942, ako 20-ročný mládenec do Spišskej Novej Vsi. Veliťom pluku, v ktorom

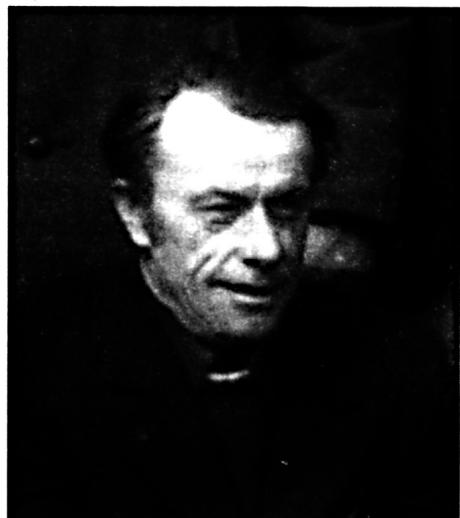
František Svetlák z Malej Lipnice

rom slúžil, bol pplk. Ján Golian. Po polročnom výcviku bola jeho jednotka odvelená na východný front, do Kalinova. Po vypuknutí povstania bol ako člen minometného práporu presunutý na Slovensko, na letisko Tri duby.

- Signálom na pristávanie, - hovorí, - boli 4 horiace vaty, ktoré zapálili partizáni, vedľ desant bol obvykle zhadzovaný na povstalecké územie v noci. Pamäťam sa, že v lietadle nás bolo 36 ľudí. Po zoskoku sme sa sústredili v Martine-Priekope, kde sme boli asi osem dní. Tu našu jednotku dozbrojili a nasadili do bojov na asi najťažšom úseku: Vrútky-Strečno-Dubná Skala. Pre mňa bol neštastný 13. deň povstania, t.j. 11. september, kedy som bol počas minometnej palby väzne zranený. Odviedli ma do nemocnice v Martine, odkiaľ som asi po 2-týždňoch, ešte nedoliečený, musel ujsť do hôr, lebo nemecké tanky sa už tlačili zo všetkých strán.

Neskôr sa stal veliteľom čaty. Mali sice ľažké guľomety, ale proti delám a tankom to

Andrej Kucek z Veľkej Lipnice

bol aj tak nerovný boj. Jeho jednotka pôsobila o.i. pri Hornej Štubni, Harmanci, Starých Horách a Vrútkach až do porážky povstania. F. Ďurčák je nositeľom Srieborného križa za zásluhy a d'álších vyznamenaní. Ako nám povedal na záver, rád by ešte raz, spolu s d'álšími bojovými druhmi z Oravy a Spiša navštívil miesta bojov na Slovensku i pamätník SNP v Banskej Bystrici.

K účastníkom SNP patril aj Andrej KUCEK z Veľkej Lipnice, ktorý narukoval do slovenskej armády 1. októbra 1942. Slúžil ako pešiak, ked' sa jeho jednotka, hned' po vypuknutí povstania pripojila na stranu povstalcov. Bojov sa zúčastnil na úseku: Ružomberok-Biely Potok-Liptovská Osada-Banská Bystrica. Po dvoch mesiacoch bojov, okľúčení nemeckými vojskami, sa 29. októbra 1944 dostali do zajatia. Boli odvlečení do zájateckého tábora, kde mu nútene práce

a neľudské zaobchádzanie podlomili zdravie. Po nevydarrenom pokuse o útek, vo februári 1945, mu hrozila smrť. Vytúžená sloboda však konečne prišla 5. apríla 1945, kedy bol tábor oslobođený spojeneckými vojskami. Domov do Veľkej Lipnice sa vrátil začiatkom júna 1945.

Spomeňme tiež osudy d'álšieho Oravca, Ignáca GRIBÁČA z Podvľaka. Podobne ako Andrej Kucek, aj on narukoval do slovenskej armády 1. októbra 1942. Po vyslaní na východný front aj s d'álšími priateľmi prebehl na stranu Červenej armády. Prihlásil sa do čsl. vojenskej jednotky organizovanej v bývalom ZSSR, kde prešiel parašutistický výcvik, a v januári 1944 bol zadelený do 2. čs. paradesantnej brigády. Po vypuknutí SNP bol so svojou jednotkou letecky prepravený na Slovensko. Po vysadení na letisku Tri duby bojoval o.i. pri Trnavej Hore, Kriváni a v

Starých Horách, kde sa 27. októbra dostali do zajatia. Po 2- mesiacoch v zájateckomtábere Chalembost 11 boli vyvezeni na nútene práce do Nemecka. Oslobodenia sa dočkal v polovici apríla 1945. Domov sa vrátil s podloženým zdravím v júli 1945.

Mohli by sme hovoriť ešte o mnohých krajanoch, ktorých osudy boli podobné. Bolo ich z Oravy a Spiša veľmi veľa, ktorí prešli ťažkú bojovú cestu. Mnohí sa, žiaľ, končeného víťazstva nedozíli. Položili za obeť to najcennejšie čo mali - svoj život. Pamäťajme na nich s vd'akou a úctou. Na nich, i na tých, čo sú ešte aj dnes medzi nami, hoci častokrát trochu zabudnutí a v ústrani. Nedopustíme, aby sa na to, čo urobili zabudlo. Snažme sa im pomôcť, ukázať, že si ich vážime, a za všetko pod'akujme aspoň takto.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

NA DRUHEJ STRANE FRONTU

O našich krajanoch - účastníkoch a dnes už veteránoch 2. svetovej vojny sme viackrát písali, aj o tých, ktorí sa mimo svojej vôle ocitli na druhej strane fronty.

Pripomeňme, že v roku 1939 sa v dôsledku politických a vojnových udalostí Spiš a Orava vrátili k Slovensku a mnohí vtedajší bojaschopní mladenci museli nastúpiť povinnú vojenskú službu v slovenskej armáde. Medzi brancov patril aj dnes 77-ročný kraján Vojtech Petrášek z Tribša.

V roku 1941 dostal povolávací listok a či už chcel alebo nie, musel narukovať do Spišskej Starej Vsi. Odtiaľ ho vlakom premiestnili k vojenskému útvaru v Liptovskom Mikuláši, aby sa po niekoľkých mesiacoch tvrdého výcviku opäťovne vrátil na Spiš - tentoraz však do Popradu a neskôr do Levoče. Podľa vojenskej situácie sa slovenské veliteľstvo rozhodlo poslať na východný front tzv. Rýchlu divíziu, v ktorej bol tiež mladý Vojtech. Najprv ich odvelili do východoslovenského mestečka Prešov, kde už bolo v tom čase 12-tisíc slovenských vojakov. Velil im generál Š. Jurech a vtedajší plukovník F. Čatloš. Presun vlakom až k Čieremu moru bol veľmi únavný a trval niekoľko dní. Odtiaľ ich vojenskou ťodou premiestnili do prístavného mesta Kerč na Kryme. A tam kraján Petrášek zažil hotové peklo. Rýchlu divíziu nasadili totiž do boja.

- Boje trvali takmer mesiac - spomína V. Petrášek. - Všade bolo počuť len hukot diel a štekot samopalov. Vo vzduchu sa vznášal pach krvi a prach. Nebolo vidieť ani slnka. Nakoniec sa po 21 dňoch bojov podarilo

Červenej armáde prelomit frontu. Z nemeckej armády ostali len trosky. Časť vojakov zahynula v boji, mnohí sa dostali do zajatia a d'álší prestípili na sovietsku stranu. Zo slovenskej Rýchlej divízie ostalo len 900 vojakov. Potom bolo dohodnuté, spolu s talianskym a rumunským veliteľstvom, premiestniť časť vojakov do Talianska. Niektorí súhlasili a zúčastnili sa tam v známej bitke 2. svetovej vojny - pri Monte Casino, v ktorej ako vieme - jašisti utrpeli porážku.

Kraján V. Petrášek sa už nedal „zverbovať“, na taliansky front, ale spolu s ostatnými slovenskými vojakmi sa vrátil na Slovensko, k svojmu útvaru v Topoľčanoch. Bola jeseň roku 1944, na Slovensku sa končili posledné boje SNP. Aj sem sa pomaly bližil front. Velenie vojenského útvaru určilo vojaka V. Petráška z Tribša do zálohy a povolilo mu návrat do rodnej obce, z čoho sa samozrejme nesmierne tešil. Ani nečudo, ved' sa už pomaľy bližil koniec vojny. Prišiel však rok 1945 a frontové udalosti neobišli ani Spiš. Neskôr sovietski vojaci prišli do Tribša.

- Sám neviem odkiaľ - spomína V. Petrášek - vedeli, že som sa vrátil domov. Malo moju fotografiu a vypytovali sa, kde som. Keďže som vedel, že mi hrozí návrat na vojnú, jednoducho som sa skryl. Nemal som iné východisko. Ved' o tri mesiace delá zamíkli. Diľal som, že navždy.

Dni plynuli pomaly. Vojna sa však skončila a do dedín sa vrátil mier. V roku 1948 sa V. Petrášek oženil. Jeho životnou družkou sa mu stala Filoména Miškovičová. Spoločným úsilím obrábali 15 hektárov pôdy. V gazdovaní im neskôr pomáhali aj synovia

Vojtech Petrášek (sedí) ako voják so svojimi kamarátmi

Andrej a Jakub. Dnes je Vojtech Petrášek na roľníckom dôchodku.

- Žiaľ, vojenský dôchodok nedostávam - hovorí V. Petrášek. - Pokúšal som sa získať členstvo v odbajárskych organizáciách, ale po predložení príslušných dokumentov úradníci skonštatovali, že som bol... z druhej strany frontu. A tak mi vlastne neprišličia nič. Sputujem sa, bolo možné v mojej situácii povolávací rozkaz odmietnuť? Mohol som sa, ako obyčajný človek vzbúriť a nejsť na vojnú? Asi nie. Ved' aj vtedy za neposlušnosť a odmietnutie rozkazu hrozil vojenský súd, väzba, alebo niečo ešte horšie!

JOZEF PIVOVARČÍK

KEDY KRAJANSKÁ KARTA?

Na pozvanie maršálka Sejmu Józefa Zycha bol v júni na niekoľkodňovej oficiálnej návštive v Poľsku predsedu Národnej rady SR Ivan Gašparovič so skupinou poslancov. Počas pobytu vo Varšave sa o.i. stretol s maršálkom Senátu J. Struzikom, predsedom zahraničného výboru Sejmu B. Geremkom a ďalšími poľskými parlamentármi a na fóre Sejmu predniesol prejav venovaný medziiným otázkam vstupu Slovenska do Európskej únie a NATO, ako aj existujúcim prekážkam v tomto zložitom integračnom procese. V priebehu rokovania slovenskej delegácie v Sejme, v ktorých poľská strana prisľubila podporiť snahy Slovenska zaradiť sa do európskych štruktúr, sa hovorilo aj o možnostiach kontaktov regionov na oboch stranach slovensko-poľskej hranice a o rozšírení hospodárskej spolupráce na prospech oboch krajín.

Pri príležitosti návštavy I. Gašparoviča vo Varšave, veľvyslanec SR M. Servátka usporiadal vo svojej rezidencii recepciu, ktorej sa zúčastnili viacerí poslanci Sejmu, diplomati, novinári a ďalší predstaviteľia politického a hospodárskeho života. Počas recepcie sa predsedu Národnej rady SR stretol so zástupcami nášho Spolku - predsedom ÚV J. Čongvom, tajomníkom ÚV L. Molitorisom a šéfredaktorom Života J. Špernogom, ktorí ho oboznámili s aktuálnou problematikou našej menšiny.

Počas stretnutia. Zľava: L. Molitoris, I. Gašparovič, J. Čongva, J. Špernoga a konzul SR. M. Baláz

Jednou z najzávažnejších tém rozhovoru, ktorá živo zaujíma všetkých Slovákov v Poľsku, bola otázka krajanskej karty. Je to náležavá vec. O jej príprave sa totiž debatuje už niekoľko rokov, preto krajania - nielen naši, ale aj v iných štátoch - čoraz netrpezlivejšie na ňu čakajú.

Predsedu NR SR I. Gašparovič s nami súhlasil, že sa na karte pracuje už dlho. Jej návrh bol už sice v legislatívnej rade vlády, ale vysvitlo, že niektoré detaily treba ešte prepracovať. - Ide o to - zdôraznil - aby to bol dokument, ktorý krajanom zabezpečí rovnaké práva a výhody, aké majú občania Slovenskej republiky, skrátka taký, s ktorým budú zahraniční Slováci spokojní.

uistil, že len čo vláda návrh krajanskej karty prijme, pouštuje sa ho čo najskôr zaradiť do rokovania Národnej rady, aby ho schválila.

Dúfajme, že to už nebude trvať tak dlho a krajanská karta sa snáď do konca roka stane faktom. Verme tiež, že aj keď formálne nebude znamenať dvojité občianstvo, čoho sa krajania dožadujú, jednako to bude dokument, ktorý krajanom zabezpečí rovnaké práva a výhody, aké majú občania Slovenskej republiky, skrátka taký, s ktorým budú zahraniční Slováci spokojní.

Text a foto: J. Š.

KRÁTKO ZO SPIŠA

13. júna ráno zažili Kacvínčania prietŕž mračien. V priebehu hodiny napadalo toľko vody, že sa miestne jarky a pôtočiky premenili na dravé riečky. Prietŕž spôsobila roľníkom veľké škody, najmä na zemiakových plantážach.

V tomto roku mesto Nový Targ oslavuje okrúhle, 650. výročie svojho založenia. Prvýkrát sa spomína v roku 1346 v dokumente poľského kráľa Kazimíra Veľkého, ktorý povolil založenie mesta. Po celý čas od svojho vzniku Nový Targ udržiaval so Slovenskom živé obchodné a kultúrne styky.

Práce v poľnohospodárstve si vyžadujú veľkú opatrnosť. Žiaľ mnohí roľníci na

Spiši a Orave nie vždy rešpektujú bezpečnostné predpisy, preto často dochádza k nebezpečným úrazom, ba aj k ohrozeniu života. Neriskujme, veď život a zdravie máme len jedno!

Prázdny sú obdobím voľna pre študujúcu mládež. Preto sa takmer v každú sobotu v každej obci na Spiši konajú diskotéky. Často sa stáva, že mnohí mladí majitelia osobných automobilov prechádzajú z jednej diskotéky na druhú v podnapitom stave, a tak dochádza k havariám. Mala by sa tým zaoberať mestná polícia.

Prednedávnom pri obchodnom stredu v Nedeci namontovali moderný telefón. Dá sa z neho volať všade, ale len na tzv. magnetickú kartu, ktorú možno kúpiť na poštovom úrade. Zdá sa nám, že

Poľská telekomunikácia by mala takéto telefóny zaviesť v každej dedine na Spiši a Orave.

2. júna sa krempašská dychovka zúčastnila medzivojvodskej prehliadky dychových orchestrov v Sandomierzi. Samozrejme za peknú hru získali ocenenie - pohár a diplom. (jp)

OPRAVA

V Živote č. 7/96 sme na 2. str. obálky uviedli chybný podpis k pozdravu čitateľom Života od p. Evy Slavkovskej, ktorá je samozrejme ministerkou školstva SR a nie kultúry. V tiraži na tej istej strane informácia: Sklad i ľamanie - „IKTUS“ má správne znenie: Sklad i ľamanie - Zarząd Główny TSP. Pani ministerke a ostatným zainteresovaným sa ospravedlňujeme.

Redakcia

Z DEJÍN JURGOVA

POKRAČOVANIE Z Č. 7/96

- Roku 1874 bola v Čiernej Hore vybudovaná - nákladom tamojších veriacich - kaplnka Najsvätejšej trojice. V tom istom roku bola postavená aj kaplnka v Čiernej Hore pri Budzovcoch. Budzovci boli povinní opravovať ju na vlastné náklady.

- Roku 1872 bol postavený kamenný kríž pri lese v Polenici.

- Počas prvej svetovej vojny kostol prišiel o jeden zvon. Farár Anton Kubasák, d'akujúc rodákom v Amerike za peniaze poslané na kostol, takto o tom písal 18. mája 1920: „*Za války nám vzali jeden zvon, ten stredný, doštali sme za kgram 4 k. a teraz by sme kgram nedostali ani za 50 korún*“.

- Roku 1922 bol za peniaze krajanov z Chicaga odliatý veľký zvon. Potvrdzuje to aj latinský nápis na zvone a poznámka na obálke listu z 11. marca 1920, ktorý kňazovi Kubasákom písal z Chicaga repišský občan Šebastián Pavlík. Poznámka administrátora farnosti Antóniho Sikoru znies nasledovne: „*Čiastka na zvony pošla. Ostatné na maľovanie kostola*“.

V rokoch 1934-1935 bol kostol zvonka a zvnútra vymaľovaný a jeho steny z vonkajšej strany obložené šindľami. Polychrómiu v kostole urobil - podľa informácie, ktorú som získal od Ludvíka Korkoša 6. apríla 1984 - krakovský výtvarný umelec Kazimierz Piętka. V medzivojniovom období boli - zdá sa - celkom reálne vyhliadky na výstavbu nového, murovaného kostola v Jurgove. L.Szkocki písal, že to nerobilo ľahkosti, „*kedže vtedy ešte existovala inštitúcia cirkevného patronátu a patrón, knieža Hohenlohe, prejavoval ochotu pomôcť, dokonca aj napriek povinnosti vyplývajúcej zo zákona*“. Vznikol dokonca výbor pre výstavbu kostola na čele s kňazom

Kostol v Jurgove. Foto: J.Š.

Sikorom. Prvé finančné prostriedky vo výške 3600 zlôtých odovzdal Sikorovi L.Szkocki s pripomienkou, že je to subvencia na výstavbu nového kostola. „*A zatiaľ, ked som po istom čase prišiel do Jurgova, zistil som, že za tieto peniaze kňaz Sikora dal urobiť polychrómiu*“. Podľa L.Szkockého „*kňaz Sikora zmarił návrh výstavby kostola, aby sa vyhol kontaktom s patrónom farnosti, správou javorinských majetkov, ktorá pre akýsi spor nechcela mať s ním do činenia*“.

Roku 1954 bolo opravené oplotenie cintorína a na začiatku deväťdesiatych rokov postavená veľká fara a garáže pre kňazov.

Otzáka plnenia povinností patróna sa ešte niekoľkokrát vracala aj po zmene štátnych hraníc roku 1920. Bol to závažný problém aj preto, že po zmene hraníc sa patrón ocitol v inom štáte ako farnosť. 7. decembra 1929 sa v tejto veci uskutočnila v Jurgove konferencia za účasti generálneho splnomocnenca dedičov kniežaťa Hohenlohého, kežmarského advokáta dr. Marka Szantóa. Druhá konferencia sa konala 6. júna 1931 v sídle starostva v Novom Targu. Poľská strana, zdôvodňujúc svoje nároky voči patrónovi, sa odvolávala na obsah kanonickej vizitácie spišského biskupa Jozefa Bélika v Jurgove v roku 1832, na uhorské ministerské predpisy z roku 1873 a na XII. článok krakovského protokolu zo 6. mája 1924.

V súlade so zápisnicou spisanou na Farskom úrade v Jurgove, farnosť mala vyhliadky na kladné vyriešenie tejto otázky. Predstaviteľ patróna dr. Mark Szantó totiž vyhlásil, že: „*Som ochotný - s výhradou, že získam súhlas majiteľa Javoriny a Ministerstva poľnohospodárstva v Prahe - rokovat vo veci výkupu zmenšených záväzkov vyplývajúcich z práva patronátu*“. Poslednou stopou vybavovania otázky patronátu jurgovského kostola, v ktorej sa angažovali dve poľské ministerstvá - Ministerstvo náboženských vyznanií a verejného osvetenia a Ministerstvo zahraničných vecí - bola konferencia v novotargskom starostve, ktorá sa konala 6. júna 1931. O ďalšom vybavovaní tejto záležitosti chýbajú pramene. Preto ľahko povedať, ako sa napokon skončilo úsilie poľskej strany prinútiť patróna, aby plnil svoje patronátne povinnosti.

V dávnych časoch zdrojom výživy jurgovského farára boli pozemkové nehnuteľnosti vo výške jedného dedinského gázdovstva. Okrem toho od farníkov dostával v naturáliach „*50 medli masla, 2 teliatá, tan a na koledu plátno. Domáhal sa dežmy z oviec, ale ju nedostal*“.

V jurgovskej farnosti boli na vizitácii nasledujúci spišskí biskupi: Karol de Salbeck, prvý spišský biskup - roku 1778; biskup Révay - 10. júla 1799; biskup Jozef Bélik - 3.-4. júla 1832; biskup Ladislav Zábojský -

1852. Do čias zmeny hraníc prišli iste do Jurgova aj ďalší spišskí biskupi - budťo na kanonickú vizitáciu, alebo pri príležitosti birmovky. Avšak v kronike jurgovskej farnosti už nie sú zaznamenané.

Uzavretie konkordátu medzi Poľskom a Vatikánom roku 1925 znamenalo odovzdanie jurgovskej farnosti pod správu krakovského arcibiskupa, čo bolo následkom jej odpojenia od spišskej diecézy. Jurgov patril do krakovskej metropolitnej kúrie do vypuknutia druhej svetovej vojny. Za týchto 15 rokov, kedy administrátorom farnosti bol privŕzeneck polonizácie miestneho obyvateľstva kňaz Antoni Sikora, sa podarilo zachovať v kostole časť slovenských piesní. Zdá sa, že tento nepochybny úspech slovenských farníkov bol výsledkom sťažnosti, ktorú 26. marca 1932 krakovskému biskupovi poslali vojtovia Jurgova, Repíška a Čiernej Hory. Autori intervencie prosia, aby „*v našej farnosti boli cirkevné spevy v slovenskom jazyku*“. Po vysvetleniach administrátora Sikoru, úradník krakovskej metropolitnej kúrie na aktách napísal: „*odpísat, aby z času na čas spievali slovenské piesne*“.

Počas druhej svetovej vojny sa Jurgov vrátil do svojej materskej diecézy. Po vojne sa však opäť ocitol pod správou krakovskej hierarchie. Márne boli písomné intervencie spišského biskupa Jána Vojtaššáka z 29. decembra 1945 a 7. januára 1964, adresované primasom Poľska a krakovskému metropolitovi, v ktorých žiadal vrátenie 18 spišských a oravských farností odobratých spišskej diecéze.

Po zmene štátnych hraníc sa v jurgovskom kostole zachovali - popri poľských - slovenské cirkevné piesne a od marca 1992 sa každú nedelu odbavuje svätá omša v slovenčine.

Ked' prijmeme, čo ostatne nie je isté, že kňaz Adam Pluesinski bol od roku 1741 - a snáď aj trochu skôr - prvým farárom Jurgova, tak doteraz sa tu vystriedali 33 kňazi, ktorí boli farámi a súčasne administrátorimi (v jednom prípade ide o kaplana) farnosti. Niekoľkí z nich sú zaznamenaní v Kronike ako osoby vyvýjajúce nielen dušpastiersku činnosť. Tak napr. koncom 18. storočia Ignác Schwelmer robí záznamy z dejín farnosti a v apríli 1835 Ján Bohinszky začína pravidelne písat Historiam Parochiae. Farár Jozef Dzurilla, ktorý bol priamym predchodom Bohinského, kúpil v apríli 1830 hudobné nástroje „*pre dychovú jurgovskú hudbu na zvečadenie služieb Božích*“. Jan Czeperik bol vraj aktívnym účastníkom revolúcii 1848-1849. V Jurgove bol krátko - v roku 1896 - administrátorom Matúš Pajdušák, historik Spiša a Oravy. Roku 1943 bol tu administrátorom Ján Ďurka, rodák z obce Sila pri Nitre, viacj známy pod literárnym pseudonymom Janko Silan. Tento vynikajúci slovenský básnik, jeden z tvorcov slovenskej literárnej moderny, napísal v Jurgove niekoľko básni aj na jurgovské motívy.

Zo všetkých 33 kňazov iba jeden bol dekanom - Anton Kubasák z oravskej Zubrohlavy, školský priateľ Andreja Hlinku. Najdlhšie, lebo až 46 rokov, spravoval jurgovskú farnosť kňaz Andrej Chmeľ, ktorý bol tamojším farárom v rokoch 1850-1896. Je pochovaný, podobne ako Anton Kubasák, ktorý zomrel 6. apríla 1921, na kostolnom cintoríne v Jurgove. Posledným administrátorom, ktorý chcel udržať Javorinu ako jurgovskú filiálu, bol asi kňaz Antoni Sikora. V prameňoch oňom čítame: „Farár a vlastne administrátor farnosti v Jurgove plnil

dušpastierske povinnosti aj v Javorine v období od 15. marca do 1. júla 1921, kam prichádzal bez prekážok. Po 1. júli 1921 sa dozvedel, že slovenský biskup X. Ján Vojtašák, ktorý prišiel do Javoriny na birmovku, zveril dušpastierske povinnosti v Javorine ždiarskemu farárovi, kňazovi Martinovi Gallowiczovi, v súvislosti s čím prestal chodiť z Jurgova do Javoriny“.

Iba traja farári čakajú na trúbu archanžela na jurgovskom cintoríne. Okrem spomínaných Slovákov (Andrej Chmeľ a Anton Kubasák), pochovaných na kostol-

nom cintoríne, aj poľský kňaz, kanonik Andrzej Węgrzyn, ktorý bol jurgovským farárom v rokoch 1945-1964, našiel miesto večného odpočinku nedaleko cintorínskej kaplnky. Okolnosti jeho smrti boli veľmi tragicke. Zahynul totiž v rozvodnej Bialke 13. júna 1965, keď sa pri návrate z odpustu v Brzegoch zrútil do rieky podmytý most a s ním aj voz vezúci jurgovských kňazov.

Prof. JOZEF ČONGVA
POKRAČOVANIE NASLEDUJE

MATICA SLOVENSKÁ A ŠTEFAN MOYESES

Jedným z pamätných dní Slovenskej republiky je aj 4. august, vyhlásený NR SR za deň MATICE SLOVENSKEJ. Pripomeňme, že táto celoslovenská, národnokultúrna inštitúcia, ktorej sídlom je starobylé mesto Martin, vznikla 4. augusta 1863 na tisíce výročie príchodu Konštantína a Metoda na Veľkú Moravu. Jej prým predsedom bol Štefan MOYESES (narodený 24. októbra 1796 vo Veselom, okres Trnava; zomrel 5. júla 1869 v Žiari nad Hronom), cirkevný hodnostár, pedagóg, verejný činiteľ a kultúrny pracovník, ktorého 200. výročie narodenia si priopomienime v tomto roku. V roku 1861 bol vedúcim slovenskej deputácie, ktorá vo Viedni odovzdala panovníkovi Memorandum národa slovenského a návrh Privilégia na uskutočnenie rovnoprávnosti slovenského národa v Uhorsku. V pol. 20. rokov 19. storočia bol veľkým prívržencom a spolupracovníkom J. Kollára, M. Hamuliaka a P. J. Šafárika. V rokoch 1830-1850 pôsobil v Chorvátsku o.i. ako profesor na kráľovskej akadémii v Záhrebe, kde sa zapojil do chorvátskeho národného hnutia. Zaslúžil sa o zavedenie prvých prednášok chorvátskeho jazyka a popri L. Gajovi a J. Draškovičovi bol jednou z troch vedúcich osobností ilýrskeho hnutia. Po návrate na Slovensko sa významne pričinil k založeniu dvoch slovenských gymnázií, osem triedneho vo Veľkej Revúcej (1862) a štvortriedneho v Martine (1867). Neskoršie k nim (roku 1869) pribudlo štvortriedne gymnázium v Kláštore pod Znievom ako prvé reálne gymnázium v Uhorsku. Práve Moysesovou zásluhou sa podarilo na istý čas poslovenčiť aj banskobystrické gymnázium.

Najvýznamnejším Moysesovým činom však bol vznik „korunu tížob a poznania“ - ako sa vtedy hovorilo - Matice slovenskej. Jej zrod sprevádzalo vrelé oduševnenie a dovtedy nevidanú obetavosť celého národa. Za nečelý rok sa totiž zozbieralo, aj napriek vtedajšej príslovečnej chudobe ľudí, takmer 100 tisíc zlatých. Významným podporovateľom

Matice bol jej prý pokladník, kňaz Tomáš Červeň z Chyžného.

Prvoradá úloha Matice vytýčená Stanovami znala napomáhať „jednotu milovníkov národa a života slovenského“. Navonok sa vyjadrila aj tým, že vedľa predsedu MS, biskupa Š. Moysesa, sa prým podpredsedom MS stal evanjelický superintendent Karol KUZMÁNY (nar. 16.11.1806 v Brezne, zomrel 14.8. 1866 v Turčianskych Tepličiach), pochovaný v Martine. Po smrti Š. Moysesa v roku 1869 sa predsedom MS stal J. Kozáček, tajomníkmi boli P. Mudroň a M. Chrástek.

Matica sa čoskoro stala centrom národnobuditelskej a kultúrnej práce, ktorej dala organizovaný charakter. Zvýšenú pozornosť venovala tiež čistote slovenského jazyka. S Maticou sú spojené aj začiatky organizovanej vedeckej činnosti vo vlastivedných a prírodrovedných odboroch a vydávanie prvého slovenského vedeckého časopisu - *Letopisu Matice slovenskej*. Osobitnú pozornosť venovala MS mládeži, ktorú finančne podporovala na štúdiách a vydávala pre ňu učebnice. Slovenské národné hnutie dosiahlo v 60-tych rokoch 19. stor. ešte niekoľko ďalších, hoci zväčša už len prechodných úspechov, ako bolo napríklad povýšenie Jána Francisciho na liptovského župana a Štefana Daxnera na gemerského podžupana. Popri Matici a gymnáziách vznikol v Trnave Spolok sv. Vojtecha, ako protíváha pomádárčujúceho Spolku sv. Štefana, ďalej Spolok slovenských žien Živena, Knihtlačiarsky účastinársky spolok a Slovenský spevokol, všetky v Martine, kde sa začalo budovať slovenské národné centrum. V kultúrnom živote prvoradé miesto zaujímal literatúra vyslovujúca túžby ľudu po slobode a rovnoprávnosti, napríklad Chalupkova skladba *Mor ho!*, Bottova Smrť Jánošíkova a ďalšie, aj prozaické diela. Význam Matice pre slovenský národ si veľmi skoro, žiaľ, uvedomili aj maďarské vládnuce kruhy, takže po postupných obmedzeniach došlo nakoniec v roku 1875 k zákazu činnosti a zatvoreniu

Prvý predseda MS Štefan Moyses

Matice. Postupne boli likvidované aj slovenské gymnáziá. Po 12 rokoch bola teda násilne pretrhnutá činnosť tejto významnej národnej inštitúcie Slovákov, ktorí museli potom na uznanie svojich práv čakať ďalšie predĺžené desaťročia.

V súčasnosti je Matica slovenská o.i. aj akouosi „strechou“ pre všetkých Slovákov žijúcich v zahraničí. Jej mestné odbory boli vytvorené aj v mnohých obciach Oravy a Spiša v Poľsku. Krajania na spoluprácu a starostlivosť Matice o nich vrelo spomínajú. Je preto na škodu veci, že v poslednom období sa táto pomoc, spolupráca a starostlosť začala akoby vytrácať. Bolo by smutné, keby Matica na svoje „zahraničné deti“ zabudla.

Pridajme ešte slovo na záver. Koľko už zahraniční Slováci, medzi nimi aj krajania v Poľsku, čakajú napríklad na Krajanskú kartu. Ako dlho čakajú ich deti, učiace sa slovenčinu, na čísla Včielky, Zorničky, či na iné detské časopisy, ktoré prestali k nim chodiť. Nezabúdajte na nich, vedť sú aj vaši...

PETER KOLLÁRIK

ŽIVOT V TIENI

V mnohých miestnych skupinách na Orave a Spiši máme krajanov, ktorí sa zapojili do spolkovej činnosti a prispeli k jej rozvoju. Často snáď o niektorých z nich počuť menej, ale aj oni sú tými kolieskami, bez ktorých by sa dobre rozbehnutý „stroj“ zadŕhal. Takého človeka sme našli aj v Malej Lipnici. Je to Emil KARKOŠKA, ktorého dnes chceme predstaviť.

Detstvo bez otca

Narodil sa 21. júla 1933 v Malej Lipnici, ako šiesty z početnej, 11-člennej rodiny Jána a Filomény Karkoškovcov.

- Doma nás bolo veľa hladných krkov, hovorí Emil, ale rodičia sa všemožne starali o to, aby sme nepociťovali nedostatok. Za Slovenského štátu sme mali aj krém a malý obchod, takže nádzu sme netrpeli.

Horšie časy nastali potom, keď ako 11-ročný zostal bez otca. Ale všetko popriadku. V rokoch 1940 až 1945 chodil do slovenskej základnej školy v obci. Posledné dve triedy však už musel absolvoval v poľskej škole. Bolo to totiž v rokoch 1945-47, keď boli Orava a Spiš znova pripojené k Poľsku.

- Ďalšie roky nám uplynuli už, žiaľ, bez otca. Bolo to nejako na jeseň 1944, pokračuje Emil. Otec zapriahol kone do voza a pobral sa do Trstenej pre tovar do obchodu. Viacej sme ho už nevideli. Ako sme sa neskôr dozvedeli, cestou ho zastavili nejakí chlapí, aby ich odviedol. V Jablonke však Nemci skontrolovali voz a keďže vysvitlo, že otec viedol partizánov - všetkých pochytili. Samozrejme, spolu s nimi zobraли aj otca. Neskôr skončil v koncentračnom tábore v Nemecku.

Hoci mal to šťastie, že pobyt v tábore prežil, domov sa už vracal chory a zničený. Spolu s priateľom došli až do Trstenej, ale boli prinútení vrátiť sa, pretože tam ešte strihli Nemci. Bolo to totiž tesne pred skončením vojny. Pobrali sa teda do Podbiela, kde ich prichýlil známy mlynár. Zotrvali tu vyše 2 týždne. Karkoškov otec mal natoľko podolené zdravie, že tam aj zomrel. Pochoval ho jeho priateľ Ján Omylek, ktorý im všetko neskôr vyrozprával Nepoznajú však dodnes presné miesto otcovho hrobu, nemá ani križ na cintoríne. Matka - vdova teda zostala s malými deťmi a s veľkými starosťami o ich ďalší osud. Preto Emil po skončení školskej dochádzky, odchádza ako 14-ročný pracovať na Slovensko, do Trstenej, kde robil na stavbe tzv. „dievča pre všetko“. Ďalšie roky pracoval ako pomocník murára v Nowej Hute a neskôr ako betonár v Bielsku-Bialej (1948 až 1954).

Rodina - práca

Po rokoch práce nadišiel čas aj na ženbu. Zoznámil sa s Jolanou Moždeňovou, ktorá sa 21. septembra 1954 a stala jeho manželkou. Postupne sa im narodilo 6 detí (Emilia, Mária, Jozef, Marián, Emil a Tadeusz), takže manželka popri práci v domácnosti a starostlivosťi o asi päťhektárové hospodárstvo mala povinnosti vyše hlavy. Emil totiž, aby zaabezpečil rodine slušné živobytie, oddišiel po absolvovaní základnej vojenskej služby (v rokoch 1955 až 1956) za zárobkami mimo domu. Dva roky pracoval ako závozník v Sosnovci a v Bielsku Bialej - ďalšie štyri roky na Slovensku, a za prácou sa neskôr dostal až do Karvinej, kde na výstavbe Ostravsko-karvinských baní odpracoval takmer 25

Emil Karkoška z Malej Lipnice

rokov. Medzitým si spolu s manželkou v roku 1971 vybudovali nový dom, kde žijú až dodnes.

- Za roky, odpracované v rôznych podnikoch v Poľsku i bývalom Československu, - hovorí Emil, - dosťívam zaslúžený dôchodok. Ved som sa naň aj narobil.

Krajanská činnosť...

Celé tie roky však nezabudol ani na krajanskú činnosť. Stále, keď bol doma, nevynechal žiadnu schôdzku či stretnutie.

- K práci v krajanskej činnosti. - po- kračuje - takisto aj k účinkovaniu v súbore KORDOŇ ma pritiahlá Viktoria Smrečáková, dnešná predsednička MS SSP v obci. Kraja- nia sa vtedy stretávali v klubovni, ktorá bola v dome L. Tokára. Tu sa hovorilo o kultúrno - spoločenskej činnosti, tu sa tiež pripravoval súbor na svoje vystúpenia. Škoda, že po vyše 20-ročnom účinkovaní, v roku 1993, súbor prestal účinkovať...

Pripomíname, že Kordón dosiahol mnoho úspechov, či už na krajanských podujatiach v Czarnom Dunajci, Zavoji, na pastierskych sviatkoch v Lipnici, alebo na folklórnych slávnostiah v Detve a inde.

- Keď môžem, a dovolí mi čas, - hovorí Emil, - aj dnes rád zájdem na naše krajanské stretnutie, či schôdzku. Zaujímam sa o všetko nové, čo výbor MS u nás pripravuje. Veľmi rád čítam tiež Život, z ktorého sa dozvedádam s čím sa horia, a čo naopak teší krajanov aj v iných obciach Oravy a Spiša.

Pri rozlúčke som krajanovi Emiliovi Karkoškovi poprial veľa zdravia, a spoločne sme vyjadrili túžbu, aby sa v Malej Lipnici, ale nielen tam, podarilo nadálej rozvíjať spolkovú a kultúrnu prácu, do ktorej však treba zapájať viac mladých ľudí.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Naša fotohádanka

Naša snímka predstavuje vynikajúceho poľského divadelného a filmového herca, známeho z viacerých znamenitých úloh v domácich a zahraničných filmoch. Iste ľahko uhádnete o koho ide, keď uvedieme, že hral o.i. vo filmoch: Popoly, Potopa, Brezový háj, Zasľubená krajina, Pán Wołodyjowski, Slečny z Vlčian, Všetko na predaj. Napište nám jeho meno a pošlite do redakcie. Spomedzi autorov správnych odpovedí vyžrebujeme knižné odmeny.

* * *

V Živote č. 5/96 sme uverejnili snímku Arnolda Schwarzeneggera. Kni-

hy vyžrebovali: Paulína Klukošovská a Margita Dluhá z Novej Belej, Bartolomej Surma z Krempáča a Eva Morská z Krakova.

SLOVENSKÝ DEŇ V KRAKOVE

Tohoročné leto v Krakove je bohaté na rôzne kultúrne podujatia. Každý týždeň, ba vlastne každý deň sa tu niečo diaľo, a tak každý z návštevníkov tohto starobylého mesta nad Vislou si mohol vybrať niečo zaujímavé pre seba. K najvydarenejším patril nepochybne 2. ročník Dňa slovenskej kultúry v Poľsku, ktorý sa začal 25. júna vo Varšave, pokračoval v Krakove a Toruni a skončil 4. júla opäť vo Varšave. Usporiadateľmi podujatia, ktoré sa konalo pod záštitou Ministerstva zahraničných vecí SR, Ministerstva kultúry SR a veľvyslanca Slovenskej republiky v Poľsku, bol Slovenský inštitút vo Varšave v spolupráci so Spolkom Slovákov v Poľsku a Domom kultúry Podgórze. Jeho cieľom bolo zviditeľniť slovenskú kultúru a vôbec Slovensko v Poľsku. V priebehu týždňa sa v spomínaných mestách predstavil celý rad známych slovenských umelcov, literárnych tvorcov, folklórnych súborov a iných umeleckých telies.

Najprv vernisáž

V Krakove sa 2. ročník Dňa slovenskej kultúry začal v Dome kultúry Podgórze vernisážou výstavy malieb významného slo-

venského umelca Stanislava Harangozóa z Bratislavky. V dvoch miestnostiach kultúrneho domu vystavili organizátori 30 malieb tohto autora. Otvorenia výstavy sa zúčastnil konzul Slovenskej republiky v Poľsku Marián Baláž. - *Rozsiahle výtvarné dielo S. Harangozóa - povedal na vernisáži komisár výstavy dr. P. Mikloš - zahrňuje niekoľko maliarskych a grafických techník, ale aj námetových okruhov. V súčasnosti sa S. Harangozó venuje viac figurálnej kompozícii s dominantným postavením ženského aktu, krajinného zátišia a sakrálnych námetov.*

Tvorba slovenského maliara upútala pozornosť viacerých krakovských umelcov, ale aj novinárov a iných záujemcov, ktorí prišli na vernisáž. Po Krakove by výstava mala byť premiestnená do Torune a Varšavy. Poznamenajme, že malby S. Harangozóa boli už vystavované o.i. v Budapešti, Užhorode na Ukrajine a vo Viedni.

Na krakovskej estráde

Druhú časť Dňa slovenskej kultúry v Krakove začal pri radničnej veži na Hlavnom námestí zbor Kysuce, ktorý vznikol v roku 1977 a jeho umeteckým vedúcim je

P. Procházka. Vo svojom repertoári uvádzajú renesančné diela, ale aj skladby významných svetových a slovenských skladateľov - Bacha, Mozarta, Brahmsa, Verdiho, Moyzesu, ba aj oblúbené ľudové piesne v modernej úprave. Zbor vystúpil doteraz takmer na 300 koncertoch na Slovensku, ale aj v zahraničí, a predvedol tu vyše 150 skladieb. Po vystúpení zboru Kysuce konferenciéri M. Gacik a L. Molitoris uviedli na pódiu folklórny súbor Jedľovina z Kysuckého Nového Mesta. Tento súbor má vo svojom repertoári piesne a tanec z Kysúc, i zo susedných regiónov. Na krakovskom rínsku sme teda obdivovali v ich perfektnom prevedení rezké tance a piesne zbojnice, pastierské, ba aj goralské. Takmer hodinové vystúpenie súboru sa stretlo s veľkým záujmom krakovského publiku, ktorý odmenil vystupujúcich dlhotrvajúcim potleskom. Len škoda, že okrem predstaviteľiek Kancelárie pre národnostné menšiny a etnické skupiny Ministerstva kultúry a umenia PR toto vydarené podujatie úplne ignorovali predstaviteľia magistrátu. Vari nemajú záujem o spoluprácu so Slovenskom?

**Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK
FOTOREPORTÁŽ NA 3. STR. OBÁLKY**

KRÁTKO Z ORAVY

Dňa 22. júna si v Podvilkovi povedali áno krajan Vendelin Grapa a Janina Lenartová z Peniąžkoviec. Grapovci si ako slovenská rodina už 4-té pokolenie udržujú svoje slovenské povedomie. Mladomanželom želáme na ich spoločnej ceste životom veľa šťastia, radosti a vzájomného porozumenia.

* * *

Ako nás informoval richtár z Podvilkova Jozef Lopuch, v obci pokračuje výstavba, resp. oprava niekoľkých úsekov miestnych ciest, medziiným do usadlosti Zemianstvo a do Furmanca. Na tieto účely bolo vynaložených asi 30 miliónov starých zlatých. Podvľania upravili, t.j. rozšírili aj ihrisko pri ZŠ č.1. Richtár by chcel prostredníctvom Života vyslovil podčakovanie všetkým občanom, ktorí odpracovali množstvo brigádnických hodín na príprave výstavby novej ZŠ č.2 v obci.

* * *

V Podvilkovi došlo 26. mája t.r. k dopravnej nehode, ktorú zavinil vodič Fiata 125 P z Podsrnia, jazdiaci pod vplyvom alkoholu. Narazil do Fiata 126 P, ktorý viedla riaditeľka MŠ v Podvilkovi. Naštastie sa všetko obišlo bez väčších zranení. Nezodpovedného vodiča polícia z Jablonky zadržala.

* * *

Mladomanžela Janina a Vendelin Grapovci z Podvilkova

Dňa 24. augusta sa dožíva 55 rokov Jozef Lopuch, podvľiansky richtár. V jeho ďalšom živote a práci pre dobro občanov mu želáme veľa zdravia, radosti a úspechov.

* * *

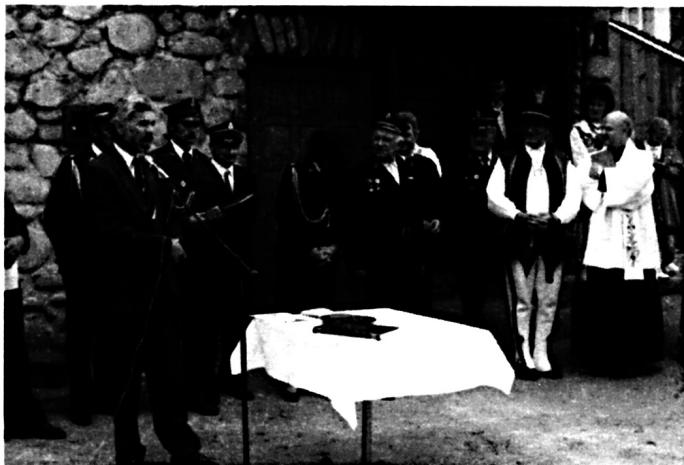
Obyvateľia Podsrnia - ako nám povedal miestny richtár Tadeusz Siarka - majú obavy, že im Gminný úrad v Rabe Wyżnej zožere miliardu zlatých, schválenú skôr na výstavbu 1 km cesty z Podsrnia do Harkabuza. Gmina chce vrah tieto pro-

striedky vydať na iné účely. Dúfajme, že k tomu nedôjde.

* * *

11. augusta sa dožíva 71 rokov Eugen Bandík, predseda MS SSP vo Veľkej Lipnici-Privarovke, dlhočasne člen chýrnej ľudovej kapely Vengrinovcov. Pri príležitosti jeho jubilea mu želáme veľa zdravia a súl v osobnom i spoločenskom živote.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Prihovor bukowinského vojta F. Jezierczaka počas slávnosti

Čiernohorská požiarnická Tatra

SVIATOK ČIERNOHORSKÝCH HASÍČOV

Na nedelu 16. júna 1996 budú hasiči z Čiernej Hory od Jurgova isto dlho spomínať. Akoby aj nie, v tento deň totiž mestny zbor obdržal kvalitný požiarnický automobil a via cerí hasiči - rezortné vyznamenania.

Od „Žuka“ k Tatre

Prípomeňme, že hasičský zbor v tejto spišskej obci vznikol v roku 1948 a jeho spolu zakladateľom bol náš krajan Sebastian Mlynarčík. Počas takmer 50-tich rokov tamojší hasiči dospeli k vlastnej požiarnej zbrojnici a pomerne skromnému požiarnemu náradiu s neveľkým vozidlom značky „Žuk“. Každý hasič však sníva o výkonného požiarnickom náradí. A tu, v marci tohto roka, sa stal zázrak. Poslanec mestnej samosprávy Jan Sarna sa dozvedel, že na Slovensku, konkrétnie v známom meste Banská Bystrica, dávajú na dražbu supermoderné požiarnické auto značky Tatra 815. Vozidlo sice nebolo úplne nové, ale bolo vo veľmi dobrom technickom stave. Veď malo najazdených len 5 tisíc kilometrov a bolo vyrobené v roku 1993. Takáto šanca sa naskytuje len málokedy. Preto čiernohorskí požiarnici, a zvlášť ich mladý

veliteľ Jan Budz a poslanec Jan Sarna, začali horúčkovite rozmýšľať odkiaľ získať peniaze. O finančnú pomoc na zakúpenie automobilu požiadali Gminný úrad v Bukownie Tatrzánskej, ktorý nakoniec ich žiadosti vyhovel. Nešlo totiž o malú sumu peňazí. Predávajúci pýtali za auto milión slovenských korún. Po vyplatení príslušnej sumy peňazi tak dlho očakávané auto priviezli do Čiernej Hory. Vyskytol sa však ďalší problém - pre nové požiarne vozidlo chýbala vhodná garáž. Preto narýchlo, aj keď bez stavebného povolenia, pristavili k zbrojnici novú miestnosť.

Slávnosť začala

- krátko predpoludním svätou omšou, ktorá sa konala v tamojšej neveľkej kaplnke a zúčastnili sa jej skoro všetci obyvatelia obce a početní hostia. Po omši, ktorú odbával jurgovský farár W. Podhalański, prešiel slávnostný sprievod až k hasičskej zbrojnici, kde už čakala hrdinka dňa, vyzdobená TATRA 815. Slova sa ujal predsedu čiernohorských požiarnikov Ján Horník, ktorý privítal vzácnych hostí, medzi nimi: vojta bukowinskéj gminy F. Jezierczaka, predsedu

gminnej rady W. Piszczecka, pokladníka gminy L. Rzepku, predstaviteľku vojvodského veliteľstva požiarnej zborov A. Žurowieczovú, predsedu gminného zväzu požiarnej zborov S. Gorela, požiarnikov zo susedných obcí - Repíšk, Tribša, Bialky, Bukowiny Tatrzánskej a mládežnícku dychovku z Poronina, ktorá vyhrala počas celej slávnosti.

Kulminačným bodom slávnosti bolo posvätenie automobilu. Potom nasledovali ďalšie príležitostné prejavy vojta bukowinskéj gminy F. Jezierczaka, ktorý pochválil za aktivitu poslance mestnej samosprávy J. Sarnu a veliteľa požiarneho zboru J. Budza. V prihovore predstaviteľka vojvodského zväzu požiarnej zborov A. Žurowieczová dokonca priznala, že je to vari najmodernejší požiarnicky automobil na území novosáčskejho vojvodstva. Veď Tatra 815 môže previesť až 8500 litrov vody, a má až 8 prívodov, do ktorých môžu požiarnici napojiť striekacie hadice. Dúfajme však, že požiarnici z Čiernej Hory nebudú musieť často jazdiť k požiarom, ale len na cvičenia. Čo sa však stalo s malým „Žukom“? Ako som sa dozvedel, zatajil je uskladnený v požiarnickej garáži v Bialke. Neoficiálne sa však hovorí, že bude hasičom slúžiť nadalej. Kde? Možno v Repískach, alebo Bustryku.

Na slávnosť prišla polovica Čiernej Hory

Slávnostný nástup požiarnikov

Odvzdávanie vyznamenani

Veľmi milým momentom slávnosti bolo udelenie požiarických vyznamenani, odznakov a diplomov. Samozrejme patriili tým najaktívnejším a nazaslúžilejším čiernohorským požiarnikom. Zlatú medailu za zásluhy pre požarnictvo obdržal Sebastian Mlynarčík. Strieborné medaily dostali: J. Budz

a J. Václav, bronzovú S. Václav a J. Zlahoda. Okrem toho vojt gminy F. Jezierczak na návrh gminného zväzu požiarich zborov vyznamenal aj ďalších požiarnikov. Za 45 rokov pôsobnosti v prospech požarnictva S. Mlynarčíka, za 30 rokov J. Václava, V. Mlynarčíka, S. Hornika a S. Trzopa, za 15 rokov V. Sarnu, J. Václava a A. Šišku a za 10 rokov

B. Pavlika, E. Sarnu a J. Sarnu. Dodatočne bolo priznaných aj štrnásť priležitostných diplomov. Nuž bolo to, dá sa povedať dvojitá slávlosť. Blahoželáme k peknému automobilu a vyznamenaným za ich prácu v požarnom zbere.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

Koncertujú Nižnolapšania

Beťania prišli na novotargskú prehliadku v krojoch

PREHLIADKA DYCHOVIEK

14. júna t.r. sa v Novom Targu konalo pekné kultúrne podujatie - 4. prehliadka dychových orchestrov, ktorej organizátorom bol Podhalianský zväz gmin a novotargské kultúrne stredisko.

Napriek chladnému a daždivému počasiu, sa pred mestským kultúrnym strediskom zišli skoro všetci pozvaní účastníci - dychovky z Czarného Dunajca, Czorsztyna, Szaflar, Ochotnice Dolnej, Nového Targu, Osieca, Waksunda, Ludžmierza, Gronkowa, Veľkej Lipnice i Poronina. Spolu s nimi, čo treba zvlášť vyzdvihnuť, boli prítomné aj naše krajské orchestre - z Novej Belej, Krempách,

Jurgova, Fridmana, Nižných a Vyšných Láps. Odtiaľ za rezkých zvukov pochodu prešli ulicami mesta, obdivovaní jeho obyvateľmi a turistami, ktorých je tu v letnom období vždy trocha viac.

O 11,00 hod. sa všetky dychové orchestre stretli v najstaršom novotarskom kostole sv. Kataríny, kde sa začala slávnostná svätá omša, ktorú odbavoval tamojší farár W. Lukaszczyk. Po jej skončení sa orchestre presunuli do tichého a zeleného zátišia mestského parku oddychu, kde szafarský vojt W. Ślimak otvoril slávlosť. Slova sa tiež ujal zakladateľ tohto podujatia, väsnivý dychovkár, czorsztynsky vojt S. Wojtaszek, ktorý vyjadril veľkú radosť nad tým, že sa prehliadky zúčastňuje čoraz viac dychoviek, ale rastie aj záujem o dychovú hudbu ako takú. Podľačoval sa všetkým kapelníkom a ich inštruktorom za

námahu, ktorú vynaložili na prípravu dychoviek. Potom už nasledoval ozajstný dychový maratón. Odznelo množstvo pochodov, valčíkov, poliek, čardášov, ba aj ľudových i moderných skladieb. Vďaka našim krajským dychovkám na prehliadke v Novom Targu zaznel aj slovenský akcent, pretože viaceré z nich mali vo svojom repertoári slovenské piesne, čardáše, polky a pochody.

Počas takmer štvorhodinového koncertu sa na estráde vystriedalo 17 z 20 pozvaných dychoviek. Pamiatkový diplom a peňažné odmenu vo výške 600 zlôtých obdržali všetky zúčastnené súbory. V celom podujatí nebolo víťazov ani porazených. Zámerom prehliadky bolo ukázať krásu tradičnej dychovej hudby a prispieť k jej ďalšiemu rozvíjaniu.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

V lipnickej dychovke hrajú aj dievčatá

Pochodujú Vyšnolapšania

Spišský biskup F.Tondra dáva sv. prijímanie

Zelený javor z Krempáčov na scéne

ZAMAGURSKÉ FOLKLÓRNE SLÁVNOSTI

Hrdé štity Troch korún sú už roky svedkami pekného kultúrneho podujatia, ktoré sa pod nimi, na protiľahom brehu dravého Dunajca, každoročne uskutočňuje - Zamagurských folklórnych slávností v Červenom Kláštore. Tento veľkolepý sviatok folklóru na Zamagurí, ktorého význam už prerastol hranice Slovenska, sa v tomto roku dočkal jubilejného XX. ročníka. Konal sa v dňoch 14.-16. júna t.r.

Začiatok ZFS bol skromný - neveľká folklórna slávnosť v Spišských Hanušovciach roku 1976. Jej organizátori, skupina miestnych nadšencov iste ani nepredpokladala, že sa ich podujatie čoskoro rozrástie na celé Zamagurie, ba zahrnie i ďalšie oblasti, aj keď jej počínanie od začiatku motivoval vznešený cieľ: zachovanie kultúrneho dedičstva, ktoré v podobe ľudových zvykov, tradícií a folklóru zanechali po sebe predchádzajúce generácie. A jednako tak sa stalo, najmä keď sa hlavné dejisko podujatia preneslo od roku 1979 do nového, malebnnejšieho prostredia v Červenom Kláštore, ktoré bolo vhodnejšie pre

organizovanie veľkých folklórnych slávností. Postupne sa vyprofiloval aj ich program, veľmi zaujímavý a dnes už typický pre toto podujatie, ktorý každý rok príťahuje do tohto čarobného zákutia zástupy návštevníkov.

Jedným z pekných dávnych zvykov, ktorý sa zachoval aj u nás na severnom Spiši a je už tradične zaradený do programu prvého dňa folklórnych slávností, je ohrávanie májov v zamagurských obciach, čo je hádam najpresvedčivejším dôkazom, že podujatie svoj hlavný cieľ - zachovávanie kultúrneho dedičstva našich predkov - splňa. Zdôrazňovalo sa to i na slávnostnom večeri v Kultúrnom dome v Spišskej Staré Vsi, venovanom práve jubilejnemu XX. ročníku Zamagurských folklórnych slávností.

V sobotu, druhého dňa ZFS, sa v amfiteátri pod majestátnymi Pieninami začala ozajstná prehliadka domáceho, slovenského, ale i svetového folklóru. Najprv, po krátkom recitáli popradského pesničkára Š.Šantu, sa divákom predstavili detské folklórne súborov Gorenka a Rosinka z Jekaterinburgu (Rusko)

a neskôr v úchvatnom jubilejnom programe „Ej zahrajte veselú...“ celý rad miestnych folklórnych skupín a detských súborov zo Ždiaru, Šuňavy, Štrby, Liptovskej Tepličky, Flisocek z Červeného Kláštora a Lechnice, Letnička z Popradu, Maguráčik z Kežmarku a ďalšie. Program zavŕšil znamenitým vystúpením slovenského reprezentačného tanecného súboru Lúčnica z Bratislavы. Samozrejme, veľkou atrakciou pre účinkujúcich bol - ako každý rok - splav na pltiach, ktoré na dravých vodách Dunajca utvorili dlhý pestrofarebný sprievod. Druhý deň vyvrcholil na nádvori Červeného Kláštora nočným predstavením ľudového muzikálu Z. dreva vyrezané, pripraveným na motívy známej hry Jánošík podľa Vivaldiho, ktorý predviedol divadelný súbor pri ZO ZDOS z Liptovského Hrádku s folklórny súborom Tatrín.

Posledný deň jubilejných ZFS sa začal slávnostnou sv. omšou na kláštornom nádvori, ktorú celebroval sám sídelný spišský biskup, Mons. ThDr. František Tondra. Po nej sa dejisko slávnosti opäť prestúpilo do amfiteátra, kde sa začal ozajstný maratón folklóru. Okrem už spomínaných detských súborov sa o.i. predstavili: Ždiaranček zo Ždiaru, Goraliček z Kežmarku, Pramienok z Popradu, Pieštiny zo Sp.St.Vsi, ale aj Jánošík zo Svitu,

Vystúpenia v malebnej scenérii Troch korún

Na nádvori Červeného Kláštora

Torysa z Prešova a ďalšie. Záverečný program ZFS opäť spestrili vystúpenia hostí - detských súborov Dudariky z Jekaterinburga, Kvety Ukrajiny z Kyjeva a FS Razzadory z Moskvy.

V Červenom Kláštore - tak ako po iné roky - nechýbal ani hornospišský akcent. Tentoraz sa na pódiu pod Tromi korunami ukázal súbor Zelený javor z Krempáčov pod vedením Márie Wněkovej. Aj keď sa Krempašania dostavili iba v polovičnom zložení, keďže viacerí členovia sa z rôznych príčin na ZFS nemohli zúčastniť, získali si svojím perfektným vystúpením dlhotrvajúci aplauz divákov, ktorých ani neveľmi priaznivé počasie nedokázalo odradiť od sledovania záverečného programu, ktorý dôstojne zavŕšil jubilejný XX. ročník Zamagurských folklórnych slávností.

Text a foto: J.Š.

Vystupuje folklórny súbor Razzadory z Moskvy

PAMIATKE KRÁĽA

Dôstojník, gróf, cestovateľ, ale aj dobrodruh, preslávený najmä ako kráľ Madagaskaru. Kto by nevedel, že hovoríme o MÓRICOVOM BEŇOVSKOM. V tomto roku si pamätní až dve výročia súvisiace s jeho životom. Onedlho uplyva 250 rokov od jeho narodenia (20.9.1746 vo Vrbovom, okres Trnava) a 210 rokov úmrtia (23.5.1786 v Mauretánii na Madagaskare). Uvedieme aspoň tie najzákladnejšie informácie zo života tejto neobyčajnej osobnosti.

Mnohí sa možno ešte pamäťajú na 13-dielny televízny seriál *Vivat Beňovský*, ktorý uviedla Slovenská televízia v roku 1974. Iní iste čírali niektoré romány o ňom, napríklad od J. Nižanského alebo M. Jókaia. Beňovský je hrdinom mnohých diel. Sú to okrem románov básne, dramatické diela, opery, filmy a podobne. Len jeho denník, nazvaný *Pamäti z cest*, ktorý žil obsahoval aj vymyslene udalosti, vyšiel v 17 vydaniach v 7 jazykoch.

Tento syn generála Samuela Beňovského a Rozálie Révayovej, ktorého strýkom bol spišský biskup Ján Révay, strávil detstvo vo Vrbovom, aby v roku 1764 ako 18-ročný vstúpil do armády. V roku 1768 žil v Spišskej Sobote. Pre pokus zorganizovať vojenskú jednotku bol uväznený na Ľubovnianskom hrade. Roku 1769 bojoval v Poľsku, kde ako rotmáster služil v poľskom pluku Radziwiłla a Pulawského. Po zajatí ruskou armádou bol eskortovaný do Kazane, odkiaľ ušiel do Sankt Peterburgu (Petrohrad). Tu ho však chytili a v roku 1770 bol odsúdený do vynanstva na Kamčatku. V pevnosti Bol'soreck zorganizoval vzburu a spolu s 96 druhmi sa zmocnil lode sv. Peter. Odplavili sa cez Kurijské ostrovy, Japonsko, Tchajwan až do

portugalskej kolónie Macao, kde lod' aj s nákladom predali. Tu Beňovský nadviazať styky s Francúzmi a ponúkol im svoje služby.

V roku 1772 vstúpil vo Francúzsku do armády, aby o rok neskôr z poverenia vlády založil na ostrove Madagaskar francúzsku kolóniu Louisbourg. Velil tu 21 dôstojníkom a 237 vojakom. Zlé podmienky mu však stážovali založenie zámorskej obchodnej osady (faktórie). Veľmi sa však zblížil s náčelníkmi domorodých meňov, a tým ho 1. októbra 1776 (t.j. pred 220 rokmi), na planine Mahevelou vyhlásili za *ampansakabého* - kráľa. Do Francúzska sa vrátil po dvoch rokoch, aby získal novú pomoc, lebo následkom chorôb mala posádka koncom roku 1778 iba 63 príslušníkov.

Ďalšie účinkovanie Beňovského na Madagaskare ovplyvnili guvernéri ostrovov Réunion a Muritius, jeho nadriadení, ktorí zasielali do Paríža nepriaznivé správy o jeho pôsobení. Francúzsky kráľ preto zamietol jeho ďalšie plány, hoci mu potom udelil hodnosť brigadiera s ročnou penziou 4 tisíc libier. Beňovský sa teda vrátil do habsburskej monarchie, kde dostal milosť od cisárovnej Márie Terézie a vstúpil do armády. Získal aj grófsky titul. Stále však hľadal ďalšie možnosti na kolonizáciu Madagaskaru. Po odmietnutí Habsburgovcov sa snažil nájsť kontakty v Anglicku, Amerike i vo Francúzsku. V Paríži sa zoznámil a spriatelielil s vyslancom USA Benjaminom Franklinom, s ktorého pomocou sa pokúsal zorganizovať americkú výpravu na Madagaskar. Americký kongres však jeho služby v roku 1779 odmietol. Preto s pomocou potomka portugalského moreplavca a tiež člena Anglickej spoločnosti J. H. Magellana a B. Franklina nakoniec získal pre svoje myšlienky predstaviteľov firmy Zollhofer a Messonier z Baltimoru, ktorá vytvorila spoločnosť pre obchod s Madagaskaram. V roku 1784 na lodi Interpid odišiel na ďalšiu výpravu

Portrét Mórica Beňovského

na Madagaskar, kde obsadil francúzsku obchodnú faktóriu Foulpointe. Z osady Mauretánia, ktorú vybudoval, obchodoval s kupcami v Marylande a Baltimore. Hlavným obchodným artiklom boli otroci. Rozmach americkej spoločnosti však bol trňom v oku Francúzov, ktorí vyslali z kolónie Pondichéry proti nemu trestnú výpravu a nečakaným útokom dobyli americkú základňu v osade Mauretánia. V tomto boji Móric Beňovský padol.

Malgašský ľud ho dodnes považuje za svojho národného hrdinu. V Tananarive, hlavnom meste Malgaškej republiky, je po ňom pomenovaná jedna z hlavných ulíc. V jeho rodisku vo Vrbovom je na jeho rodom dome umiestnená pamätná tabuľa. Nezabudnime ani my na tohto neobyčajného človeka, ktorého životné osudy sú také zaujímavé a pútavé, že navybledli ani dnes, po vyše dvoch storočiach.

PETER KOLLÁRIK

Príhovor veľvyslanca SR Mariána Servátka

Divadelný súbor Vendo zo Štefanova

III. DNI SLOVENSKEJ KULTURY

Tradičné kultúrne podujatia na Orave, ktorým patria o.i. Oravské leto, Pastiersky sviatok, Kolednícka prehliadka a ďalšie, dostávajú v posledných rokoch vážnu konkurenciu v podobe prezentácií čisto slovenskej kultúry v tomto regióne. Tak tomu bolo aj na tohoročných Dňoch slovenskej kultúry, ktorých III. ročník sa konal už tradične v Jablonke. Organizátori podujatia po úspešných prvých dvoch ročníkoch pripravili aj tentokrát divákom to najlepšie. Okrem krajanských ochotníkov pozvali aj množstvo folklórnych a iných súborov i hudieb zo Slovenska. Na divákov čakalo aj jedno veľké prekvapenie. Prvého dňa sa nášho podujatia totiž zúčastnila MISS Slovenskej republiky 1995, JANA SLÚKOVÁ.

Ked' sobota, tak začneme...

V sobotu popoludní sa maratón podujatí začal odvajať na scéne amfiteátra v Jablonke. Prehliadku otvoril predseda oravského OV Róbert Kulaviak s tajomníkom ÚV SSP Ľudomírom Molitorisom a p. V lastou Juchniewicou, ktorá uvádzala aj celý program. Po prívaní všetkých zhromaždených a hostí, medzi ktorými nechýbali o.i. vojt jabloneckej Gminy Julian Stopka, riaditeľka licea v Jablonke Annela Stopková, zástupca vojta Władysław Pilch, tajomníčka gminy Emilia Rutkowska a ďalší, sa

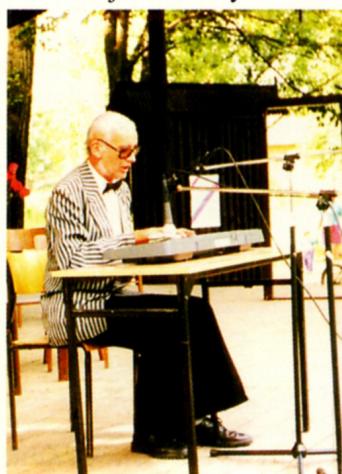
program mohol začať. Divákom, ktorí napriek peknému slnečnému dni neprišli v prvý deň v očakávanom množstve, sa ako prvý predstavil známy krakovský džezmen, predseda krakovskej MS SSP, Jerzy M. Bożyk. Predvedol o.i. zmes slovenských táng a vystúpenie ukončil vlastnou skladbou Cyrilometodská, ktorú si spoločne s ním zaspievali aj diváci. Navodil príjemnú atmosféru, ktorá už nevyprchala do konca podujatia.

Medzitým boli za scénou už pripravení divadelníci súboru VENDO zo Štefanova na Orave. Tentokrát nám pripravili hru Jarka Elena: Originál tety Kristíny v režii Evy Klusovej. Divákov ani tentoraz nesklamali a predvedli zaujímavý príbeh o tete a obraze, odohrávajúci sa v 30-tych rokoch tohto storočia. Absolutórium si za svoje výkony zaslúžia všetci, zvlášť sa páčila v úlohe slúžky Zuzky Mariana Brunčáková.

Je škoda, že tentokrát nevystúpili naši divadelníci z Povlka. Zrejme niečo zaškrípalo v ináč celkom dobrej organizácii podujatia.

Prvý deň vyvrcholil galaprogramom folklórneho súboru ORAVAN z Nižnej. V pásme nazvanom Slovensko predstavili o.i. tanec Pltnička rozlúčka. Sólo výstupmi Františka Maťovaníka (hra na pišťalu) a Františka Černého, ktorý zahral na husliach a zaspieval slovenskú ľudovú pesničku Oravské dievčatko, sa hlavný program prvého dňa skončil.

Koncertuje J.M.Božyk...

...a F. Harkabuz z Harkabuza

Nedecká Veselica čepčí mladuchu

Tu musíme pripomenúť spomínané prekvapenie, ktorým bola v úlohe konferenciérky súboru Oravan vlaňajšia MISS SR, Jana SLÚKOVÁ. Ako bývalá členka súboru totiž aj naďalej s nimi udržuje dobré kontakty, a keď jej to čas dovolí, pomáha aj v ich propagovaní na rôznych vystúpeniach. Záverečná autogramiáda našej MISS bola výborným vyvrcholením celého programu.

Deň slovenskej kultúry však ešte pokračoval aj vo večerných hodinách na športovom ihrisku za rieku Čierna Orava, kde sa premiestnili všetci účinkujúci. Tu sa pri vatre, opekaní barana a klobások, za spevu slovenských ľudových pesničiek i pohárku na zohriatie vydarený deň skončil.

Slávnosť vyvrcholila v nedele

Pred 10.00 hodinou sa krajania začali schádzať pred kostolom Premenia Pána v Jablonke na slovenskú omšu. Prišli tentokrát v ešte väčšom počte ako po iné nedele. Že prečo? Nie je to asi ľažké uhádnuť. Dni slovenskej kultúry i účasť veľvyslanca SR v Poľsku Mariána Servátka s manželkou pritiahl mnohých. V kostole sa predstavil zmiešaný spevácky zbor z Krievej, ktorý celú omšu dopĺňal chrámovými spevmi, a v závere pridal asi polhodinový koncert.

Po slávnostnej omši sa zúčastnení presunuli do miestneho amfiteátra, kde sa na svoje vystúpenia už pripravovali folklórne súbor a hudby zo Slovenska, i krajania z Oravy a Spiša.

Spieva detská skupina z Malej Lipnice

Konferancierka V. Juchniewiczová s Miss Slovenska J. Slúkovou

Pána veľvyslanca však ešte predtým čakala milá povinnosť, ktorou bolo stretnutie s našimi študentami. Prišli za ním z Jablonky, Jurgova, Malej Lipnice, Krempáč, Dolnej Zubrice, Novej Belej i z Vyšných Láps. Na stretnutí sa hovorilo o i. o ich štúdiu na Slovensku, i o prípadných prolemech s vybavovaním rôznych úradných záležitostí. Študenti boli tiež poinformovaní o pripravovanom stretnutí p. veľvyslanca so zástupcami Oravy a Spiša na pôde veľvyslanectva vo Varšave a o mnohých ďalších otázkach.

Bohatý program potom pokračoval na pódiu amfiteátra. Po uvítaní hostí, medzi ktorými boli o. i. p. veľvyslanec Marián Servátkas manželkou, Dominik Surma, podpredseda ÚV SSP, Oľga Žabenská, riaditeľka RKS v Dolnom Kubíne a ďalší, všetkých zúčastnených pozdravil p. veľvyslanec.

Oravské nálady

- tak znel názov pásmá, v ktorom sa divákom, a tých bolo v nedeľu neúrekom, predstavili folklórne súbory zo Slovenska. Zo Sihelného prišla ľudová hudba Bjelakovcov a detská folklórna skupina, predstavili sa súbory z Nižnej, súbor Bjolo Skala z Húta a Malého Bobrového a Rabčic s hudbami ľudová hudba Murinovcov z Podbieľa. V krásnom programe sme mali možnosť obdivovať umenie spevákov, tanecníkov a hudobníkov v krojoch z rôznych kútov Slovenska. Počuli sme piesne svadobné, goralské i regrútske. Videli sme zvítanie sa plníkov z Nižnej so svo-

jimi a rodinami po návrate z plavby po divom Váhu, obdivovali sme svadobné zvyky i jarné hry detí na dedine, a so súbormi zo Slovenska sme sa rozlúčili pesničkou Goraľu, ci ti ne žal...

Skončil sa pestrý a bohatý program, ktorý zaňechal vo všetkých divákoch neopakovateľné dojmy. Častým potleskom vyjadrovali svoju spokojnosť a obdiv nad tým, čo sa odohrávalo na javisku. Ešte nedozneli dojmy z toho, čo sme videli, a už sa na scéne objavili naši krajania.

Sme doma

- to bol názov programu, v ktorom sa predstavili krajanské súbory i sólisti z Oravy a Spiša. Prišli z Novej Belej, Malej Lipnice, Krempáč, Harkabuza, Chyžného a Nedece. Tito ľudia si udržujú a chránia bohaté tradície slovenskej kultúry, a dokazujú, že majú vrelý vzťah k hudbe, tancom a ľudovej pesničke.

Ako prvá sa predstavila mládežnícka dychovka z Novej Belej pod vedením Emila Cervasa. Zahrali nám Boleráz, boleráz, valčík v Novej Belej a iné skladby. Mladí hudobníci, hoci s troškou trémky, zvládli svoje vystúpenie úspešne. Na javisku ich potom vystriedali deti z Malej Lipnice, ktoré zaspievali pastierske piesne a dávne tradície nám predviedli zase ich mamky a staré mamy, Julianu Brechová, Viktoriu Smrečáková a Annu Vojtyčkovú.

Krempachy zastupoval na prehliadke folklórny súbor Zelený javor. Ich vystúpenie pod-

názvom Na spišskú a slovenskú nôtu potešilo všetkých. Hrou na novej heligónke sa potom v sólo programe predstavil ďalší pravidelný účastník našich krajanských podujatí, František Harkabuz z Harkabuza. Valčíky a polky z Oravy v jeho podaní sa divákom páčili a pán Franek zožal zaslúžený úspech.

Ďalší bod programu pripravil folklórny súbor Romaňa z Chyžného. Iste ani ich netreba zvlášť predstavovať, pretože si svojou činnosťou získali dobré meno už dávno. Predviedli tance a spevy z Oravy i Slovenska, a ako je ich dobrým zvykom, bolo to na jednotku.

Bližil sa záver celého podujatia, keď za scénou už netrpezlivu podupkávali členovia folklórneho súboru Veselica z Nedece. V pásme Nedecká svadba sme v ich podaní videli prekrásne kroje, odoberanie sa nevesty od rodičov a spevy. Mnohí z divákov si iste pri tom zaspomínali na svoje mladé roky a na ten výnimočný deň, kedy si pred oltárom povedali to čarovné slovko áno.

Skončil posledný bod programu, ale divákom sa akosi nechcelo odchádzať. Prežívali všetko pekné, čo im účinkujúci počas svojich vystúpení pripravili. Boli to významné dva dni prehliadky folklóru z Oravy, Spiša i Slovenska. Pekné podujatie sa teda skončilo, ale myslím si, že vo všetkých zanechalo veľmi dobré dojmy. Lúčili sme sa s prísľubom opäťovného stretnutia sa o rok.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Vystúpenie folklórneho súboru Oravan z Nižnej

Hrá mladá dychovka z Novej Belej

JOZEF FRANTIŠEK KUNIK

NÁMESAČNÁ ANIČKA

Kto môže za to, keď si dvaja mladí ľudia hlbšie pozrú do očí? Nemohol za to ani Martin Hudec, ani Hrvnáková Anička. Ona mala osemnásť a jemu išlo na dvadsiaty, keď počadali, že sa majú radi.

Martin bol urastený vrchár. O takých sa hovorí, že páňboh na nich stratil mieru. Vyučil sa za mechanika. Dievčence poškuľovali na neho na neho ani kury na jastraba. Aj báli sa ho, aj ho obdivovali. Kým sa nevyučil, bol takým surovým drevom. Ale potom sa v ňom prebudila pravá vrchárska náura. Rád si zavtipkoval, rád sa zúčastnil na všelijakých huncútstvach, rád sa zabavil medzi seberovnými.

Na zábave sa s ním lepšie spoznala aj Hrvnáková Anička. Jej otec patril medzi podnikavejších lazníkov. Bol medzi prvými, čo zanechali starú drevenicu, postavil murovaný dom do štvorca s troma izbami, kuchyňou, kúpeľňou, verandou a vodovodom. Vyznal sa v gazdovaní. Onedlho sa v jeho humne skvela aj krásna belasá embéčka. Auto malo byť reklamou jeho majetkovým pomerom a malo aj povzniest jeho jedinú dcéru medzi popredné vrchárske rodiny, ktoré sa môžu popýšiť autami. Aj u neho sa začalo čoraz viac prekľúvať vedomie - kto nemá auto, je len taký niktoš!

Preto krivým okom hľadel na Aničkinu známost. Sprvoti mysel - chlapca odviedli, narukuje. Zíde z očí, zíde z mysele. A kým sa po dvoch rokoch vráti, všeličo sa môže prihodiť.

Ale chlapec si zhútal, že si urobí priemyslovku, dostať odklad a chodil d'alej s jeho dcérou. Nuž po dlhých úvahách sa Hrvnák rozhodol, že dcére nedovolí s ním chodiť.

Postup si zvolil celkom jednoduchý. Najprv privrzol ženu, ktorá známosti žičila.

„Počuj, mama, a kedy sa strojš chystať oddávky?“

„Aké oddávky?“

„No či z tejto strany Vianoc a či zas rok budeme čakať?“

Pochopila, kde mieri.

„Uznaj, chlapec sa ešte nemôže ženit.“

„Ale aj ty uznaj: kto sa potom na dievča ulakomí, ked' jej skazí povest?“

Pravdu mal. Ona však, tak ako dcéra, videla východisko v ich vernosti.

„A čo chceš urobiť?“

„Zabrániť, aby sa spolu vláčili.“

„Ako myslíš - ale ty im to povedz!“

Hrvnák bol rozhodnutý hned' zakročiť.

„A kde sú?“

„Ved' vieš, kde radi bývavajú: pod včelinom v záhradke.“

Tam sedeli na lavičke. Pozváral ju Martin z rúrok a obil latkami, ktoré natrel pestrými farbami. Radi na nej sedávali pohružení do

snow o svojej budúcnosti, do kvetov a do strieborného mesačného svitu. Ale toho večera prihrmel víchor.

Anička by sa bola hádam aj umorila od žiaľu, keby sa bol Martin napaprčil na pyšného Hrvnáka a zanevrel na jeho dcéru. Ale - ako to už býva - keď nemohli verejne, scházali sa potajomky.

Hrvnák však mal iba jedno meno po plachom holubovi. Jeho dravie oko dovidelo d'aleko. Čoraz viac obmedzoval Aničke slobodu, aby sa nemohla stretnúť so svojím milým. Búrlila sa proti otcovmu tvrdohlavému vyčíňaniu. Všetko robila navzdory a zo vzduchu sa zrodil aj plán, ako tráviť noci spolu s Martinom.

Ked' sa raz vracala z obchodu, Martin ju čakal pod horou. Sedeli na kameni a hľadali na seba, akoby sa sto rokov nevideli. Vtedy mu povedala:

„Budeš k nám chodiť každý večer. A vieš kde? Na holohumnicu. Tam na mládzu ma budeš vždy čakať. Ked' naši zaspia, prídem za tebou.“

„A ked' t'a zbadajú?“

„Nezbadajú!“

Bola na všetko odhodlaná. Nešanovala rodičov. Pohla lavínu, ktorá sa nemilosrdne začala rútiť na ich dom a rodičom narobilá veľa starostí.

Večer, ked' matku počula hlboko oddychovať a otca chrápať, zošmykla sa z posteľ a vykízla von. Na holohumnicu ju už čakal Martin. Zahrabali sa hlboko do mládze, aby im nebola zima.

Ráno, keď Anička vyšla statok napojiť a matka poprávala jej posteľ, začudovala sa, kde sa vzalo v nej toľko mládze. Nielen na plachte, ale aj po perine a vankúšoch bola roztrúsená.

„A čo si robila s mládzou? Máš jej plnú posteľ!“ opýtala sa dcéry.

Anička zdúpnala. Nepočítala s tým, že sa jej do plánu zapletie mládza. Priniesla ju do posteľ vo vlasoch, na tele i na spodničke. Iné neprihodilo, len zaprieť.

„Ja?“ zatvárala sa prekvapene. „Nič. Neviem, ako sa ta dostala.“

Na druhý večer, ked' sa opäť stretla s Martinom priniesla kefu a povedala mu:

„Musíme si dať lepší pozor. Naši po mládzu na posteľ skoro zbadali, kde som bola. Ked' sa budem vraciať, musíš ma poriadne očistiť.“

Hoci Martin vynasnažil sa starostlivo ju očistiť, stará zase zbadala v posteľi mládzu. Už menej, ale predsa! Priplúšala, že mohlo z mládze zostať ešte z minulej noci. Dcere nič nepovedala, iba plachtu, perinu i vankúše poriadne vyprášila. Ked' posteľ poprávala, nebolo v nej ani byľky.

„Už je dobre. Mama nič nezistili,“ pochválila sa Anička večer Martinovi, ako rodičov prekabátila.

Ráno však stará pobadala v posteľi znova mládzu. Bola poverčivá a celú vec nepokladala za dobré znamenie. Nielen mládza sa jej nepáčila, ale ani dcéra. Išla za mužom. Zdôverila sa mu so svojím podozrením.

„Počuj, starý, čosi som pobadala...“

„A čo?“

„Mládzu v Aničkinej posteľi.“

„No a?“ nechápal Hrvnák.

„Nebaboní to dievča? Aká bola utrápená, keď si jej zabránil stýkať sa s Martinom, a teraz si prespívuje a je taká šťastná, ako bývala. Aby sa nehýbala z rozumu!“

Hrvnákovci sa to tiež znevidelo. Rozhodol:

„Musíme dať na ňu pozor!“

Večer dlho nespali, aby zistili, kto tú mládzu nosí do dcérinej posteľe. Ale nespala ani Anička. Pobadala, že sú rodičia hore. Dlh čakali oni a dlho čakala aj ona. No spánok skôr premohol zrabených rodičov a Anička si chcela zdriemnúť predsa len pri Martinovi!

„Už som mysel, že neprídeš,“ vital ju Martin.

„Naši ma striehnu. Preto som tak neskoro prišla.“

Ráno mamka zalomila rukami. V posteľi uzrela zase byľky mládzie!

„To musí nosiť dáky zmok, ani nie dobré!“ zahorekovala.

Lenže Hrvnák neveril v zmoky ani v zlých duchov, ba ani v babony.

Večer dlho podriemkávali v kuchyni, aby oklamali spánok. Iba potom, keď ich driemoty prešli, si ľahlí.

Anička túžobne očakávala chvíľu, keď naznie z posteľe otcovo chrápanie. Dlh bolo ticho, iba potom - chvalabohu! - spustil otec svoju chrapľavú nôtu.

Zošuchla sa z posteľe. Otec sa pohol. V mesačnom svite, čo sa predial trojdielnymi oknami, zbadala jeho čierne oči. Zaraz pochopila, že rodičia len predstierajú spánok.

Nevybočilo ju to z rovnováhy. Mala všetko dobre premyslené, ako prejst' rodičom cez rozum. Pokojne vystrela ruky pred seba a akoby sa dávala nimi viest'. S prižmúrenými očami postupovala meravým krokom ku dverám. Ked' prešla kuchyňu, počula šuchot na rodičovskej posteľi i vrzutie dlážky. Akoby nič - vyšla na verandu a odtiaľ schodami na dvor. Ked' sa akomak pootočila, zbadala rodičov vo dverách. Krácala d'alej tým meravým krokom k humnu a na holohumnicu. Rodičia sa prikrádali za ňou. Len jedno ju mátožilo: Ak vyjdu za ňou na holohumnicu a nájdu tam Martjna! Ked' postála hore na rebríku, počula, ako mamka radí otcovi:

„Ticho! Námesačníkov neslobodno rušíť, lebo by sa zabili!“

Odlahllo jej. Dobre to zahrala. Uverili, že je námesačná a v strachu o jej život sa neopovážili ísiť za ňou.

Ked' sa vrátila a prešla cez izbu tak dlho meravo ako prv, cítila, že rodičia sú hore. Čakali ju. Len čo si ľahla, prehovoril otec:

„Anička!“

„Nespíte?“

„Nie. Kde si bola?“

„Ja? Nikde! Však som v posteli!“

Otec mame pošepol tak, aby Anička nepočula:

„Predsa je to pravda!“

Myslel na námesačníctvo. Až do rána od súženia nespali. Ani ich tak netrásilo, ako pomôcť dievčaťu, ale čo povedia ľudia, keď sa o tom dozvedia. Ich dcéra patrila medzi vrchárske dievčence s „naj...“ Ak by sa ľudia dozvedeli o jej chorobe stratila by túto vrchársku čest. Toho sa najviac obávali.

Nasledujúce ráno ich už ani tak nezaujímala mládza v posteli - a bolo jej neúrekom! - ako to, kde bola Anička tak dlho do noci. Vyšli obaja na holohumnicu. Nič podozrivého nezbadali. Iba mládza bola preprihadzovaná, našuchorená, akoby čerstvo nakopčená. Ani to neveštilo nič dobrého.

A dievča si len prespevovalo od výmyslu sveta. Lietalo po dome, po dvore ani lastovička. Všetko jej išlo od ruky. Tak ju pozmenilo to námesačníctvo.

Už sa nebála. Večer čo večer prechádzala s predpaženými rukami meravým krokom okolo postelí svojich rodičov. Zakaždým vyšli za ňou, ale na holohumnicu sa neopovážili, lebo sa báli, aby nespadla a nezabilala sa, keď ju vyrušia.

Rodičia tuttli, ako len mohli, čo sa u nich robi. No keď sa už prihlásila jeseň a Anička každú noc putovala na holohumnicu, bolo treba niečo robiť, aby sa jej pút' nepriatiahla do zimy, lebo by určite dostala zapálenie a suchú chorobu.

Čo ako nechcela, predsa sa len Hrvnáčka rozhodla, že pôjde za starou Proserkou. Ľudia o nej vrvavia, že zbiera bylinky a vyzná sa v statku aj v ľud'och. Bývala na laze. Hrvnáčka ju vídavala iba v kostole. Vybrala sa teda za starou Proserkou tak, aby muž nevedel. Našla ju konča ciene trepat' konope. Prežúvala, ako obyčajne.

„Vedela som, že prídeš,“ privítala Hrvnáčku, „prisnilo sa mi s tebou.“

Sadli si na vysušené konope.

„A čo si mi?“ zviedala Proserka.

„Či by ste nám, reku, nepomohli. Máme veľké trápenie.“

„Ale! A čože?“ Proserka na to.

„Dievča nám zle pochodoilo.“

„Nevrav! Jaj, a také súce a pekné ani obrázok!“

„Hej. Už od jari máme s ňou trápenie. Noc čo noc vstáva a túla sa po holohumnicu. Tak ver!“ a začala ticho nariekat'. „Nikto nevie, čo my máme!“

„A ešte chodí za ňou ten Hudecov?“

„Nie. Nedovolili sme.“

„A od toho času nemá pokoj?“

„Tak dáko.“

„Nuž, moja drahá, poviem ti, čo je to! Chlapec dievča pobadúril - a teraz je to udrel na mozog. Tak je to!“

„A čo proti tomu robí?“

Stará Proserka sa poškrabala po kápke, ale nepovedala nič, len prežúvala. Iba po chvíli sa ozvala:

„Skús jej vždy večer navariť odvar z makovíc. Upadne do hlbšieho spánku. Možno potom nebude mátožiť. Ak nemáš, dám ti.“

Večer navarila Hrvnáčka dcére odvar z makovíc a povedala jej:

„Ked' pôjdeš spať, toho vypi!“

„Prečo?“

„Aby si nebola chorá!“

„Ved' nie som chorá!“

„Ty o tom nevieš,“ odbyla ju mat'.

Pred spaním išla Anička do kuchyne, odvar vyliala a napila sa čerstvej vody. Potom si ľahla a predstierala, že spí. O chvíli u sa nad ňou sklonila matka a potom ticho povedala otcovi:

„Zaspala. Môžeme si aj my oddýchnuť.“

Onedlho mamka spokojne odfukovala a otec si ladił nástroj na svoj nočný koncert. Aničke už nič nezabráňovalo, aby nevyšla za Martinom na holohumnicu.

Ráno sa matka preukrutne preťakla, keď uvidela znova mládzu v posteli. Dcére nepomohol ani makový odvar od Proserky.

A stará Proserka, hoci sa dušovala Hrvnáčke, že o chorobe jej dcéry bude čušať, predsa len vyrúšila, čo sa dozvedela. Neuvieteľne chytrou sa rozneslo po dedine, čo sa prihodilo Hrvnáckej dcére. Mnohí ich ľutovali a mnohí sa tešili z ich nešťastia. Len Hrvnák so ženou nevedeli, prečo tak úrpene alebo posmešne ľudia na nich hľadia, keď ich stretnú. Už tak bolo súdené, že sa to Hrvnák dozvie v krém a práve od tých, ktorími pohŕdal.

Ondrej Zelenčík sa prvý ozval:

„Pánboh na každého pamäť! Aj vám, keď ste sa najviac nafúkli, vyrhol to najdrahšie!“

Hrvnák nechápal. Nazdal sa, že od pohárika má popletenú reč.

„A čo mi vyrhol?“

„A vari nevieť? Zdravie! Zdravie vášho jediného dieťaťa!“

„Moje dieťa je zdravé!“ ohradil sa.

„A potom kto loží každú noc po vašich pôjdoch? Vari duch?!“

Chlapi sa rozosmiali. Hrvnák vari nikdy nepocitil takú hanbu ako teraz. Hned' odišiel z krém a pobral sa rovno k doktorovi.

„Áno, je to somnambulizmus,“ potvrdil doktor, keď sa dozvedel, čo sa stalo Hrvnáckej dcére. „Je to choroba nervového pôvodu. Postihuje ľudí precitlivených, ktorí aj v noci reagujú na to, čo vo dne robili.“

A potom sa opýtal:

„Neprežila vaša dcéra dáky duševný otrias?“

Hrvnák rozmyšľal.

„Neviem. Iba ak to, že sme jej nedovolili chodiť s chlapcom.“

Lekár pripúšťal, že by to mohla byť príčina. Tako sa nevdojak postavil na Aničkinu stranu.

„A čo poradíte?“

„Tu ľažko radiť,“ zauvažoval lekár. „Pokúste sa dievča vytvoriť také prostredie, akým bývala obklopená, keď bola zdravá.“

„Vari aj s tým frajerom?“

„Ktožehovie! Možno jej aj to pomôže!“

Takú radu Hrvnák nečakal. Pokladal doktora za múdrejšieho. Celý napaskudený sa vrátil domov a keď sa ho žena opýtala, čo sa mu stalo, iba šmaril rukou.

„Bol som u doktora poradiť sa o tom našom dievčati. Ale to je väčší somár ako stará Proserka!“

„A čo ti povedal?“

„Že jej možno frajer chybiť! A to mi taký múdry človek! Aciáša jeho! Hľadám sa mi posmievať!“

„Neposmievať sa. Aby si vedel, aj stará Proserka mi povedala...“

„Tak to ona roztrúbila!“ zahromžil. „Juj, žena, či by som ťa...!“ Ale predsa len bol zvedavý, čo povedala Proserka.

„Že pobadúril dievča a teraz je to udrel na mozog.“

Dlhlo bolo medzi nimi ticho. Nikomu sa nechcelo zahryznúť do toho najtvrdšieho.

„No mňa do Hudecov nikto nedostane! A ktovie, či si to ťagan už nerozmyslel,“ prvý sa ozval Hrvnák.

„Tak pôjdem ja, ak je to jej jediná záchrana.“

Tvrdio, hej tvrdo sa drali slová z jeho úst. Najradšej by každé prehryzol. Nikdy by si nebol pohútal, že povie, čo povedal:

„Ako chceš! Aj tak si ju len ty rozmaznala!“

Vybrala sa Hrvnáčka do Hudecov pokonať to, čo muž pobabral vo svojej tvrdohlavosti. Ale už takí bývajú mnohí chlapi - zatnú, a potom nevedia sekeru vytiahnuť.

Hudečka neprijala Hrvnáčku najprívetejšie.

„Hanbiť by ste sa mali! Chlapca takto na posmech obrátiť! Môže mať aj desať na každý prst! Len keby chcel!“

„Ved' ja viem, že chce iba našu Aničku. A preto som prišla. Povedz mu, keď sa vráti z roboty, aby len prišiel, že sa už naňho nehnívame.“

Martin sa opäť stretol so svojou Aničkou, ale už nie námesačnou. Presvedčili sa o tom i jej rodičia. Ledva dočkali ráno. Dôkladne prezreli Aničkinu posteľ. Po mládzi ani pamiatky!

VÝZVA K RODIČOM

Skončil sa školský rok 1995/1996 a naše deti využívajú posledné týždne letných prázdnin, obdobia zaslúženého odpočinku po celoročnej námahe. Mnohých rodičov potešíli dobrími vysvedčeniami, výbornými známkami a odmenami, ktoré dostali na záver roka za svoju usilovnosť a dobré výsledky v práci. Vedľa každého z rodičov by chcel, aby sa jeho dieťa dobre učilo, správalo a získalo čo najviac vedomostí.

Ešte pred ukončením minulého školského roka prebiehali v školách zápisy nových žiakov na školskú dochádzku, v tom aj na vyučovanie slovenského jazyka. Viacerí krajaní rodičia, samozrejme tam, kde sa slovenčina vyučuje, túto možnosť využili a svoje ratolesti na materčinu zapisali. No ani zdalek nie všetci. Preto sa Obvodný výbor Spolku Slovákov na Spiši obracia na všetkých krajanov, najmä rodičov, aby si ešte teraz, cez prázdniny, splnili svoju krajanšku povinnosť a prihlásili svoje deti na vyučovanie materského jazyka. OV SSP sa obracia i na výbory miestnych skupín, aby sa zapojili do tejto akcie. Ešte je čas. Veríme, že vedenie škôl nebude robiť prekážky a ochotne prijme dodatočné prihlášky.

O niekoľko týždňov sa začne nový školský rok 1996/1997. Bolo by dobre, keby 1. septembra na vyčovanie slovenského jazyka nastúpil väčší počet krajankej mládeže, ako v predošom roku, najmä v tých školách, kde sme žiakov - slovakistov mali málo. Bolo by tiež potešiteľné, keby sme aj my uvítali nový školský rok s pocitom dobre vykonanej práce, s pocitom spokojnosti, že sme pre rozšírenie výučby slovenčiny urobili všetko, čo sme len mohli.

Kedysi sme sa stáčovali - opravnene - že viaceré školy, najmä ich vedenie, nemali príliš priaznivý postoj k slovenskej výučbe. Vyskytovali sa prípady odhovárania, ba dokonca zastrašovania žiakov prejavujúcich záujem o slovenčinu, zhoršovania prospechu a pod. To patrí už do minulosti. Dnes sa už nič tak zjavne nemôže stať. Snáď jediným argumen-

tom, ktorým ešte šermujú ojedinelí odporcovia slovenčiny, je nedostatok finančných prostriedkov, najmä teraz, keď sa školy dostali pod správu gmín. Ale ani to ich neoslobodzuje od povinnosti organizovania výučby materského jazyka, kde si to menšina žiada a na ktorú má právo. Právo zaručené štátom, ktorý ho musí realizovať, keď sa chce začleniť do európskych štruktúr. Preto využime túto možnosť, tým viac, že to nikto za nás neurobí!

Obvodný výbor SSP
na Spiši

SLÁVNE DNI MEMORANDA

Pred 135. rokmi, presnejšie 6. a 7. júna 1861 sa konalo v Turčianskom sv. Martine prvé Slovenské národné zhromaždenie, na ktorom prijali známe MEMORANDUM SLOVENSKÉHO NÁRODA. Požadovalo sa v ňom uznáť osobitosť slovenského národa, pre Slovákov vyčleniť vlastné územie, povoliť školy v slovenskom jazyku, národné spolky, úrady, teda zrovnoprávniť Slovákov s inými národmi Uhorska.

Hlavnú zásluhu na Memorandovom stretnutí mal Štefan Marko DAXNER (nar. 26.12.1822 v Tisovci, zomrel 11.4.1892 tamže), autor brožúry *Hlas zo Slovenska*, ktorá obsahovala hlavné zásady riešenia národnostnej otázky v Uhorsku a dotedajšie postavenie Slovákov v ňom, a zohrala veľmi významnú úlohu pri zjednocovaní slovenského národného hnutia. Mestá, obce i obyčajní ľudia hned zareagovali. Písali listy a menovali svojich zástupcov na prvý národný kongres. 9. mája 1861 mestská rada mesta Martin prijala stanovisko na zorganizovanie schôdzke práve v tejto turčianskej stolici. Z mesiacov máj a jún 1861 sa v matičnom Archíve literatúry a umenia dodnes zachovalo 64 poverovacích listov, návrhov, pozdravov a prevolaní s podpismi takmer tisíc Slovákov. Na stretnutie prišli zástupcovia Mikuláša, Lúbietovej, Hýb, Turej a ďalších obcí, aby svojou účasťou podporili toto

významné stretnutie. Tu bol prijatý program, pozostávajúci z úvodu a 4 hlavných bodov. Memorandová deputácia, ktorej členmi boli: Moyses, Hurban, Országh, Francisci, Kuzmány, Paulíny, Fr. Blaho a T. Červeň tiež požiadavky 26. júna 1861 odovzdala v Pešti do rúk podpredsedu Uhorského snemu K. Tiszu. Po rozpustení Uhorského snemu boli 12. decembra 1861 slovenské národné požiadavky predložené vo Viedni priamo cisárovi a sú známe ako Viedenské memorandum. Hoci nakoniec neboli splnené, zostali až do 1. svetovej vojny, aj keď nie vždy na vonok, základným programovým cieľom slovenského národného hnutia, najmä martinškého vedenia Slovenskej národnej strany.

Napriek skutočnosti, že sa požiadavky Memoranda v danej dobe nevyplnili, zostávajú tieto slávne dni navždy v pamäti všetkých Slovákov. Národná rada Slovenskej republiky preto 7. jún, t.j. výročie Memorandu národa slovenského, opodstatnené určila zákonom za pamätný deň.

PETER KOLLÁRIK

VESELICA V STAREJ ĽUBOVNÍ

Nedecký folklórny súbor Veselica sa 5. júla t.r. zúčastnil osláv sviatku sv. Cyrila a Metoda a Dňa zahraničných Slovákov, ktoré usporiadalo Regionálne kultúrne stredisko v Starej Ľubovni.

Počas pobytu v tomto spišskom meste si nedeckí ochotníci prezreli medziiným miestne Múzeum Ľudovej architektúry a známy Ľubovniansky hrad.

Slávnosť sa konala v spomínanom areáli Ľudovej architektúry, kde na pódiu tamojšieho amfiteátra vystúpilo niekoľko súborov, v tom najmä cirkevno-spevácky zbor z Jarabicej, detské folklórne súbory Pieniny zo Spišskej Starej Vsi a Jastrabčan zo Šarišského Jastrabia, FS Ľubovňan pôsobiaci pri Gymnáziu v Starnej Ľubovni a samozrejme naša Veselica.

Nedečania počas prehliadky Múzea Ľudovej architektúry

Veselica v scénke zo spišskej svadby

Spieva zbor z Jarabinej

Pekné počasie prialo podujatiu a tak nadšenci folklóru si prišli na svoje. Veľmi dobre sa predstavil náš FS Veselica pod vedením Žofie Bogačíkovej, ktorá predviedla zaujímavý program zložený zo svadobných piesni z Nedeece, ale aj výberu slovenských ľudových piesní v hudobnej úprave Róberta Kužela. Počas vystúpenia našim hrali mladí hudobníci z Bieleho Dunajca, ktorí hravo zvládli slovenské melódie. Tešíme sa, že vo Veselici pôsobi v súčasnosti 30 mladých členov, ktorí ako dúsfame - budú v súbore nadálej účinkovať a predstavia sa ešte na nejednom folklórnom podujatí. Ved' aj na beseede po slávnosti v Staréj Lubovni, kde sa vedúci súborov stretli s E. Bucom riaditeľom RKS a V. Majeríkom riaditeľom Vlastivedného múzea, sa hovorilo o ďalšom rozvíjani spolupráce a kultúrnej výmene medzi súbormi.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

NÁRODNOŠŤ A NÁRODNÉ POVEDOMIE

V dnešných časoch, keď sa väčšina ľudí musí boriť s ekonomickými problémami, s tým, ako si zabezpečiť živobytie na zajtra či pozajtra, nie každý má čas, ba i potrebu hlbšie sa zamýšľať nad takými otázkami ako je národnosť, tobôž národné povedomie. A predsa je to mimoriadne dôležité jasne si uvedomiť, kym sme a prečo sme tými alebo onými. Práve toto vedomie často rozhoduje o našom konaní, je školou charakteru.

Keď sa skončila druhá svetová vojna, my sme sa opäť dostali k Poľsku, ktoré - najmä v počiatcoch obdobia - bolo destabilizované. Prispeli k tomu aj vnútorné nepokoje a spory na politickej scéne. V našej oblasti - na Spiši a Orave - došlo k tomu i šarapatenie bánd, medziiným presláveného „Ognia“, ktoré lúpili i vraždili bezbranných obyvateľov, v tom i Slovákov zo Spiša a Oravy. V každej obci niekoho vyrabovali a napr. v Kacvine vzali

zo salaša skoro 200 oviec. Práve v takejto situácii vznikala naša organizácia. Bolo treba mať naozaj silné národné povedomie nebáť v takýchto podmienkach organizovať Spolok, ktorý mal brániť záujmy Slovákov. Netajíť svoju národnosť, aj keď po organizátorkach sledili príslušníci verejnej bezpečnosti.

Mali sme veľa takýchto krajanov so silným národným povedomím a máme ich aj dnes. Nájdú sa však aj iní, a to nielen v našom prostredí, ale aj v iných národnostných menšinách, ktorí sa vnútorne tak tiež považujú za príslušníkov menšiny, ale navonok nijako neprejavujú svoju národnosť. Najradšej by zostávali nickde v úzadi, aby o ich národnosti nikto nevedel. Chceli by byť zadobre aj s jednou, aj s druhou stranou. Práve ľudia tohto typu často o sebe hovoria, že sú Spišiakmi alebo Oravcami. Ešte inú skupinu tvoria ľudia, ktorí sice pôsobia v národnostnom hnúti, ale túto činnosť sa snažia využiť vo svoj osobný prospech. O ďalších by sa dalo povedať, že je to typ ľudí, ktorí sa v povojnových rokoch menšine postupne odčudzili, ale teraz sa zrazu spomätili, akoby sa zobudili zo zimného spánku a tvária sa, akoby doteraz o existencii menšiny nič nevedeli. Čo očakávajú, zostáva ich tajomstvom. Napokon treba spomenúť aj tých, ktorí na svoj pôvod úplne zabudli a dnes nielenže su voči menšine ľahostajní, ale dokonca patria k jej odporecom.

Našťastie nie všetci ľudia sú tak labilní. Ako som už povedal, máme v našej menšine veľa krajanov so silným národným povedomím, u ktorých sa toto povedomie takpovediac dedí z pokolenia na pokolenie. Vďaka nim Slováci na Spiši a Orave pretrvali, nielen v dobe maďarizácie, ale aj v novších časoch, po pripojení k Poľsku. A budú trvať ďalej!

A.B.

VÝMYSLENÁ MENŠINA

Dostalo sa mi do rúk 1. tohoročné číslo časopisu „Na Spiszu“. Prelistoval som ho snažiac sa nájsť nejaké aktuálne materiály

o našej oblasti - Spiši. Aj som našiel, ale úplne iné, než som očakával. Hned' na 2. strane ma upútal článok Marka Skawiňského pod titulom Minulosť a dnešný deň na Slovensku. Je venovaný zväčša problematike existencie poľského obyvateľstva v Slovenskej republike, ktoré autor nazýva poľskou národnostnou menšinou na Slovensku.

Všimnime si, čo nám tu M. Skawiński spísal. Podľa neho je poľská menšina na Slovensku sústredená v troch oblastiach: na území Čadee, na hornej Orave a severnom i strednom Spiši. Do 19. storočia vraj štvrtou oblasťou pomerne zomknutého poľského osadníctva boli aj severné časti Šariša a Zemplína, lenže asimilácia tak ďaleko pokročila, že tam ostalo len niekoľko etnických poľských dedín. Dnes tento štvrtý komplex tvoria ostrovky etnických poľských obyvateľstva hlavné na strednom Slovensku. Autor zároveň uvádzá, že dnešnú poľskú menšinu na Slovensku tvoria vlastne potomkovia zomknutého autochtonného poľského obyvateľstva na hornej Orave, severnom i strednom Spiši, v Čadei a severných častiach Šariša a Zemplína, ktoré sa tam osídlilo v období od 12. do 17. storočia. Sú ich vraj desaťtisíce. Okrem toho pôvod poľskej menšiny treba hľadať v migrácii Poliakov na Dolnú zem v 18. stor. a emigrácii z Haliče v 2. pol. 19. stor. (odhadovaných dnes kdesi medzi 10 až 20 tis. osôb), ako aj v migrácii obyvateľstva z Oravy, Spiša, Podhalia a rumunskej Bukoviny po druhej svetovej vojne, ktorých počet vraj dosahuje niekoľko tisíc osôb.

Nie som historik, preto nechcem polemizovať s autorom, či sa nejakí Poliaci na Spiši, Orave či v Zemplíne osídliili a kedy to bolo, a ani s inými vývodmi v ďalšej časti článku, napr., že poľské obyvateľstvo v Čadei je autochtonné, čo vraj potvrdzuje o.i. aj nárečie používané na Kysuciach. Nemalo by zmysel polemizovať s textom historicky nepodloženým, v ktorom každá druhá veta nezodpovedá pravde. Môžem dokonca súhlasiť s autorom, že sa na Spiši, Orave, či inde osídľovali aj Poliaci. Ved' aj zo školy vieme, že napr. poddaní utekali od svojich zemepánov, ktorí ich utláčali, a hľadali si miesto tam, kde sa žilo ľahšie. Je tiež samozrejmé, že keď sa 13 spišských miest dostalo do zálohu Poľsku, mohli sa tam usadzovať aj Poliaci, resp. že napr. Laskovei pri spravovaní zálohovaných miest zamestnávali poľské obyvateľstvo a pod.

Nemožem však súhlasiť s tvrdením M. Skawiňského, že dnes na Slovensku žije poľská národnostná menšina, ktorá má navyše toľko desaťtisíce osôb. Odhadovať sa dá všeličo, ale keď to nie je ničím podložené, keď odporuje zdravému rozumu, nikto to nebude brať vážne. Autorovým výmyslom, lebo to ináč nemožno nazvať, odporujú predovšetkým faktky. Tie sú jednoznačné a M. Skawiński by ich mal poznať. Totiž posledné všeobecné sčítanie ľudu z 3. marca 1991 - o čom viackrát písal aj Život - ukázalo, že

dnes žije na Slovensku 2969 osôb, ktoré sa hlásia k poľskej národnosti, v tom na Orave (Dolnokubínsky okres) 199 a na Spiši (okres Poprad) 227. Pritom väčšinu z nich tvoria občania, ktorí buďto prišli na Slovensko pracovať, alebo sa tam oženili (buď vydali - v prípade žien) a dostali trvalý pobyt, ale ponechali si poľské štátne občianstvo, teda aj národnosť. Preto o žiadnej, tak početnej poľskej menštine, tobôž autochtónnej, nemôže byť ani reči. Na dôvažok sčítanie sa uskutočnilo metódou samosčítania, tzn. každý občan si sám musel vyplniť sčítacie hárky, preto jeho výsledky sú v najvyššej mieri verejnosti. Tak isto autorovým výmyslom sú mnohé miesta osídlenia poľského obyvateľstva, lebo keby sme si ich napr. Zakreslili na mape, vysvitlo by, že Poliaci ešte pred Slovákmi skolonizovali aspoň polovicu, ak nie väčšinu územia dnešnej Slovenskej republiky.

Ešte jedna poznámka. Autor, asi na podporu svojich nezmyselných konštatácií, piše názvy slovenských obcí, regiónov a miest podľa poľského pravopisu, aj keď tieto obce či mestá nikdy poľské názvy nepoužívali. Piše napr. Trzecina, Zylina, Szarysz namiesto Trstená, Žilina, Šariš a pod. Článok sa končí poznámkou, že jeho pokračovanie bude v nasledujúcom čísle. Som veľmi zvedavý, aké nové múdrosti tam nájdeme.

A.B.

Hillary R. Clintonová pozdravuje Krakovčanov

HILLARY R. CLINTONOVÁ V KRAKOVE

V dňoch 1.-11. júla t.r. manželka amerického prezidenta Hillary R. Clintonová navštívila strednú a východnú Európu, kde odcestovala po skončení medzinárodnej konferencie G-7 vo francúzskom Lyone. Najprv navštívila Rumunsko, a druhou jej zastavkou bolo Poľsko.

Návšteva prvej dámy Ameriky sa začala 2. júla v Krakove. Na letisku v Balicach ju privítala Jolanta Kwaśniewska, manželka prezidenta PR a zástupcovia mesta. Odtiaľ sa sprievod áut pohol smerom k Wawelu, kde H. Clintonová položila kyticu kvetov na hrobe bojovníka za nezávislosť Spojených štátov T. Kościuszka a tvorca poľského štátu, J. Piłsudského. Nasledovalo stretnutie so spisovateľom C. Miloszom, nositeľom Nobelovej ceny a šéfredaktorom Tygodnika Powszechnego J. Turowiczom. Posledným bodom návštevy manželky prezidenta USA v Krakove bolo stretnutie s jeho obyvateľmi. Na Hlavnom námestí už prvú dámumu Ameriky čakali stovky ľudí. Len niektorým z nich sa však podarilo stisnúť si s ňou ruku.

- *Prišla som k vám - povedala H. Clintonová - aby som odovzdala pozdrav od prezidenta USA a týmto zdôraznila, že sme s vami.*

Prezident Krakova J. Lassota potom pozval H. Clintonovú na návštevu Krakova aj s celou rodinou. Počas celej návštevy v Krakove H. Clintonovú sprevádzala manželka prezidenta PR J. Kwaśniewska, štátny tajomník presidentskej kancelárie M. Siwiec, krakovský vojvoda J. Majchrowski a prezident mesta Krakova J. Lassota.

Z Krakova H. Clintonová odcestovala do Osvienčima, aby pri bráne smrti položila kyticu kvetov. Vo večerných hodinách zavítala do Varšavy, kde sa na druhý deň stretla v besede so ženami a predstaviteľmi nez-

skových mimovládnych organizácií. Prisľúbila im finančnú pomoc vo výške 700 tisíc amerických dolárov.

Z Poľska Hillary Clintonová odcestovala na návštevu Česka, Slovenska, Maďarska, Estónska a cestu ukončila vo Fínsku.

Text a foto: JOZEF PIVOVARČÍK

ŠPORT ZBLIŽUJE

V Jablonke sa 15. júna t.r. konala 3. spartakiáda priateľstva, v ktorej si zmeralo svoje sily okolo stovky športovcov - študentov miestneho lycea, ako aj gymnázia v Trstenej. Privítala ich p. Aniela Stopková, riaditeľka jablonského lycea, hlavná organizátorka tohto tradičného podujatia. Súťažilo sa v štyroch ľahkoatletických disciplínach, t.j. v behu na 100, 800 a 1500 metrov a v skoku do diaľky. Študenti si zmerali sily aj vo volejbale a basketbale.

Hodnotné športové zápolenie prinieslo tieto výsledky. V behu dievčat a chlapcov na 100m sa z víťazstva tešili A. Kulaviaková a M. Čisčoň, kym v skoku do diaľky si prvenstvo vybojovali A. Butasová a K. Noga, všetci z Jablonky. Nikto nezobral prvé miesto ani domácej L. Bryjovej v behu na 800m trati, napäť v behu na 1500m chlapcov pre Trstenú cenné prvé miesto vybojoval Michal Kapitán. Z víťazstva sa tešili aj obidve basketbalové družstvá z Jablonky, takže česť Slovákom museli svojím víťazstvom zachraňovať volejbalistky. Podávanie za objektívne rozhodovanie pri všetkých súťažiach patrí Jozefovi Machajovi a Marekovi Madejovi, telocvičkárom z jablonského lycea, ako aj profesorovi telocvičky z Trstenej. Bodaj by podobných priateľských stretnutí bolo čím viac, ved' šport, a nielen on, zblížuje ľudí na celom svete. Tešíme sa na ďalšie spoločné akcie.

PETER KOLLÁRIK

ODIŠIEL OD NÁS

Dňa 11. júna 1996 zomrel v Podsrní vo veku 69 rokov krajan

JOZEF JURČÁK

Zosnulý bol členom MS SSP, Spolku sv. Vojtechu a dlhoročným čitateľom Života. Odišiel od nás vzorný krajan, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji !

MS SSP v Podsrní

Z KALENDÁRA NA AUGUST

Záhradkári

Máme ešte leto, čas prázdnin a v podstate hlavné obdobie zberu zeleniny, pri ktorom nám často pomáhajú aj deti, ktoré na vidieku väčšinu tohto voľného obdobia trávia doma. Preto majú príležitosť spoznať i zeleninárske tajomstvá. V našich oblastiach je to mesiac zberu uhorek, ktorý končí kdesi v polovici septembra. Uhorky treba zberať pravidelne. Nesmieme ich nechať zvädnúť, lebo zhornkú, deformujú sa a násada nových začne opádávať.

Rajčiaky sa zberá v čase, keď sa len začnú zafarbovať na červeno, totiž včasné zber podporuje dozrievanie ďalších plodov. Upozorňujeme, že rajčiaky treba zberať so stopkami, lebo potom sa tak ľahko nekažia. Z rastlín netreba odstraňovať listy, aby k plodom malo prístup slnko. Na dozretie rajčiaky potrebujú predovšetkým teplo. Koncom mesiaca je dobre skrátiť im vegetačné vrcholy. Keď však rodia, treba ich pravidelne zvlažovať, lebo ináč zhadzujú kvety. Samozrejme, zberáme aj inú zeleninu, medziiným cibuľu, cesnak, tekvicu, šalát, červenú (šalátovú) repu, ako aj mrkvu, petržlen či zeler, pričom tie posledné zberáme tak, aby sme ich rovnomerne preriedovali. Nesmieme pritom zabúdať, že koreňovú zeleninu treba aj odburiniť, naproti tomu hľúbovú - pravidelne zvlažovať.

Koncom mesiaca sa vysieva cibuľa na prezimovanie. Netreba ju neskôr zakrývať - zmrznú jej len listy. Na jar ju stačí len vyjednotiť, prípadne presadiť do voľnej hriadky. Tak získame úrodu na úrovni cibule z jarného sadenia sadzačky.

Ovocinári

V tomto mesiaci Oberajú letné druhy jabĺk, hrušiek a iného jadrového ovocia. Všetko dopestované ovocie treba čo najvhodnejšie

zužitkovat', aj keď je nadmerná úroda, lebo nikdy sa nevie, čo bude o rok. Často sa tiež stáva, že po roku s bohatou úrodou nasleduje rok menej úrodný. Ovocie na priamy konzum sa necháva na strome tak dlho, až nadobudne kvalitné chuťové vlastnosti. Stromy preťažené ešte nedozretým ovocím treba vhodne podopierať, aby sa pod ťarchou plo-dov nepolámalí.

Druhá polovica mesiaca je najvhodnejším obdobím na presvetľovacie a zmladzovacie rezy všetkých ovočených druhov. Samozrejme, po oberačke musíme tiež odstrániť poškodené výhonky. Každú väčšiu ranu treba dobre ošetriť, teda zahladit ostrým nožom a zatrieť voskom alebo latexom. August je zároveň mesiac najintenzívnejšieho očkovania podpnikov - najprv kôstkovin, potom jadrovin. Očkujeme za kôru, na tzv. spiace očko. Očká alebo vrúble sa najčastejšie ujímajú, ale do konca vegetácie už nevypučia.

Veľmi dôležitý je v tomto mesiaci boj proti škodcom. Najmä na jabloniach treba zopakovať postreky medziiným proti chrvastavosti, mûčnatke, monilioze, obaľovačovi jablčnému, pripadne proti roztočecovi.

Chovatelia

V auguste sa v chovoch hydiny končí roz-množovanie. Výnimkou sú len pižmové kačice, ktoré môžu začať s druhou znáškou. Preto už teraz treba urobiť opatrenia na doplnenie základných krídlov. Sliepky, kohúty aj morky sa po troch rokoch vyrádajú. Iba pri vzácných plemenach sa ponecháva, najmä kohúty, dlhšie. Perličky možno ponechať v plemenite 5 rokov, kačice 3 roky a husi až 10 rokov. Po tomto veku sa znáška i plodnosť plemenníkov znižujú a zvieratá sú náchylnejšie na ochorenia.

Sliepky (ale aj kačice) začínajú v tomto mesiaci pŕehnut', v dôsledku čoho dochádzza

k zníženiu znášky. Pŕehnutie možno urýchliť vhodnou úpravou kŕmenia, o.t. pridávaním jadrových krmív. Teraz je tiež čas na generálne čistenie výbehov i kurínoch a na súčasnú dezinfekciu všetkých chovateľských priestorov, aby sme vyničili parazity, ktoré sa v lete rýchlo rozmnožujú.

Včelári

V auguste je príroda na kvitnutie rastlín pomerne chudobná a to ovplyvňuje aj život včelstva. Slabé prínosy nektáru, ba aj peľu, sú príčinou, že včelstvá obmedzujú plodo-vanie. Normálne včelstvá za zbavujú posledných trúdov, ktorých vytiskajú von z úla na letáčovú patku, kde hynú. Keď si však včelstvo trúdy ponecháva, je to znak, že nemá matku, alebo ju má ešte neoplodenú. Takému včelstvu treba bud' pridať kvalitnú matku, alebo ho spojiť s iným slabším včelstvom. Nedostatok potravy v prírode nútí lietavky hľadať zdroje nektáru v sade, aj v úloch slabších včelstiev. Tak dochádza k rabovke, ktorú treba radikálne tlmiť, lebo môže zapričiniť aj straty na včelstvách.

V tomto mesiaci sa vlastne začína nový včelársky rok, teda aj príprava včelstva na zimu. Preto je dôležité zaistenie početne silnej, telesne zdatnej a zdravej generácie včiel. Podstatná časť včiel, ktoré budú v úloch zimovať, by sa mala vyliahnuť z vajíčok nakla-dených v auguste. Preto treba včelstvá nútiť, aby čo najintenzívnejšie plodovali. Ak nie nektáru v prírode, dve dekády včelstva in-tenzívne podnecujeme podávaním sladiny. Cukrový roztok treba podávať len večer, aj to veľmi opatrne, aby sme prípadným rozliatím nepodnietili včely k rabovke. Koncom mesiaca treba včelstvá skontrolovať, presvedčiť sa o množstve zásob i rozlohe plodu a zistiť, koľko plástov necháme včelstvu na zimova-nie. Ak to zistíme, zvyšné plásty z plodísk odstrániť a plodové teleso ohraňčime prich-radkou. (js)

KAŽDÝ MÁ PAS?

Máme práve obdobie prázdnin a letných dovoleniek, ktoré dnes využívajú nielen obyvatelia miest, ale čoraz častejšie aj vidieka, najmä počas prestávky v poľnoho-spodárskych prá-cach. Preto Spišiakov či Oravcov môžeme stretnúť prakticky všade - na Slovensku, v Rakúsku, Taliansku, Nemecku, Grécku, Kanade, USA a v ďalších krajinách. Na to, aby sme mohli slobodne vystečovať, je potrebný cestovný pas.

Ako povedal našej redakcii riaditeľ pasového oddelenia v Novom Targu J. Neupauer, dnes vlastne niet vážnejších

prekážok, aby žiadateľ nedostal cestovný pas. Odmieta sa len osobám trestne stíhaným. Po vyplnení príslušnej žiadosti a zaplatení 50 zlôtých (dôchodcovia majú 50% zľavu) sa na nový pas čaká okolo troch týždňov. Za súhlasu obidvoch rodičov, do nového pasu jedného z nich môže byť dopísané aj neplnoleté dieťa, ktoré ešte nemá rodné číslo (PESEL). Pas je platný 10 rokov a umožňuje vstup do všetkých krajín sveta, ktoré nepožadujú vstupné vizum.

Mnohí naši krajania majú pribuzných na Slovensku. Môže sa stat', že niektorí ešte nemajú pasy, alebo už vypršala ich platnosť. Vtedy na základe aktuálneho

telegramu (ale len v prípade vý-nimočných rodinných udalostí) pasové oddelenie v Novom Targu udeľuje prie-pustky, oprávňujúce k prechodu štátnych hraníc, ale len do vzdialenosť 15 kilometrov. Okrem prieplustiek oddelenie vý-dáva tiež výnimočné pasy k jednému pre-chodu štátnych hraníc.

Každý záujemca môže získať doda-točné informácie na adrese: Oddzial pa-szportowy w Nowym Targu, ul. Aleje Ty-siąclecia 35, 34-400 Nowy Targ, tel. (0-187) 641 66. Úradné hodiny: pondelok-utorok: 9-16⁰⁰, streda-piatok: 8-15⁰⁰. Cestujúcim do cudziny želáme mnoho prijemných zážitkov. (jp)

LENDAK

Stalo sa to vraj v čase, keď do našej krajiny vpadli Tatári. Kto mohol, ukryl sa pred nimi v nedostupných lesoch na severe krajiny. Aj do hôr nad Spiškou Belou sa zatúlali utečenci, ktorí si zo svojho majetku vzali akurát to, čo vládali odnieť na chrbte. Vtedy ešte pod Kýcerou nebolo vidieť živého človeka, nestál tam jedený dom, len pri potoku sa krčil malý kláštor pustovníckych mníchov.

Opäť tohto kláštora stretol raz nešťastníkov utekajúcich pred Tatármi. Opýtal sa ich, pred kym a kam utekajú.

- Pred kym, to iste vieš aj ty, - povedali mu utečenci. - Ale kam, to nevieme! -

Opäť porozumel slovám utečencov, lebo chýry o tom, čo sa deje v krajinе, preniki až do zastrčeného kláštora.

- Ak neodmietnete, prichýlime vás, - povedal. - U nás budete v bezpečí, tam divý Tatár naisto nezablúdi. A ak sa vám v tomto kraji zapáči, nebudeme proti, aby ste sa tu usadili navždy. Máme len jednu podmienku. Necháte náš kláštor na pokoji a nikdy sa nebudete starat, čo sa tam deje.

Utečenci s radosťou prijali opátovu ponuku. Kým trvalo tatárske nebezpečenstvo, žili za múrmí kláštora, keď pominulo, začali si pri potoku stavat drevenice. Zapáčilo sa im pod Tatrami. Skrytí pred celým svetom, mohli si tu slobodne gazdovať. Pásť ovce a kravy na lúkach Magury, orať, siať a žať na poliach poniže dediny, rúbať stromy, poľovať, lovit ryby - nikto sa do nich nestaral, nikto od nich nevyberal dane alebo desiatky. Dobre sa im darilo. Tak dobre, že začali poškuľovať po kláštore. Stále častejšie medzi sebou hovorili:

Jar na dedine - Maľba Terézie Burkatovej z Jurgova

- Mali by sme urobiť s tými mníchmi poriadok. Ved' im patria najkrajšie polia! Keby sa nám podarilo tie k našim pripojiť ...

Až sa jedného dňa oborili na kláštor. Ale sa prerátali. Nevedeli, že mnisi, žijúci dlhé roky bokom od sveta, nezabúdali ani na svoju ochranu. Okrem práce a modlitieb sa evičili aj v narábaní so zbraňou. Ani sa nemuseli namáhať a dedinčanov od kláštora zahnali. Ba mohli ich načisto vyhnúť z kraja, ale nespravili tak. Opäť dal všetkých zvolať, a hluchý k ich ospravedlneniam i prosbám, povedal:

- Sklamali ste nás. Za dobro ste sa odvŕačili zlom, za lásku nenávistou. Za to, že sме vás kedysi prichýlili, ste nás checeli vyhnúť. Zbohatli ste, no ulakomili ste sa aj na to málo, čo patrí kláštoru. Do smrti budete za to pykat! A nielen vy, aj vaše deti a detné deti! Budete trestaní tou istou pohromou, pred

ktorou ste sem utiekli - ohňom. Tri razy vyhorí dedina, ktorú ste založili.

A naozaj!

Ešte žili tí, čo sa skrývali v kláštore a stávali prvé domy, keď dedina zhorela prvý raz. Druhý raz sa tak stalo po poslednej svetovej vojne. Či zhorí Lendak aj tretí raz? Nuž, takéto proroctvá sa zvyknú vyplniť, najmä keď sa Lendačania v ničom nepoučili a stále sú lalomí ako ich prarodičia!

A odkiňať sa vzalo meno dediny?

Pravdepodobne skomolením výstižného nemeckého názvu Landeck - kút krajiny. Vedľa dedina je naozaj akoby skrytá v tom najzápadnejšom kúte. Ale pohľadu, aký sa z nej nuka na Tatry, sa vyrovňa máloktorý.

ANTON MAREC

(*Zknihy Zakliať hrad v Tatrách*, Martin 1993)

Kukulienka, kde si bola

Ludová

Ku-ku-lien-ka, kde si bo - la, ked tá tu-há zi-ma bo - la? Ha-ja-jaj, ku - ku - ku, se-de-la som
na bu-ku. Ha-ja-jaj, ku-ku-ku, se-de-la som na bu-ku.

Kukulienka, kde si bola, ked' tá tuhá zima bola?
/: Hajajaj, kukuku, sedela som na buku:/

Sedela som na tom dube, kde môj milý drevo rúbe.
/: Hajajaj, kukuku, sedela som na buku:/

Sedela som na lávce, kde môj milý krpce láče.
/: Hajajaj, kukuku, sedela som na buku:/

MÁRIA FOLTINOVÁ

NA SALAŠI

Ozval sa hľások fujary,
ovečky sú v košiari.

Bača má úsmev na tvári,
halušky si dnes uvarí.

Ponúkne Dunča slaninou,
nech dobre beží strminou.

Okolo stola valasi,
žinčicu dobrú chvália si.

KVET PAPRADE

V noci na svätého Jána, ktorá je najkratšia v roku, kvitne paprad', a kto ten kvietok nájde a nosí ho pri sebe, uvidí všetky poklady v zemi. Lenže ten kvietok kvitne veľmi krátka a cesta k nemu je ľažká a nebezpečná, lebo ho zlý duch stráži.

Raz sa parobci vybrali do hory, že vystrežú, kedy paprad' bude kvitnúť, a kvietok si chytrou odtrhnú.

Ked' sa blížila tá hodina, nastal v hore strašný šum. Zdalo sa im, že ich niečo pozabija, že im hlavy poodtrhá. Naďakali sa a utiekli. Ale jednému z nich predsa padol za sáru do čižmy maličký kvietok. A tu on odrazu vidí kdeáký poklad v zemi; ale nevedel, že má v čižme paprad'.

„Podívajte sa,“ volá na ostatných, „tu sú peniaze, i tam sú peniaze! Pod'me chytrou domov, vezmeme si motyky a vrecia a naberie-mei si z nich!“

Príde domov, volá na otca:

„Tatko, chytrou berte motyky, pôjdeme všetci peniaze kopat!“

Zašiel za humno, díva sa a aj tam vidí v zemi kotol plný peňazí.

„Tatko, na tamtie pôjdeme až potom, te-raz si vezmeme lopaty a koryto, čo sa v ňom bravu obárajú, a naberie-mei si z toho zlata, čo je tu po ruke. Vy, tatko, berte s bratom koryto a ja vezmem lopatu a motyky.“

Všetko pobrali a išli za peniazmi. Ale tam bola vysoká tráva, a tomu, čo tie peniaze vi-del, ľažko sa v čižmách chodilo.

„Vyzujem si čižmy,“ povie, „bude sa mi šikovnejšie kopat.“

Vyzul si čižmy, díva sa, kde to majú ko-pať, a tu sa mu všetko spred očí stratilo; nevi-

del viac žiadnych peňazí. Ked' sa vyzúval, ten maličký kvietok paprade vypadol mu z čižmy do trávy.
Môže sa ten teraz tých peňazí nahľadat?
Poľská rozprávka.

(*Z knihy Hop, čižmičky, sto mil'*, Bratisla-va 1977)

VESELO SO ŽIVOTOM

- Prosím si nejaké upokojujúce lieky, – žiada si Rudko v lekárni.
 - Pre koho?
 - Pre rodičov...nesiem domov vysvedčenie.
- ***
- Kedy bola takzvaná doba ľadová, Móric? – páta sa učiteľ.
 - Prosím, v zime.
- ***

Synček sa páta otca:

- Nie je to čudné, že ten vlamač, čo bol v noci u nás v byte, vzal iba moju pišťalku a bubon?

- Strýčko, dnes v noci sa mi snívalo, že ste mi dali päť zlotých.
- Výborne, chlapče! – odpovie šetrný strýčko, – pretože si bol dobrý, môžeš si ich nechat'.

- Janko, na ktorom boku spávaš: na pravom, či na ľavom?
- Ako to mám vedieť, ked' spím?

- Ivanka, chceš praženicu?
- Áno, ale bez vajec!

ČO JE TO?

Ide sa kúpať a bricho nechá doma.
(anirep)

Ktoré kvety zdobia breh,
ked' je na ňom ešte sneh?
(ykneižens)

Z oblohy sa rado smeje,
ked' sa skryje, smutno nám je.
(oknls)

Na kraj lesa veľký kopček,
v tom kopčeku dom.
Uhádnite hned' a zaraz,
kto to býva v ňom.
(ecvarm)

JOZEF PAVLOVIČ

MRAVČIE AUTO

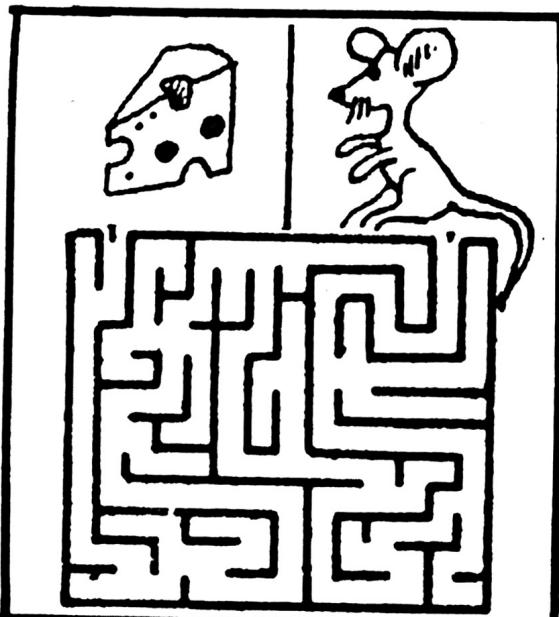
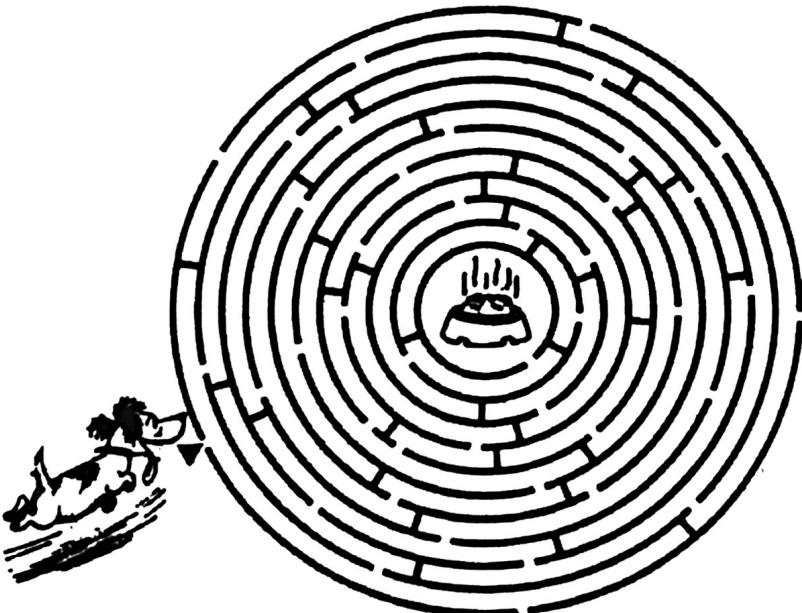
Mraveček meral, rezal, pílil,
ani raz sa nepomýnil.
Skrutkoval a hoblil,
robil automobil.

Prirčala chasa mravčia,
jeden cez druhého mravčia,
vraj to auto malé je,
kde sa benzín naleje?
Do nádrže vojde sotva kvapka,
motor od nej ani nezarapká.

Mraveček chasu prevreší:
„Kde sa benzín nezmestí,
atóm vždy sa zmestí,
ale bežte z cesty,
moje auto na atóm
ide vyhrať maratón.“

MALUJEME

Dnes sme pre vás pripravili až dve tajničky podobného druhu. Vašou úlohou bude nájsť správnu cestu kadiaľ sa dostane myš k syru a psík k jedlu. Prajeme vám príjemnú zábavu.

NOVÍ MAJSTRI

Tohoročné leto je výnimočne bohaté na športové udalosti. Skoro každý týždeň sme boli svedkami veľkých pretekov a európskych či dokonca svetových šampionátov. Zoberme si ku príkladu hoci aj jún, v ktorom sa konali o.i. majstrovstvá sveta v kajakárstve a modernom pát'boji, európske šampionáty vo futbale, hádzanej, umeleckej gymnastike či kulturistike, nehovoriac o cyklistických, motoristických či ľahkoatletických súťažiach Grand Prix, alebo grandslamových tenisových turnajoch na kurtoch Roland Garros v Paríži a najmä vo Wimbledone, kde si tak znamenite počínala mladá slovenská tenistka Katarína Stuďniková, ktorá vyradila slávnu Selešovú a dostala sa až do štvrtfinále. A predsa treba spomenúť najdôležitejšie tohoročné športové podujatie, ktoré sa začalo v júli, ešte pred vytlačením tohto čísla - Letné olympijské hry v Atlante, o ktorých napíšeme v nasledujúcich číslach nášho časopisu.

Vráťme sa však k futbalovým majstrovstvám Európy v Anglicku, ktoré v júni upútali vari najväčšiu pozornosť športových fanúšikov. Ako písali mnohé noviny, bol to šampionát veľkých prekvapení. Oprávnene, o čom svedčili viaceré neočakávané výsledky zápasov od začiatku turnaja, vtom najmä vyradenie takého futbalového mocnára ako je Taliansko, prípadne Dánsko, Škótsko, či Rusko, ktorým sa po prehrách v skupinách nepodařilo postúpiť do štvrtfinále.

O najväčšie prekvapenie na šampionáte sa však postarali českí futbalisti. Neočakávané sa prebojovali až do finále, v ktorom po tvrdom, vyrovnanom boji prehrali 1:2 s družstvom Nemecka. Ich cesta do finále nebola ľahká. Dostali sa hľadom do najťažšej skupiny, v ktorej už v prvom zápase sa museli stretnúť s najväčším favoritom majstrovstiev, práve svojím neskorším finálovým súperom - tímom Nemecka. Prehrali sice 0:2, ale už v druhom stretnutí zdolali 2:1 ďalšieho favorita - Taliansko a v treťom remízovali s Ruskom, čo im zabezpečilo postup zo skupiny. Po ďalšom víťazstve 1:0 nad Portugalskom si v se-

Mužstvo Nemecka - novi majstri Európy

mifinále museli zmerať sily s pekne hrajúcim mužstvom Francúzska, ktoré zdolali až po predĺžení pokutovými kopmi 6:5. Rovnako dramatický bol aj druhý semifinálový zápas, v ktorom Nemecko taktiež pokutovými kopmi vyhralo s domácimi - Angličanmi.

Finále, ako komentovali viacerí novinári, bolo veľmi vyrovnané, v ktorom obe mužstvá mali na víťazstvo rovnaké šance. Vyhrali napokon Nemci, ktorí boli dôslednejší a technicky vyspelejší. Je to už ich druhý titul európskych majstrov. Poznamejme, že tohoročný boj o futbalové prvenstvo v Európe priplominal šampionát z roku 1976, na ktorom sa taktiež vo finále stretlo Nemecko s tímom vtedajšieho Česko-Slovenska, ibaže výsledok bol vtedy opačný - vyhralo Česko-Slovensko.

Českí futbalisti vynikali najmä dobrou organizáciou hry a bojovnosťou, aj keď treba poznamenať, že nie je to hra strhujúca. Je v nej príliš veľa kalkulovania. Preto ani individuálne majstrovské kúsky niektorých futbalistov, napr. Poborského či Bergera, nedokážu zmeniť obraz, že je to futbal dosť ľažkopádny, aj keď účinný. Na šampionátoch však netreba hrať pekne. Predovšetkým treba vyhľadávať, a to dokázali.

J.S.

Hviezdy svetovej estrády

TONI BRAXTONOVÁ

Ked' pred tromi rokmi vyšiel prvý, debutový album mladej čiernoškej vokalistky Toni Braxtonovej, kritici sa zhodli v názore, že primát Whitney Houstonovej medzi soulovými speváčkami je vážne ohrozený. K detronizácii však nedošlo, keďže obe hviezdy spievajú a nahrávajú pre tú istú výrobnu Arista. Preto tiež sa spomínaný album, nazvaný jednoducho *Toni Braxton*, dostal na trh až vtedy, keď klesol predaj poslednej platne W. Houstonovej. Napriek viac miliónovému nákladu bol rýchlo vypredaný.

Toni pochádza z hudobne nadanej rodiny, preto nečudo, že ju rodičia, spolu so štyrmi ďalšími sestrami, poslali študovať spev a hru na klavíri. Po absolvovaní školy dievčatá vytvorili skupinu

The Braxtons a začali spolu úspešne vystupovať, až si ich všimol producent výrobne Starpoint a navrhol im spoluprácu. Jej výsledkom bol veľmi vydarený singel *The Good Life*, ktorý sa čoskoro dostal na listiny najpopulárnejších hitov.

Platňa zaujala aj ďalšiu výrobňu, spomínanú Aristu, ktorá práve hľadala nadané vokalistky pre svoju novozaloženú filiálu LaFace, a tak navrhla Toni výhodnú zmluvu, ktorá jej umožnila začať sólistickú kariéru. Kým jej však v novej firme vyšiel speváčkin prvý album (*Toni Braxton*), Toni medzitým zaspievala piesničku pre film *Boomerang*, ktorá mala obrovský úspech. Napriek tomu na novú nahrávku - druhý album *Toni Braxton* - museli milovníci soulu dlho čakať. Vyšiel len pred niekoľkými týždňami pod jednoduchým názvom *Toni* spolu so singlom *You're Makin' Me High*, ktorý sa

už prebojuva do čela americkej hitparády. Nebolo to iste jej posledné slovo, lebo podľa posledných správ už začala pracovať na novej platni. (jš)

V ČOM NA PLÁŽ

Ked' ideme na dovolenkú, či už do hôr, alebo k moru, vždy berieme so sebou plávky. Na kúpanie, opaľovanie, alebo aj jedny, aj druhé, ved' nikto sa nechce opaľovať v mokrých plávkach. Najčastejšie sú z podobných látok - elastického trikotínu, tesne priliehajúceho k telu. Uľahčujú to dodatočne rôzne zásahy v strihu, kostice a pod.

Samořejme musí trochu trvať, kým si pre svoju postavu vyberieme vhodné plávky. Dievčatá a ženy s peknými postavami nosia častejšie dvojdielne plávky, ktoré umožňujú ukázať krásu ženského tela. Jednodielne sú však bezpečnejšie, ked'že pomáhajú ukryť nadbytočné kilogramy, pochopiteľne do istej miery. Dôležitý je nielen strih, ale aj farba, vzorka, ba dokonca doplnky. Napr. tyrkysové plávky s bielou obrubou, alebo plávky s kolmými pásikmi opticky zoštíhlujú. Opačne je to s plávkami s vodorovnými pásikmi. Hlavne, aby sme sa v nich dobre cítili.

WĘTERYNARZ

O CHOROBACH INWAZYJNYCH OWIEC

Chorobami inwazyjnymi nazywamy choroby wywoływanie przez inne organizmy bytujące na zewnątrz lub wewnętrz ciała w tym wypadku – owcy, jako tzw. pasożyty. Pasożytictwo jest w przyrodzie bardziej rozpowszechnione. Może ono przyjąć najróżniejsze formy. Od krańcowego związania życia pasożytu z organizmem swego żywiciela do zaledwie luźnego kontaktu. Można by właściwie powiedzieć, że nie ma organizmu, który by nie posiadał w swym ciele jednego lub więcej gatunku pasożytów. Należy tu odróżnić pasożyty stale występujące u owiec, od pasożytów przypadkowych, które tylko dzięki wyjątkowemu zbiegowi okoliczności znalazły się w ich organizmie. Pasożyty takie żyją krótko. Natomiast pasożyty bytujące od dawna w ciele owcy, przystosowały się do jej organizmu i na ogół nie są szkodliwe dla zdrowia tejże owcy. Stąd wynika praktyczny podział pasożytów na nie wywołujące schorzenia – pasożyty chorobotwórcze. Spośród około 100 gatunków pasożytów występujących u owiec, tylko część jest chorobotwórcza. Wiemy, że praktycznie nie spotyka się ani jednej owcy, która by była wolna całkowicie od tego lub innego gatunku pasożytu, ażeby jednak schorzenie mogło się rozwinąć muszą wytworzyć się

odpowiednie warunki. W pierwszym rzędzie dany pasożyt musi wystąpić w dość dużej ilości. Jeden, dwa, czy nieraz sto pasożytów nie wywoła choroby. Zależnie od kondycji owcy ta sama liczba pasożytów może wywołać bezkarnie w jej organizmie, gdy w innym przypadku dla zwierzęcia wycieńcznego, osłabionego lub niedożywionego może już być szkodliwa. Mogą też zdarzyć się przypadki, w których obecność pojedynczego pasożytu może być śmiertelna dla owcy, szczególnie dotyczy to wągrów mózgowych oraz bąblowców. Obecność pasożytów może być także często przyczyną powstawania innych schorzeń, w pierwszym rzędzie bakteryjnych. Uszkodzone przez pasożyty jelita, mogą być łatwo zaatakowane przez bakterie chorobotwórcze. To samo dotyczy skóry innych narządów. Podobnych przykładów można przytoczyć wiele. Szczególnie młode owce są wrażliwe na schorzenia inwazyjne. Tłumaczymy to łatwością zarażania się. Młode zwierzę podobnie jak dziecko, często dla zabawy, bierze różne przedmioty do ust i w ten sposób pochłania pasożyty. Hodowca powinien o tym pamiętać i szczególnie młodzież chronić od zarobaczenia przez wcześnie izolowanie jej od sztuk dorosłych, przez odrobaczanie matek przed porodem, stosowanie oddzielnego pastwisk i zagród. Z wiekiem organizm zwierzęcia nabiera odporności przeciwko pasożytom. Organizm owcy broni się przed inwazją pasożytów odpowiednim uodpornieniem. Dopiero zakłócenie tej odporności pozwala pasoży-

tom uzyskać przewagę. Powszechnie jest znamienne, że zwierzęta dobrze utrzymane, zdrowe i silne, na ogół mało podlegają schorzeniom pasożytycznym. Nawet świerzb, tak łatwo atakujący owce, u sztuk dobrze odżywionych rozwija się stosunkowo wolno. Dlatego też przy zwalczaniu tego rodzaju chorób powinno się zwrócić szczególną uwagę na odżywianie. Robaczyce zmniejszają znacznie zdolność trawienia i przyswajania pokarmów, co wywołuje w pierwszym rzędzie zaburzenia wzrostowe. Działalność pasożytów odbija się także na wartości rzeźnej mięsa oraz na jakości wełny. Widać z tego, że obecność pasożytów, a zwłaszcza robaków nie jest bez znaczenia dla wartości i opłacalności hodowli. Na rozmachowanie się tych chorób wpływa wiele czynników zewnętrznych jak klimat warunki cieplne, ilość opadów, nasłonecznienie i wreszcie pora roku. Zależnie od nasilenia objawów chorobowych można wyróżnić trzy obrazy schorzeń:

- inwazja bezobjawowa (brak objawów chorobowych),
- inwazja bez śmiertelności,
- inwazja wyniszczająca (dopro-wadzająca do śmierci).

Większość tego typu schorzeń ma mało charakterystyczny przebieg; objawy ogólnie jak anemia, biegunki, wychudzenie występują przy różnych chorobach jak też i wskutek obecności różnych pasożytów. Na obecność zwierząt chorych bezobjawowo musimy zwrócić baczną uwagę, one bowiem w każdej chwili będą źródłem zakażenia dla innych

ZUZKA VARÍ

ČO NA OBED?

REZNE ASTRA. 600 g prerasteného bôčika, 3 vajcia, 80 g hladkej mûky, olej alebo mast' na vyprážanie, 20 g masla na potretie, sol'.

Prerastený bôčik pokrájame na menšie kocky, dva razy zomelieme, hodne osolíme, rukami spracujeme a necháme do druhého dňa v chlade odležať. Z odležaného mäsa sformujeme rukou na mokrej doske tenké rezne, ktoré obalíme cestíčkom pripraveným z vajec rozšľahaných s mûkou a na rozpálenom oleji alebo masti vyprážime. Hotové rezne potrieme roztopeným maslom. Podávame so zemiakovými hranolčekmi a s tatárskou omáčkou.

SLOVENSKÝ KOTLÍKOVÝ GULÁŠ. 300 g hovädzieho mäsa, 60 g masti alebo oleja, 100 g cibule, 800 g zemiakov, 1/2 vajea, 50 g krupicovej mûky, 50 g zelenej papriky, 50 g rajčiakov, sol', čierne korenie, červená paprika, cesnak, voda.

Na masti opečieme mäso pokrájané na kocky, pridáme pokrájanú cibuľu, ktorú necháme zapeniť, červenú papriku, sol', čierne korenie, rascu a rozotrety cesnak. Prilejeme

trochu vody, prikryjeme a dusíme. Keď je mäso takmer mäkké, pridáme pokrájané zemiaky a spolu dodusíme. Z mûky, vajca a vody vypracujeme polotuhé cesto, z ktorého odkrajujeme malé kúsky a hádžeme do vriaceho guláša. Nakoniec pridáme očistenú zelenú papriku pokrájanú na rezance, rozštvrtené rajčiaky a ešte povaríme. Podávame s chlebom.

KARFIOLOVÁ POLIEVKA. 350 g karfiolu, 30 g masti alebo masla, 40 g hladkej mûky, 20 g cibule, voda, sol', čierne korenie, zelený petržlen.

Očistený rozobratý karfiol vložíme do vriacej vody a varíme. Z tuku a mûky pripravíme ružovú záprážku, pridáme do nej postrúhanú cibuľu, poprážíme, zalejeme vodou, okoreníme, povaríme a vlejeme ku karfiolu. Nakoniec pridáme posekaný zelený petržlen. Do hotovej polievky možno pridať aj mlieko, čím sa zvýší jej výživná hodnota.

MÚČNIKY

KAKAOVÝ CHLEBÍČEK S JABLKAMI. 400 g čistých jablk, 50 g krupice, 2 žltky, 20 g kakaa, 50 g strúhanku, 150 g práškového cukru, 3 bielky, 20 g práškového cukru na posypanie.

Očistené jablká postrúhame, pridáme k nim krupicu a necháme asi pol hodiny stáť. Potom pridáme žltky, kakao, tuhý sneh ušľahaný z bielkov, cukor a strúhanku. Všetko zliahka premiešame, vylejeme do vymastejnej a mukou posypanej chlebíčkovej formy a pečieme v stredne teplej rúre. Upečený posypeme cukrom.

ZAVÁRAME

PAPRIKA V SLADKOKYSLOM NÁLEVE. Zelenú aj červenú neštipl'avú papriku umyjeme a vykrojíme z nej jaderníky. Do vody pridáme ocot, cukor, sol', olej a dám variť. Do vriaceho roztoku dám toľko papriky, aby bola ponorená. Povaríme ju asi 3 minúty, potom vyberieme, uložíme do pohárov, zalejeme vriacim nálevom - roztokom, v ktorom sme ju povariili a poháre uzavrieme, bud' zaviažeme celofánom.

Na 1 liter vody dám 2 dl octu, 1 dl oleja, 50 g cukru a 20 g soli.

Keď chceme, aby paprika bola pikantná, môžeme pridať do pohára zo dve malé štipl'avé papriky (feferónky), ktoré povaríme s paprikou. Sterilizujeme ok. 10-12. minút.

ZAVÁRANÉ SLIVKY. Umyté a odstopkované slivky dám do patentných pohárov

owiec bardziej podatnych na pasożyty bądź wskutek złych warunków bytowania, a szczególnie dla młodzieży.

KRZYWICA – spowodowana jest brakiem w organizmie soli mineralnych (wapnia i fosforu) oraz witaminy D. Organizm młodych ptaków potrzebuje do rozwoju, do budowy kości większej ilości tych soli i witaminy. Jeżeli więc w paszy niebędzie tych składników, kości ptaków będą miękkie, łatwo ulegające skrzywieniu. Chorze na krzywicę ptaki kuleją, kości nóg mają wygięte, a stawy zgrubiały. Poza tym tracą one apetyt, przeważnie siedzą, dzwonki i grzebień bledną, a pióra tracą połysk. Krzywica występuje najczęściej u kurcząt trzy tygodniowych. U piskląt zaś choroba objawia się skrzywieniem dzioba.

W zapobieganiu krzywicy należy zwrócić uwagę na karmę zawierającą dostateczną ilość soli wapnia i fosforu oraz witamin. Konieczny więc jest dodatek takich pasz jak zielonki, pełne mleko. Osobno należy podawać mieszankę mineralną składającą się z prażonych i tłoczonych skorup od jaj, węgla drzewnego i drobnego żywiru. Kurczętom z wczesnych lęgów (luty, marzec) należy do karmy podawać tran lub fosforan wapnia. Tran dodaje się do wilgotnej karmy, w ilości 1-2 kropli na 10 sześciodniowych kurcząt, zwiększając dawkę w ciągu tygodnia do 1 kropli na kurczę.

HENRYK MĄCZKA

a zalejeme cukrovým roztokom do 4/5 pohára. Uzavreté poháre sterilizujeme 10-15 minút. Slivky môžeme zavárať aj bez šupky, a to tak, že ich dáme na sito, ktoré na chvíľu ponoríme do čistej vriacej vody. Kožku stiahneme a slivky uložíme do pohára a zalejeme cukrovým roztokom. Na liter vody dávame asi 300 g cukru.

MIEŠANÁ ZELENINA V SOLI. Z uvedenej zeleniny (mrkva, petržlen, zeler, káleráb, paprika) odvážime rovnaké množstvo. Zeleninu očistíme, umyjeme a necháme na čistej utierke oschnúť. Potom ju nadrobno postrúhamo alebo na hrubšie zomelieme, premiešame so soľou a naložíme do čistých pohárov, ktoré uzavrieme buď viažeme celofánom a odložíme na chladné miesto. Pri použití pokrm už nesolíme. Do zeleniny môžeme pridať aj huby. Na 3 kg zeleniny dávame 1 kg soľi.

JABLKOVÝ RÔSOL. Nedozreté kyslé jablká pokrájame, zalejeme studenou vodou a varíme. Z uvarených jabĺk vodu sedíme. Na jablkový rôsol môžeme použiť aj opadané jablká alebo jablkové šupky. Na 1 kg jablk dáme asi 1/2 litra vody. Do 1 litra uvarenej sedenej šťavy pridáme 600 g cukru a varíme do zrásolovania asi 15-20 minút.

PRAWNIK

NOWE DOWODY OSOBISTE

Pod koniec 1998 r. osoby osiągające pełnoletniość będą odbierały dowody osobiste nowego typu – przewiduje Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Ich wprowadzenie będzie kosztować ok. 50 mln USD. Za nowe dokumenty zapłacą obywatele – za wyrobienie trzeba będzie zapłacić ok. 10 zł.

Polskie dowody są archaiczne i łatwe do podrobienia. Wprowadzenie nowoczesnych dokumentów osobistych jest spowodowane nie tylko koniecznością lepszego ich zabezpieczenia, ale także polskimi planami przystąpienia do Unii Europejskiej.

Nowy dowód osobisty ma być kartą identyfikacyjną wykonaną w całości z bawełny. Będzie posiadać specjalne zabezpieczenia: włókna widoczne w świetle ultrafioletowym, znak wodny i nitkę z mikrodrukiem. Zdjęcie, podpis i dane alfanumeryczne, będą wykonywane drukarką laserową. Dokument ma być zalaminowany, a obok zdjęcia zostanie wygrawerowany laserem numer karty. Produkcją nowych dokumentów zajmie się najprawdopodobniej Państwowa Wytwórnia Papierów Wartościowych. Technologia zostanie zakupiona za granicą – najbardziej zaawansowane są rozmowy z kontrahentami hiszpańskim i francuskim.

Nowe dowody mają być wydawane przez jeden centralny urząd. Nie oznacza to jednak, że jednak osoby wyrabiające sobie dokument będą musiały osobiście po niego jechać. Przyjmowaniem wniosków i dystrybucją dokumentów zajmą się, podobnie jak dziś, urzędy gminy.

Przewiduje się również wprowadzenie nowych wzorów paszportów i wiz. Strona ze zdjęciem i danymi zostanie zintegrowana z resztą dokumentu. Obwoluta będzie miała, podobnie jak to jest w krajach UE, kolor bordowy. Numer paszportu będzie perforowany. Nowe wizy mają być wykonywane na papierze samoprzylepnym zadrukowanym farbami w trzech technikach koloru.

CZEGO ROLNIKOWI ZABRAĆ NIE WOLNO

Minister sprawiedliwości określił na nowo, jakie przedmioty należące do rolnika prowadzącego gospodarstwo nie podlegają egzekucji sądowej. Rozporządzenie weszło w życie 8 lipca br.

Nowe przepisy wydał wprawdzie minister sprawiedliwości, lecz duży udział w ich powstaniu miał minister rolnictwa, bardziej kompetentny do oceny, bez czego, rolnik i jego gospodarstwo nie mogą przetrwać. Odpowiedni wykaz ma 16 pozycji, znalazł się w nim jeden koń (lub inne zwierzę pociągowe z uprzężą), po jednej - krowa i świnia, 20

sztuk drobiu, „podstawowe maszyny i urządzenia w ilości niezbędnej do pracy w gospodarstwie rolnym”, zboże i inne ziemnopłydy potrzebne do siewów lub sadzenia w gospodarstwie rolnym dłużnika; zakontraktowane zwierzęta rzeźne, jeżeli ich waga nie odpowiada warunkom handlowym albo nie upłynął termin dostawy; ciągnik oraz maszynami i sprzętem współpracującym; zapasy paliwa i części zamienne; zapasy opalu oraz środki ochrony roślin w ilości niezbędnej na dany rok gospodarczy, stado podstawowe zwierząt futerkowych, na które hodowca zawarł umowę kontraktacyjną na dostawę skór; stado użytkowe kur niosek w okresie pierwszych sześciu miesięcy nieśności; w gospodarstwie specjalistycznym - podstawowy sprzęt techniczny niezbędny do zakończenia cyklu danej technologii produkcji. Jeżeli wójt, burmistrz lub prezydent miasta oceni, że jest konieczne do prowadzenia gospodarstwa rolnego, nie wolno pozbawić rolnika inwentarza żywego ponad ilości wymienione w wykazie.

Ostrzejsze zasady przyjęto w sprawach o egzekucję alimentów oraz należności za pracę w gospodarstwie rolnym.

SFERY USŁUG PUBLICZNYCH

Od 4. lipca gminy mogą ubiegać się o utworzenie miejskich stref usług publicznych, które przejmą zadania i kompetencje ministrów: kultury i sztuki, ochrony środowiska i zasobów naturalnych oraz zdrowia i opieki społecznej - postanawia obowiązujące od 4 lipca rozporządzenie Rady Ministrów. Decyzję o ustanowieniu strefy podejmuje minister właściwy do spraw administracji.

Obecnie jest nim minister-szef Urzędu Rady Ministrów, po reformie centrum decyzja należeć będzie do ministra administracji i spraw wewnętrznych. Zadania i kompetencje mogą być w całości przekazywane jako zadania zlecone miejskim strefom usług publicznych, w których skład wchodzą gminy o statusie miasta wojewódzkiego oraz związane z nim inne gminy.

Na razie poważne zainteresowanie możliwością tworzenia takich stref wykazały gminy wokół Nowego Sącza, praktycznie wszystkie w dolinie Popradu, które jeszcze przed wydaniem rozporządzenie zabiegły o wzięcie odpowiedzialności za całokształt funkcjonowania instytucji społecznych na swoim terenie.

Zgodnie z rozporządzeniem dochodami strefy są dotacje celowe na celowe na realizację zadań zleconych, dobrowolne świadczenia gmin i innych podmiotów, wpływy należne strefie na podstawie obowiązujących przepisów. Obsługą bankową zajmie się bank wskazany przez jej zgromadzenie, z wyłączeniem Narodowego Banku Polskiego. Pieśniędy nie będzie więcej, ale ponieważ gminy zbliżają się do obywataela, można je będzie lepiej wykorzystać.

HVIEZDY O NÁS

PANNA (24.8.-23.9.)

V tomto období si akýsi precitlivený a na každú maličkosť reaguješ výbuchom zlej náladu. Neskôr ťa to mrzí. Lenže čo sa stane, keď tvoja ľutosť príde príliš neskoro? Jediná rada, ktorú môžeš dostať je taká, aby si sa snažil(a) ovládnúť svoje nervy. Pre potešenie dodáme, že správy odkiaľsi zďaleka ti zlepšia náladu.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Všetko nasvedčuje tomu, že po prvej, úspešne vyriešenej záležitosti budú nasledovať ďalšie. Neboj sa rizika, konaj podľa možnosti rýchlo a rozhodne, bez váhania. Jednotvárnosť všedných dní ti aspoň na krátke čas sprestri čiasi príjemná návšteva. Okrem toho dostaneš pravdepodobne neočakávaný darček.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Nemusíš si vyčítať, že máš rád poklony a lichotenie. Je to pochopiteľné a ľudské. Nezabúdaj však, že v ničom netreba preháňať. V tvojom citovom živote dôjde neočakávané k náhľemu obratu. Môže to vytvoriť situáciu, ktorá bude pre teba príjemná a sľubná. Len od teba závisí, či ju dokážeš vhodne využiť.

STRELEC (23.11.-21.12.)

Môžeš si byť istý, že tvoje obavy sú neopodstatnené - nie si tak slabý, ako sa ti zdá. Šťastie máš na dosah ruky, treba ju len nátihať a podeliť sa ním so svojimi najbližšími. Keď budeš mať možnosť trochu si oddýchnuť a odtrhnúť sa od každodennej práce, snaž sa to využiť. Určite ti to vyjde na osoch.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Keby si hlbšie nazrel do svojej duše, zištił by si, že v nej neustále bojujú so sebou city a rozvaha. Zdá sa, že príliš veľkú pozornosť venuješ tomu, čo ti hovorí rozum. Daj sa aspoň raz strhnúť aj citom a uvidíš, že to stojí za to. Možnože celý tento zápas je absolútne zbytočný a bezvýznamný? Pouvažuj o tom!

VODNÁR (21.1.-18.2.0)

V najbližšom období si musíš dávať veľký pozor, lebo pred tebou je ešte mnoho skutočne ľažkých situácií, aj keď sa ti zdá, že už máš všetko za sebou, skrátka, že sa ti všetko podarilo. Vyzerá na to, že čoskoro budeš musieť venovať pozornosť takým otázkam, ktoré ťa doteraz prakticky vôbec nezaujímali. Rozhodne sa ti to vyplatí.

RYBY (19.2.-20.3.)

Práve teraz sa pred tebou črtajú celkom pekné perspektívy na uskutočnenie dávnych rozhodnutí a plánov, ktoré si doteraz odkladal „na zajtra“ alebo vôbec na nejaké neurčité obdobie. Samozrejme nedokážeš urobiť všetko, čo si si naplánoval. Musíš si dobre premysliť, pre čo sa rozhodneš, a čoho sa vzdáš. Je to podmienka úspechu.

BARAN (21.3.-20.4.)

Keď budeš teraz rozvážny a opatrnlý, dosiahneš v práci úspech. Naproti tomu vo finančných otázkach ti v najbližšom období hrozia riadne ľažkosti. Navyše naraziš na nepochopiteľný odpor kohosi, kto bol doteraz blízky tvojmu srdcu. Môžeš sa však spoľahnúť na pochopenie svojej rodiny a väčšiny priateľov - nielenže ťa vypočujú, ale ti aj pomôžu. A to je to najpodstatnejšie.

BÝK (21.4.-20.5.)

Keď sa to tak vezme, mal by to byť dobrý mesiac, najmä pre tvoju kariéru v povolani. Snaž sa to čo najlepšie využiť a plne sa sústred' na jeden konkrétny cieľ. Pravdepodobne už onedlho sa stretneš s vrelým vyznaním a prejavmi ozajstnej srdečnosti. Žiadenský mráčik nesmie zastrieľ hlboké porozumenie s tvojim partnerom.

BLÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Pouvažuj trochu o svojom osude. Obyčajne ťa odstrkávajú ľudia, ktorí sú odvážni a sebaistí. Teraz budeš mať znamenitú príležitosť ukázať sa v dobrom svetle. Najdôležitejšie je však to, že si ťa všimne kto si, na ktorom ti mimoriadne veľmi záleží. Snaž sa nepremáriť príležitosť a využi to čo najlepšie.

RAK (22.6.-22.7.)

Všetko naznačuje, že sa bližia dni, ktoré prinesú so sebou napäť situáciu. Potom však príde kľudnejšie obdobie, kedy sa ti podari vybaviť niekoľko záležostí, ktoré majú pre teba dosť veľký význam. Snaž sa zachovať takt a bud' srdečný k svojmu okoliu. Koncom mesiaca ťa čaká veľmi milé ovzdušie v kruhu najbližších osôb. Budeš mať čas aj na svoje osobné problémy.

LEV (23.7.-23.8.)

Skonč konečne s pesimizmom a nájdì v sebe aspoň trochu optimizmu. V podstate nemáš sa vlastne prečo trápiť. V najbližších týždňoch sa pred tebou objavia nové, zaujímavé finančné možnosti. Len sa nesmieš chovať tak, akoby si pojedol všetky rozumy, nemusíš sa tváriť, že si najmúdrejší. Ľudia to nemajú radi.

NÁŠ TEST

Máš komplexy?

1. Máš neustále pocit, že sa ľudia dívajú na teba hlavne kriticky? (áno - nie)
2. Môžeš povedať, že si sám so sebou spokojný? (áno - nie)
3. Rád sa púšťaš do niečoho, čo si vyžaduje rýchle konanie? (áno - nie)
4. Radšej si prečítas knihu, než by si sa mal stretnúť so zaujímavými ľuďmi? (áno - nie)
5. Vzbudzuje v tebe paniku nový vážny problém? (áno - nie)
6. Držíš sa na spoločenských stretnutiach v úzadi? (áno - nie)
7. Máš rád samotu? (áno - nie)
8. Si v rozpakoch, keď máš vojsť do miestnosti, v ktorej sú neznámi ľudia? (áno - nie)
9. Dokážeš vždy nájst rýchlu, presnú odpoveď, keď to situácia vyžaduje? (áno - nie)
10. Dás sa ľahko vyviest z rovnováhy? (áno - nie)
11. Keď sa dozvieš, že niekto chce obsadiť tvoje miesto v práci, začneš sa cítiť nemocný? (áno - nie)

12. Keď niekto hovorí o tvojich vadách pri iných osobách, myslíš na to ešte dlho? (áno - nie)

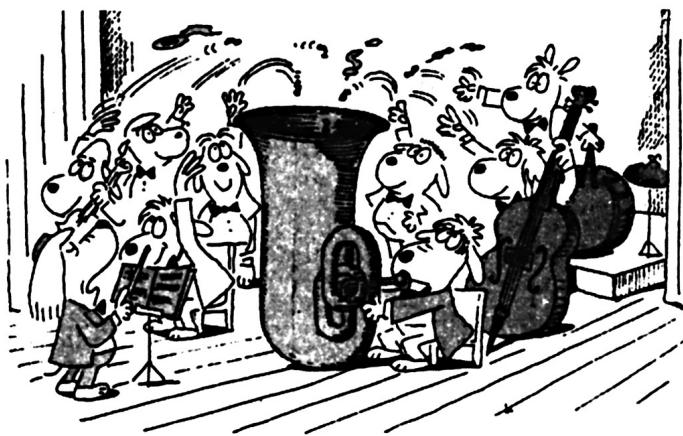
KEĎ MÁŠ:

10 odpovedí „nie“: Odpovedz na otázky ešte raz, ale teraz naozaj poctivo. Totiž takýto výsledok znamená absolútny nedostatok sebakritiky. A to je horšie ako komplexy.

6-8 odpovedí „áno“: Máš mnoho komplexov a všetky nové úlohy alebo problémy vyvolávajú v tebe paniku. Snažíš sa izolovať od ostatných. Zamysli sa nad svojím životným postojom. Máš príliš mälo sebaistoty, potrebuješ viac dôvery vo vlastné sily. Uvedom si svoje prednosti, lebo ináč si ich ani ostatní nevšimnú.

6-7 odpovedí „nie“: Si ľovekom pohotovým a dôvtipným, ale impulzívnym. Často sa riadiš citom a prvým dojmom. Potrebuješ viacej rozvahy pred každým rozhodnutím. Najprv pomysli, potom konaj.

5 alebo menej odpovedí „áno“: Pre teba je príznačná nestálosť charakteru. Závisť, podnikavosť, čiže dobré a zlé vlastnosti sa prejavujú obvykle v kritických situáciách. Tvoje názory a konania bývajú extrémne. Škodi to viac tebe ako tvojmu okoliu.

- Páni, skúška sa začína. Zahaste, prosím, cigarety!

– Páci sa ti nový otecko? – sputuje sa susedka malej Valiky.

– Páci, ale mali sme už aj krajšieho...

V ordinácii psychiatra zvoní telefón. Vzrušený ženský hlas vratí:

– Pán doktor, ihneď príde! Môj manžel sedí v kresle a púšťa kolieska dymu.

– Upokojte sa, pani, to je najnevinnejšia hra fajčiara.

– No, pán doktor, ale on nefajčí!

– Som celkom zúfalý, – sťažuje sa muž psychiatrovi.

– Žena má utkvavelú predstavu, že je klavírom.

– Tak ju predvedeťte ku mnene, – vratí psychiater.

– Vari ste sa zbláznili? – zvolal muž, – Viete, čo stojí prevoz hudobných nástrojov?!

– Ty naozaj veriš v lásku na prvý pohľad?

– Samozrejme! Ved sa len pozri na môjho muža. Myslíš, že by sme teraz boli spolu, keby som sa vtedy pozrela dvakrát?

Gróf Bobbi a barón Mucki sedia v opere. Cez prestávku Bobbi drgne priateľa, ukazuje na jednu lóžu a diskrétnu šepká:

– Pozri, tam je grófka Eszterházyová!

– Čo to táraš, – pobúri sa Mucki. – Ved grófka je už

dávno mŕtva.

– Ozaj? A pozri, ako sa vrtí.

Šejk navštívi divadlo a so záujmom sleduje baletné predstavenie, v ktorom účinkuje množstvo balerín. Po jeho skončení sa pýta:

– Prosím vás, kto je manželom tohto baletu?

V období nedostatku pochonného hmôtu na jednom benzínovom čerpadle v Holandsku zavesili tabuľku s textom:

„Dovoľte svojim nohám, aby robili to, na čo sú stvorené!“

– Čo sa stalo? – pýta sa lekárnik, keď počuje rehot svojho pomocníka.

– Pamäťate sa, ako nám minulý rok vymieňali vodovodné potrubie a odvtedy nám neprestajne tečie?

– No a čo?

– Ten istý vodoinštalatér bol teraz u nás a pýtal si lieky proti hnačke...

Učiteľka vratí Róbertovi:

– Prečo ti robí úlohy vždy otec??!

– A čo ja za to môžem, – ospravedlňuje sa Róbert, – že mama nemá nikdy čas?

– Tak ako, drahý, chutilo ti? – pýta sa žena manžela po obede.

– Nebolo to najhoršie. Ale nabudúce by si dobre urobila, keby si do tej slanej vody dala aj kúsok mäsa.

MENO VEŠTÍ

ZUZANA - je to obyčajne štíhla a vysoká blondína, občas aj hnedovláška, so šedými, zelenými, modrými a niekedy aj hnédymi očami, milou, zľahka pozdĺžnou a stále mladou tvárou. Povahove je mimoriadne pokojná, priam flegmatická, preto nič ju nedokáže vyvieť z rovnováhy. Od detstva sa vychováva v dobrých podmienkach, dalo by sa povedať - v blahobytke. Učí sa dobre, má umelecké a humanistické nadanie. Pochádza najčastejšie zo vzdelaneckej rodiny, niekedy aj z robotníckej, a máva obyčajne jednu, mladšiu sestru.

Zuzana nemá príliš veľa priateľiek, možno vinou rodiny, najmä matky, ktorá dcéru trochu izoluje. Väčšinu času venuje hre na klavíri a štúdiu cudzích jazykov. V škole je usilovná, býva dobrou športovkyňou - ľahkou atlétkou, aj keď nikdy nedosahuje nejaké oslnivé výsledky, najmä pre nedostatok času na tréning. Ako usilovnú žiačku s dobrým prospechom ju učitelia dávajú za vzor iným žiacom. Po základnej škole Zuzana pokračuje v štúdiu na gymnáziu, ktoré absoluuje bez problémov. V strednej škole prežíva svoju prvú veľkú lásku. Je veľmi ctižiadostivá, ale nikdy neprejavuje navonok svoje city. Žije vo vlastnom svete, uzavretá často stenami rodinného domu. Spočiatku sa neveľmi stará o svoj zovnajšok, ale po vyštudovaní sa oblieka až príliš elegantne. V zamestnaní si ju cenia ako znamenitú pracovníčku. Pomerne rýchlo získava vedúcu funkciu, pocty a slávu.

Zuzane osud nikdy nedáva spoznať, čo je to nedostatok. Keďže je schopná a ambiciozna a navyše rodičia jej pomáhajú - rýchlo dosahuje to, na čo iní čakajú celé roky. Vydáva sa pomerne neskoro za človeka, ktorý máva úspech u žien. Vychovaná v inom svete nevie vždy najšť spoločný jazyk so svojim manželom. Najšťastnejšie obdobie v jej živote pripadá medzi 20. a 30 rokom. Neskor máva hodne starostí, aj keď vždy sa vie ovládať a prechádza životom s vysoko pozdvihnutou hlavou. Stáva sa, že život jej uplyva dlhší čas osamote. Ľudia si ju vázia, ale ju nemajú príliš radi. Ako šéfka je prísna, ako žena príliš studená, ako matka však veľmi dobrá, ktorá sa až prehnane stará o svoje deti. Máva najčastejšie dve - syna a dcéru. Všeobecne možno povedať, že Zuzana je typom veľmi hodnotného človeka, nadaného, aj keď nie vždy chápaného. (js)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predsudok našich babičiek. Je to ostatne iba zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívala:

Vata - pripravuje sa na novoty.

Vyhľad, krásny - šťastie a spokojnosť; obmedzený - v živote mnoho prekážok.

Výpredaj - utrpíš stratu.

Vysvedčenie dostať - počuješ pravdu o sebe; rozdávať - získaš priateľa.

Zámok, bývať v ňom - získaš veľkú sumu peňazí; vidieť - splní sa ti prianie; vidieť horieť - dobré výsledky tvojho počinania.

Zatmenie slnka - prechodné utrpenie; mesiaca - nevera.

Závet robiť - dožiješ sa vysokého veku; vidieť - veľká radosť.

Závoj nosiť - musíš si svoju mienku nechať pre seba; inú v ňom vidieť - chráň sa pred alkoholom.

Závisťnika mať - tvoja ušľachtilosť ti prinesie osoh.

Zelenina - blahobyt; jest' ju - dlhá chvíľa pred tebou; surovú jest' - dávaj si pozor na oheň; pestovať ju - splní sa tvoje želanie; variť - hádka v rodine.

Zima, ktorá t'a veľmi trápi - musíš sa starať o zdravie; s veľkými

mrazmi - neprijemnosti.

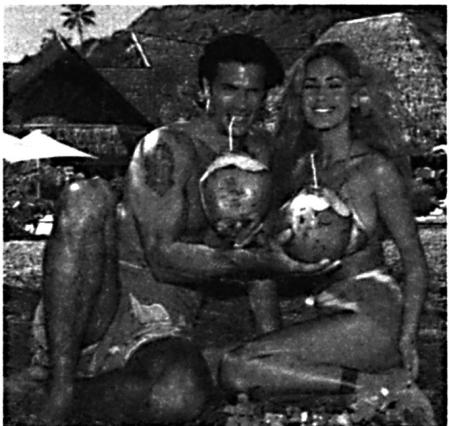
Zlaté príbory - veľké bohatstvo.

Zlatý bažant - veľká výhra na lotérii.

Zlaté rybičky - keď budeš rozumný, budeš aj šťastný.

Zlodeja vidieť - čaká t'a zaujímavé lúbostné dobrodružstvo.

SVADBA PO POLYNÉZSKY. Tridašosemročný taliansky herec Lorenzo Lamas, ktorý sa vo viacerých krajinách teší veľkej popularite ako hlavný predstaviteľ televízneho filmu Renegade (Odrodilec), už roky trávi dovolenky v exotickej Polynézii. Veľmi

sa mu páči táto ostrovná krajina, ktorú po-važuje za posledný raj na našej planéte. Preto sa rozhodol oženiť s tamojšou svetlovlasou krásavicom S.Sandsovou z Francúzskej Polynézie podľa miestnych zvykov. Konala sa teda domorodá svadba, samozrejme v prírode, s množstvom kvetov, tropického ovocia, spevov a tancov. Po hostine a zábave, ktorá trvala tri dni a tri noci, sa konečne začali medové týždne sympatického herca a peknej domo-rodkyne. „Ak sa nás d'alej život bude niesť v duchu svadby, budeme nekonečne šťastní“ - povedali zhodne. Na snímke: mladomanželia na pláži.

SPORTOVÉ SOBÁŠE. V športovom svete sa roztrhlo vrece so sobášmi. Po hľasnom zasnúbení v Bukurešti slávnej rumunskej gymnastky Nadie Comaneciovej s americkým gymnastom Burtonom Conneryom, všetci teraz čakajú na sobáš známeho tenistu Andree Agassiseho s jeho viacročnou priateľkou,

kráskou Brookie Shieldsovou. Naproti tomu vari najviac sa komentuje manželské plány pästiera Mikea Tysona, známeho nielen z úspechov v ringu,

ale aj kadejakých ruvačiek a násilenstiev voči ženám, s ktorými bol zviazaný. Nedávno verejne oznámil, že sa konečne ožení so svoju snúbenicou Monikou Turnerovou, ktorá mu vo februári t.r. porodila dcérku Raynor. O sobáši sa však donedávna nič nehovorilo. Znaleci veci tvrdia, že pre Moniku by bolo hádam lepšie, keby tak aj zostalo. Na snímke: Mike Tyson.

DANIELLE STEELOVÁ. Čitatelia jej kníh a diváci filmov nakrútených počas nich zbožňujú túto drobnú a veľmi driečnu ženu, Za to, čo píše. A za to, že je. Lebo čímže by bola populárna literatúra bez Danielle Steelo-

vej? A čímže by boli jej romány, keby nie neobvyklý život ich autorky? Táto 48-ročná maličká brunetka (152 cm, 50 kg) stihla už napísť 54 knihy, ktoré boli preložené do 26 jazykov a predané v 44 krajinách v celkovom náklade 160 miliónov výtlačkov. Ako to dokázala,

ked' medzitým porodila deväť detí (najstaršie 25 rokov, najmladšie 5 rokov) a štyrikrát sa vydala? Hovorí sa, že je titánkom práce a sústavnosti. Dvakrát do roka sa zatvára v pracovni vo svojom päťposchodovom dome (55 izieb) a pracuje štyri týždne 22 hodín denne. Približne toľko potrebuje na napísanie románu.

Ako dieťa pochodila so svojím nevlastným otcom (po rozvode rodičov) skoro pol Európy. S prvým manželom, Dannym Zugfelderom, sa zoznámila vo väzení, kde hľadala tému pre svoju knihu. On, dvojmetrový obor, odpykával trest za lúpežný prepad banky. Druhý manžel, strašne bohatý Bill Toth, bol narkomanom, čo sa dozvedela až po sobáši. Terajší manžel, tak isto neobvykle bohatý John Traina, je lodiarom. Po každom zo svojich manželských zväzkov napísala knihu. Ba aj niekoľko. Priamo zo života, svojho života. Na snímke: Danielle Steelová.

ROZPRÁVKA o chudobnej popoluške, ktorá sa vydala za bohatého princa, sa niekedy naozaj uskutočňuje, najmä v zámori. Síce princovia tam chýbajú, ale zato sú miliardári. Prednedávnom sa v Spojených štátoch veľa hovorilo o sobáši 26-ročnej modelky A.N. Smithovej s 89-ročným J.Howardom Marschallom II., ktorého majetok sa odhaduje na 350 mil dolárov. „Mladomanželia“ sa

oznámili pred tromi rokmi a často sa stretávali. A.N. Smithová tvrdí, že veľmi miluje svojho o 63 rokov staršieho manžela, ktorý by kľudne mohol byť jej starým otcom. On zase tvrdí, že sa pri nej cíti oveľa mladší, a

preto spĺňa všetky jej rozmary, aj keď táto „omladzujúca“ kúra ho stojí niekoľko miliónov dolárov ročne. Na snímke: A.N. Smithová - Marschallová.

ONESKORENÍ OTCOVIA. Vo veku, keď sa väčšina mužov pripravuje na zaslúžený odpočinok, oni sa rozhodli zostať otcami. Až teraz sa celkom seriózne, zo srdca, venujú plienkam, cumlíkom, či spievaniu uspávanok. Noví otcovia nad 50-tkou nie sú dnes ničim zvláštnym. Spolu s rastom prie-mernej dĺžky života a pokrokom v medicíne je dnes päťdesiatnik v takej istej fyzickej forme ako 35-ročný muž pred polstoročím.

Slávny americký herec Anthony Quinn je otcom dvanásťich detí s piatimi rôznymi ženami, bývalými manželkami. Ako povedal, nie je to vraj jeho posledné slovo. Teraz, keď má už 81 rokov, očakáva príchod trinásteho potomka a je šťastný, že ako pradedo bude zároveň dávať cumlík svojmu synovi či dcere, ktorá(y) sa má narodiť v najbližších týždňoch. Slávny herec sa pred niekoľkými rokmi oženil so svojou o 48 rokov mladšou sekretárkou Kathy Bevinsovou, s ktorou má už dvojročnú

dcéru Antóniu. „Je to pre mňa najkrajší darček od boha“ - hovorí šťastný Quinn.

Francúzsky herec Alain Delon je sice mladší - má „len“ 61 rokov - ale je šťastným otcom 5-ročnej Anouchky a 2-ročného Alaina-Fabiena, ktorých mu porodila o vyše dvadsať rokov mladšia, bývalá holandská modelka Rosalie. Podľa Delona je to preňho najkrajšie „zabezpečenie mladosti“. Warren Beatty, ktorý mal vraj 1299 žien, zavesil rukavice na klinec a pred niekoľkými rokmi sa (ako 54-ročný) oženil s Annette Benningovou. Dnes 59-ročný Warren je starostlivosťným otcem 3-ročnej Cathlynn a 18-mesačného Jacka, na ktorých je veľmi hrdý. Ďalší americký herec Rod Steiger, ktorý má už skoro 70 rokov, každý deň vozí v kočiariku 3-ročného syna Michaela, ktorého mu porodila o 35 rokov mladšia manželka Paula. „Začal som nanovo žiť“ - prizvukuje často Steiger svojim priateľom. A ešte jeden trochu „mladší“ príklad: 51-ročný spevák Rod Stewart, ktorého manželkou je 27-ročná modelka Racher Hunterová, má 4-ročnú dcérku Renee a 2-ročného syna Liamu, z ktorých má obrovskú radosť. Na snímke: 54-ročný J.Nicholson s manželkou Rebeccou a niekoľkomesačnou dcérkou Loraine ou.

M.Gacik (zľava) a L.Molitoris uvádzajú na krakovskú scénu miešany zbor Kysuce

Konzul SR M.Baláž (sprava) na otvorení výstavy malieb S.Harangozóa (zľava)

DNI SLOVENSKEJ KULTÚRY V KRAKOVE

Foto: J.Pivovarčík

Tancuje folklórny súbor Jedľovina z Kysuckého Nového Mesta

Pôvabné tanečnice Jedľoviny

Slovenský program pri Sukieniciach sledovali stovky divákov

Hrajteže mi husličky...

Prełom Dunajca z drugiej strony. Foto: J.Šternogá

**DRUKARNIA TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW WYKONUJE:
jedno- i wielobarwne druki wysokiej jakości w formatach A-2 i B-3
(prospekty, etykiety, akcydensy, ulotki, książki itp.)**

ZAMÓWIENIA PRZYJMUJE: Biuro Zarządu Głównego TSP, 31-150 Kraków,
ul. św. Filipa 7/4, tel./fax 34-11-27
nr konta: BDK w Lublinie II O/Kraków 333401 - 2017 - 132

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW poleca do nabycia następujące publikacje:

- * Almanach *Słowacy w Polsce cz. I*, (rocznik), Kraków 1993 3,00 zł
- * Almanach *Słowacy w Polsce cz. III*, (rocznik), Kraków 1995 3,50 zł
- * J. Ciągwa, J. Szternogá, *Słowacy w Powstaniu Warszawskim*, Kraków 1994 2,50 zł
- * Zbigniew Tobjański, *Czesi w Polsce*, Kraków 1994 5,00 zł